

VOJAK Z ZLATIMI GUMBI

PRIREJENO ZA MLADINO

Miriam Steiner Aviezer

VOJAK Z ZLATIMI GUMBI

Založba
ZRC

Miriam Steiner Aviezer

VOJAK Z ZLATIMI GUMBI

Prيرهjeno za mladino

Prevod prve angleške izdaje: Jovita Pristovšek
Jezikovni pregled: Lučka Majcenovič
Oblikovanje in prelom: Jernej J. Kropelj
Izdajatelj: Inštitut za kulturne in spominke študije
Za izdajatelja: Tanja Petrovič
Založnik: Založba ZRC, ZRC SAZU
Za založbo: Oto Luthar
Glavni urednik založbe: Aleš Pogačnik
Tisk: Collegium Graphicum d. o. o.
Naklada: 300
Prva izdaja, prvi natis
Ljubljana 2026

Avtorske pravice © 2023 Miriam Steiner Aviezer

Naslov izvirnika: The Soldier with the Golden Buttons – Adapt For Youth
(AuthorHouse, 2023).

Osnova priredbe je knjiga Vojak z zlatimi gumbi (Mladinska knjiga, 1964; Založba ZRC, 2015), ki je v hebrejščini izšla v Tel Avivu (Moreshet, 1977, 1988), v angleščini v Jeruzalemu (Yad Vashem, 1987, 2005).

Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic (copyrighta).

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna: <https://doi.org/10.3986/9789610511595>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici

ISBN 978-961-05-1158-8

COBISS.SI-ID 286871555

ISBN 978-961-05-1159-5 (PDF)

COBISS.SI-ID 286842371

VOJAK Z ZLATIMI GUMBI

PRIREJENO ZA MLADINO

Miriam Steiner Aviezer

*V spomin mali Nicole
in judovskim otrokom, ki so preminuli v holokavstu*

<i>Predgovor</i>	– 7
<i>Prvo poglavje</i>	– 9
<i>Drugo poglavje</i>	– 33
<i>Tretje poglavje</i>	– 43
<i>Četrto poglavje</i>	– 61
<i>Peto poglavje</i>	– 81
<i>Šesto poglavje</i>	– 87
<i>Sedmo poglavje</i>	– 93
<i>Osmo poglavje</i>	– 103
<i>Deveto poglavje</i>	– 111
<i>Spremna beseda</i>	– 137

Predgovor

Leta 1946 je v Crikvenici ob Jadranskem morju judovska organizacija American Jewish Joint Distribution Committee organizirala počitniški tabor za judovske otroke, ki so preživel holokavst. Skoraj vsi so bili v tem ali onem taborišču smrti. Grozote, ki so jih preživel tam, so bile v njihovem spominu še vedno žive in so zaznamovale vse njihovo vedenje, od načina, kako so jedli in hodili, do tega, kako so se igrali na plaži.

Toda ponoči, v postelji, je preteklost povsem oživila. V temi so si otroci pripovedovali svoje zgodbe. Tudi sama sem bila ena od teh otrok in tudi jaz sem pripovedovala svojo. Skupno nam je bilo, da svojih občutkov nismo znali opisati. Med holokavstom je bila večina otrok ločena od svojih mater in jih krivila, ker niso bile z njimi. Čutili so, da je vsa njihova ljubezen do mater ujeta nekje v njih. Iskali so način, da bi izrazili svojo naklonjenost in matere spet svobodno ljubili.

Prav te zgodbe, pripovedovane nekaj mesecev po dogodkih, sem v tej knjigi združila v pripoved o Bibi.

Prvo poglavje

Nad vasjo se je dvigala še zadnja jutranja meglica. Pastirji so gnali svoje črede na pašo, s seboj pa nosili košare, da bi vanje nabrali gobe in borovnice, ki so v tem času leta polnile gozdove. Črede so se vlekle in prebijale med vaškimi hišami ob glasnem meketanju in rožljanju zvoncev.

Vasica se je prebujala.

Nad strehami so se vili puhi dima, ki so se iz dimnikov dvigali v težkih oblačkih, kot da bi jih nekdo od spodaj potiskal na plano. Na okenskih policah se je pojavila posteljnina, za njo pa še glave zaspanih kmečkih deklet, ki so se sklanjale čez blazine in prešite odeje, klicale druga drugo ter si že izmenjevale prve trače. Moški so šli po vodo k vodnjaku, prisluhnili jutranjim novicam sosedov in se nato vračali v domove, prepojene z vonjem po kavi in sveže pečenem kruhu.

Vas je oživila.

Mlada dekleta v širokih, sveže opranih krilih, izpod katerih so kukali robovi škrobljenih spodnjih kril, so stopila na cesto. Med potjo skozi vas se jih je nabiralo vse več, pridružila so se jim druga dekleta, vse pa so šle proti železniški postaji. Tam bodo, kot vsako drugo jutro v tednu, ujele vlak v mesto,

s seboj pa nesle jajca, mleko, sir, smetano, borovnice ter zgo-
dnjepochetne vonjave travnikov, gozdov in kmetij. Za njimi so
prihajale žene z lavorji in lesenimi perilniki ter se spuščale
k reki, kjer bodo ob pranju pele, kramljale in se šalile.

Starejši otroci so odhajali v šolo, mlajši pa na pobočje pod
graščino, od koder bodo – kot da bi se prej dogovorili – drveli
k progi, da bi pozdravili jutranji vlak.

Že od daleč so slišali njegov prihod, vesel žvižg, in nato
zagledali lokomotivo, kako je prihrumela izza hriba: velikan-
sko, dobrodušno pošast, ki jim je hitela naproti. Ko je švignila
mimo, je izpustila tanek oblak dima in razpotegnjen pisk, kot
da bi pozdravljala otroke: »Zdravo! Se vidimo jutri!« Za seboj
je tako lahkotno vlekla niz vagonov, kot da bi bili iz kartona.

Otroci so dirjali ob vlak, se smejali, mahali in mu klicali:
»Srečno pot!«, dokler ni za ovinkom izginil še zadnji vagon.
Pisk vlaka je potihnil, otroci pa so še vedno stali ob tirih,
gledali za izginulim vlakom in razmišljali, kako je sedeti pri
enem od tistih oken in drveti mimo gozdov in vasi in mest,
naprej in naprej, vse do velikega mesta. Tam, v mestu, so imeli
namesto blatnih stez gladke, tlakovane pločnike. Tam so bili
visoke večnadstropne hiše, tramvaji in avtomobili ter izložbe,
polne igrač, knjig in lepih oblačil. Dogovorili so se, da bodo, če
bo kdo izmed njih kdaj odpotoval z vlakom, vsi ostali mahali,
dokler ga ali je ne bo za oknom videti kot drobno pikico.

Ko je veter odnesel še zadnjo sled dima in razpršil vonj
po premogu, so se otroci le odtegnili od tirov in se napotili k
bregu ob reki, k svojemu običajnemu igrišču.

Tisti dan je bila za vodenje iger na vrsti Marija. Pred krat-
kim so se domislili, da bodo vsak dan določili drugega »vodjo

iger«, tako kot imajo večji otroci v šoli »dežurne« učence. Otrok, ki bi tisti dan zmagal največkrat, bi naslednji dan postal vodja. To je bil zanje velik, nov svet in nova odgovornost.

Vodja je imel zadnjo besedo. Izmišljeval ali izmišljevala si je nove igre in, če je igra to zahtevala, izbiral ali izbirala pomočnike, lahko pa je celo odločil ali odločila, da se sploh ne bodo igrali – in takrat so morali celo dopoldne sedeti pri miru in ne početi ničesar. Biba si je želela, da bi se igrali skrivalnice. Odkrila je najsijajnejše skrivališče, kjer je nihče ne bi našel, in bila je prepričana, da bo zmagala. Tako bi se ji uresničila velika želja: naslednji dan bi bila vodja.

Marija je svojo nalogo jemala zelo resno. Mrščila je čelo, grajala in ukazovala. »Sem, vsi! Tudi ti, Mojca! Tišina! Si slišala, Breda? Poslušajte, za danes sem izbrala dve igri. Najprej se bomo igrali skrivalnice, potem pa ravbarje in žandarje.«

»Hura!« je vzkliknila Biba.

»Hura« je bila nova beseda, ki se je je šele pred kratkim naučila od očeta. Počutila se je zelo odraslo, ko jo je izgovarjala.

»Zakaj pa se ne bi najprej igrali ravbarje in žandarje?« je ugovarjala Lučka.

»Ker sem jaz tako rekla in ker sem danes jaz glavna. Najprej skrivalnice in nočem več slišati niti besede o tem. Pridite, da vas preštejem!«

Otroci so se zbrali okoli nje, z rokami za hrbtom in sklonjenimi glavami, Marija pa je začela šteti in se pri tem z dlanjo dotikala njihovih glav.

»An ban, pet podgan, štiri miši, v uh me piši ...«

Biba je trepetala, da ne bi izpadla zadnja in morala biti »ta, ki išče«, zato je, ko je bila izločena že tretjič zapored,

vrisknila in se od veselja nekajkrat zavrtela okoli velikega hrasta. Breda je bila »tista«. Komaj je Breda stopila k drevesu in si z dlanmi pokrila obraz, Biba pa se je že hotela pognati k svojemu novemu skrivališču, je v daljavi nekdo zaklical: »Biba! Biba!«

Vsi so se obrnili v smer, iz katere je prihajal glas, in zagledali Tončka. Moral bi biti v šoli, a je tisti dan ostal doma zaradi bolnega očesa. Gledali so ga, kako je hitel po bregu navzdol in krilil z rokami, nato pa čakali, da ujame sapo.

Še vedno zadihan se je obrnil k Bibi in naznanil: »Tebe kličejo.«

»Mene? Zakaj? Saj še ni niti čas za kosilo. Nočem iti.«

»Moraš. Oče te hoče videti.«

»Oče?« se je začudila Biba. »Je moj oče doma? Imamo obisk?«

»Najbrž. Vsi so tam. Pohiti.«

Bibi se je zdelo res škoda, da mora oditi prav zdaj, ko ima tako dobre možnosti za zmago.

»Prosim,« je rekla Mariji, »se lahko igrate ravbarje in žandarje, dokler se ne vrnem?«

»No, prav, samo ne hodi predolgo.«

Biba je stekla. Po nekaj korakih se je obrnila, da preveri, ali Marija res drži obljubo, nato pa zadovoljna stekla naprej. Ko se je naglo vzpenjala proti graščini, je ugibala, kdo bi bil lahko nepričakovani gost.

Morda stric Zvonko? On se res vedno pojavi, ko ga nihče ne pričakuje. Nenadoma se pripelje s svojim velikim avtom, ki ima tako smešno hupo, da pritegne vse otroke. Ponavadi ji prinese tudi lepo darilo. In vse otroke popelje na vožnjo po

vasi z veliko hrupa in hupanja. Gotovo ji je prav on prinesel tisto veliko punčko s črnim čipkastim spodnjim krilom.

Morda pa ni stric Zvonko. Morda je stara mama.

Oh, če pa je stara mama, bi bilo treba nekaj priprav. Biba se je za hip ustavila, da preveri, ali so njeni nohti čisti in obleka urejena. Ob travo si je obrisala blatne čevlje in šla naprej, a je stopala pazljivo in visoko, kot jo vedno podučijo pred obiski stare mame. Že si predstavlja, kako se po stopnicah vzpenja v veliki salon za goste in slovesne priložnosti. Skozi sobo bi hodila s priprtimi očmi zaradi strašljivih slik, obešenih po stenah, a pazila, da ne zaide z ozke rdeče preproge, ki vodi naravnost do naslanjača stare mame. Stara mama bi tam sedela povsem vzravnano, najbrž v svoji črni čipkasti bluzi z visokim ovratnikom. Oče in mama bi stala ob njej in odgovarjala na vprašanja. Biba bi naredila majhen priklon kot prava balerina, stara mama pa bi se zahihitala in razprla roke. Potem bi se, vesela, da je uradni del končan, povzpela stari mami na kolena, jo objela, poljubila in z njo klepetala, kolikor bi ji srce dalo.

Biba je imela staro mamo zelo rada. Res je, da je stara mama pogosto videti strašno resna – toga, stroga in se težko giblje – a je Biba vedno čutila, da sta namrščeno čelo in resen pogled le maska, pod katero se skriva nasmeh.

Stara mama bi ji pripovedovala zgodbe – vedno iste – a jim Biba nikoli ni mogla povsem slediti, ker ni dobro govorila »jezika stare mame« (to je nemščine, čeprav Biba ni vedela, da se tako imenuje). Vedno ji je postalo dolgčas že na polovici, zato ni nikoli izvedela, ali se je princ poročil s princeso, ali je bila čarovnica kaznovana in ali so bili otroci rešeni.

Po zgodbi bi sledilo darilo. Najverjetneje ena tistih majhnih žametnih škatlic, v kakršnih se hranijo prstani, broške in medaljoni. A še preden bi Biba uspela pokukati vanjo, bi jo oče spravil v veliko železno omaro, ki jo sme odpreti samo on, stara mama pa bi v svojem jeziku rekla: »To boš nosila, ko boš velika.«

Zatem bi se stara mama želela sprehoditi po vrtu, da vidi, ali sadike, ki sta jih posadili skupaj z Bibo, že cvetijo. Biba bi ji prinesla palico z levjo glavo in si tako prislužila še en poljub na čelo.

Pravijo, da je bila stara mama nekoč tudi sama majhna deklica, da se je kregala z drugimi otroki, metala kamenje, plezala po drevju, se igrala skrivalnice, kričala in se hihitala. Tako pravijo, a Biba je poznala resnico.

Še preden se je lahko odločila, ali bi raje videla strica Zvonka ali staro mamo, je bila že pred graščino in se tam ustavila kot vkopana.

Tam je bila vsa vas – teta Lizinka, dekle in hlapci, kmetje, vsi. Vsi so stali tam in poslušali očeta, ki jim je ves bled v obraz nekaj razlagal, medtem ko je objemal mamo, ki je jokala in stokala. Za trenutek je Biba samo strmela vanje – začudena in malo prestrašena. Kaj neki bi lahko prignalo očeta, da je prišel iz hiše brez klobuka in površnika, stal pred neznanci z naramnicami vsem na očeh in pred vsemi objemal mamo?

Biba se je negotovo približala.

Nenadoma so jo ljudje opazili in med množico je zašumelo: »Glejte, Biba je prišla.«

Kako čudno, da ji namenjajo toliko pozornosti.

Mama je planila k njej, jo stisnila v naročje in zasula s poljubi, povsem mokrimi in slanimi od solz.

»O, moja mala Biba, le komu si ti kaj žalega storila? O Bog, zakaj? Zakaj?«

»Mama?« je preplašeno šepnila Biba. Ko mama še vedno ni prenehala jokati, ji je Biba začela brisati solze, jo objemala, poljubljala in skušala potolažiti. Tudi sama je bila na robu solz.

Oče se jima je pridružil. Poljubil je Bibo na temence in ju odpeljal v hišo, mami pa ves čas prigovarjal: »Pomiri se, Zora, zdaj moramo biti razsodni. Samo eno uro časa imamo.«

Kljub razburjenju nad nenadnimi dogodki je Biba opazila, da je prvič slišala, da je oče poklical mamo po imenu, kar jo je, tako kot vse drugo, prepričalo, da se dogaja nekaj neobičajnega.

V hiši je teta Lizinka vzela Bibo iz maminih rok in jo izročila dekli Francki, ki jo je odpeljala v kuhinjo. Biba se je povzpela na svoj stol, sedla in nepremično strmela predse. Premlevala je in skušala razčistiti, kaj se dogaja okoli nje. Zakaj si Francka z robom predpasnika briše oči in se vrti po kuhinji, kot da ne ve, česa naj se loti?

Biba jo je nekaj časa molče opazovala, nato pa le izustila vprašanje.

»Francka,« je previdno rekla, »kaj se je zgodilo? Zakaj vsi jokajo?«

Francka je namesto odgovora spet zajokala, Biba pa se je sprijaznila s čakanjem. Biba je bila sicer vajena Franckinega joka – jokala je, če je kdo pohvalil njeno torto, ali kadar je cerkveni zbor v nedeljo lepo pel. Jokala je ob dobrih novicah

in še bolj ob slabih. Jokala je skoraj vedno, kot da drugače ne zna izraziti svojih čustev.

A danes je bilo drugače. Danes ni jokala edina. Danes so jokale tudi teta Lizinka, kmečke žene, jokali so vsi. Danes je jokala mama.

Francka je pred njo postavila krožnik juhe, a je Biba trmasto sklenila roke za hrbet in se naslonila nazaj na stol.

»Ne bom jedla, dokler mi ne poveste, zakaj vsi jokate.«

»Zato, ker nam je hudo, da odhajate.«

»Kdo odhaja?«

»Ti, Biba. Ti in tvoja mama in tvoj oče.«

»Zakaj? Kam gremo?«

»Na pot.«

»Na pot? Kam pa?«

»Daleč proč, draga moja. Zelo daleč.«

Ko je že kazalo, da bo spet planila v jok, je Biba, prestrašena, da bi se ta zanimivi pogovor končal, hitro nadaljevala:

»Ja, ampak kam? Na kakšno pot?«

»Ne vem. Vem samo, da daleč.«

»Na pot.«

»Mhm.«

»Z vlakom?«

»Seveda, z vlakom. Kaj pa drugega?«

Biba je takoj pomislila na jutranji vlak in na dogovor s prijatelji, da bodo, če bi kdo od njih kdaj odpotoval z njim, vsi ostali stali ob progi in mu mahali, dokler bodo zmogli. Zdaj bo ona sedela ob enem izmed tistih oken in mahala prijateljem, dokler ne bo le še drobna pika, dokler vlak ne izgine za hribom. Bo res prva, ki se bo peljala z vlakom? Ali pa si je Francka to

izmislila samo zato, da jo razvedri in pripravi do tega, da poje juho? Biba si je nadela resen obraz in jo premerila.

»Res, Francka? Se bom res peljala z vlakom?«

»Prisežem!«

»Z vlakom se bom peljala,« je Biba zamišljeno ponovila sama pri sebi, »s pravim vlakom, velikim vlakom. In zato vi jočete? Francka, pa saj to sploh ni nevarno! Tudi vi bi lahko šli z nami. Če hočete, bom prosila očeta, da greste še vi z nami.«

»Dobra moja punčka, kako rada bi šla, če bi se dalo. Kamor koli bi šla z vami ...«

Francka se je spet zlomila, Biba pa jo je skušala potolažiti.

»Nikar ne jokajte, Francka! Glejte, vso juho bom pojedla in ... nikoli več ne bom polizala smetane z vaše torte. In nikoli, nikoli več ne bom plašila kokoši.«

A to je Francko le še bolj razžalostilo. Z vsako besedo je jokala samo še huje, dokler se ni na koncu sesedla na stol, sklonila glavo v dlani in tako ihtela, da se je tresla miza. Biba je pomislila, da bi bilo zdaj res nevljudno jesti naprej, in čutila se je dolžno, da potolaži Francko. Tedaj pa je Francka nenadoma skočila pokonci, kot da bi se spomnila nečesa pomembnega, začela hiteti sem in tja po kuhinji in polnila košaro s hrano. Torej gredo res na pot.

Prepričana, da zdaj vse razume, je Biba začela hitro jesti, da bi se lahko čim prej odpravila in prijateljem sporočila veselo novico.

V kuhinjo je prišla teta Lizinka. Biba jo je že hotela vprašati, ali ve, da gredo na pot, a je raje molčala, ko je zagledala njen objokan obraz. Teta Lizinka jo je preoblekla, nato pa pokleknila, da bi ji obula še čevlje. Biba je sede opazovala solze, ki so ji

tekle po licih. Komaj so tiste, ki so privrele na plan, zdrknile po obrazu, že so se v očeh nabrale nove. Čudna reč, te solze. Od kod neki pridejo? A zdaj ni imela časa, da bi razmišljala o tem. Pohiteti je morala v vežo, da se od vseh poslovi.

Tam so bili vsi hlapci in dekle. In Ivica, ki je pritekla vsa zadihana, z razmršenima kitama in obrazom, ki je sicer vedno žarel od smeha, a je bil zdaj brez najmanjšega sledu veselja. Zastrmela se je v Biba z velikimi, prestrašenimi očmi, odprla usta, kot bi hotela nekaj reči, a jih nato spet zaprla. Prišli so tudi drugi: očetovi prijatelji – sodnik, zdravnik, učitelj, notar in celo duhovnik – ter vaščanke. Številni med njimi so jokali. Bibi se je zazdelo, da se gotovo tudi od nje pričakuje, da bo jokala. Težava je bila samo v tem, da ni vedela, kje se odpre tisti studenček za solze. Ko se je poslavljala, si je mencala oči in se kremžila, da bi vsi mislili, da res joka. Ves čas pa je komaj čakala, da bi videla svoje prijatelje. Gotovo že vedo in jo čakajo pri velikem hrastu.

Kmalu se ji je ponudila priložnost in izmuznila se je ven. Vsi so bili že tam, pred njeno hišo!

Že od daleč jim je vzklikala: »Peljala se bom! Z vlakom se bom peljala!« Ko je prišla bliže, je ponovila še enkrat, njen glas pa je bil od vznemirjenja vreščav: »Z vlakom se bom peljala! Z vlakom!«

Ponovila je še večkrat, ker se je zdelo, da je ne razumejo. Stali so v tišini, brez besed, in jo samo gledali.

»Me niste slišali? Z vlakom se bom peljala – z velikim vlakom, s pravo lokomotivo. Morali boste stati ob progi in mi mahati, tako kot smo se dogovorili.«

A še vedno niso rekli ničesar. Ni bilo videti, da so navdušeni. Gledali so jo, kot da jo vidijo prvič.

»Me slišite, kaj pravim? Odhajam. Kmalu odrinemo. Vse je že pripravljeno, hrana in vse. Še malo in gremo in jaz bom na vlak. Kaj naj vam prinesem s poti? No, ni vam treba povedati, že vem. Tebi, Tonček, puško, da boš streljal vrabce; Bredi punčko s pravimi lasmi in svileno oblekico; Mojci veliko škatlo čokolade v srebrnem papirju; Mariji slikanico; in tebi, Lučka ... ali modelčke za piškote ali medvedka, ki joka. Prav, zdaj pa se moramo posloviti.«

Približala se jim je in iztegnila roko, a ji nihče ni hotel odzdraviti. Zdelo se je, da so se celo nekoliko umaknili. Zbegano jih je pogledala.

»Kaj vam je? Zakaj samo stojite tam in me gledate? Recite kaj! Zakaj me tako gledate?«

Tedaj je Tonček nenadoma vprašal: »Je res, da si Judinja?«

Judinja? Kaj pa je to? Zakaj bi bila Judinja? Kaj to sploh pomeni? Nihče je še nikoli ni tako poklical. Vedno so ji rekli Biba, ne pa »Judinja«. »Draga Biba«, to ja, in včasih »poredna Biba« ali pa »trmasta Biba«, a nikoli »Judinja«. Morda je kaj narobe razumela.

»Kaj si rekel, Tonček?«

»Rekel sem, da si *Judinja*.«

»Judinja?«

»Ja, Judinja.«

»Nisem! Nobena Judinja nisem!«

»Ja pa si!« je zavpila Breda. »Lažnivka! Judinja si in tvoj oče in mama tudi! Vsi tako pravijo!«

Zdaj so vsi vpili nanjo, vsi njeni prijatelji, in jo gledali z odporom in sovraštvom. »Lažeš!« so kričali, Biba pa jih je gledala, prizadeta in zmedena. Zakaj neki pravijo, da laže, da jim je vedno lagala, jih zavajala, jim prikrivala, da je bila ves čas nekaj drugega in ne samo Biba? A kaj naj bi bilo to drugo? Kaj sploh pomeni »Judinja«? Najbrž nekaj res groznega, če jih je vse obrnilo proti njej in če jo zdaj gledajo, kot da ni več ena izmed njih.

In nenadoma so se vsi razkropili, razbežali kot prestrašene ptice.

Pred njo je stal vojak, mlad, visok in s puško. Pravo puško, takšno, kakršno stric Zvonko vzame s seboj na lov. Biba ga je gledala, kot bi gledala nekaj nenavadnega, a nepomembnega, kot nekaj, kar z njo nima ničesar opraviti.

Tu je bil tudi oče. Pristopil je k njej in počepnil. Položil ji je roki na ramena in vedela je, da ji bo povedal nekaj zelo pomembnega.

»Poslušaj, Biba,« je začel. Glas je imel tih in nežen, a je Biba v njem zaznala noto resnobe. »Zdaj si že velika in veš, da moramo včasih narediti stvari, čeprav nam niso všeč. Vidiš tega vojaka tukaj? Nič hudega ti ne bo naredil in ni se ti ga treba bati, a od zdaj naprej bo ves čas z nami. Narediti moraš točno tako, kot ti reče, vendar se ne smeš niti za hip oddaljiti od naju. Mami boš dala roko in naju ubogala. Prav?«

»Prav,« je smrtno resno odvrnila Biba, zavedajoč se, da si bo morala iz nekega neznanega razloga zapomniti vsako besedo, ki jo je oče pravkar izrekel.

Odpravili so se po bregu navzdol, vojak pa jim je sledil. Za njimi so hodili še drugi – dekle in hlapci, mamini in očetovi

prijatelji, kmetje in otroci. Njihova procesija se je z vsakim prečkanim poljem daljšala. Ljudje so prihajali, da bi izvedeli, kaj se je zgodilo. Bibini prijatelji so stekli naprej, prehitevali vse, da bi bili prvi na železniški postaji in zavzeli svoje mesto pri vratih, kot vedno, kadar je kdo odhajal iz vasi.

Ko so prispeli, je vojak dovolil, da gresta z njimi na peron le teta Lizinka in Francka, vse druge pa je zadržal za ograjo. Biba je poznala vsak kotic postaje, vsako klop. Zнала je pokazati, kje so velika skladišča, pošta, čakalnica in pisarna postajenačelnika; vedela je, kje stojijo tovorni in potniški vagoni in kako se spušča zapornica. Edina novost tega dne je bila zastava na strehi, rdeča zastava s čudno črno risbo. Še nikoli je ni videla.

Vlak je že pripeljal, vojak pa jih je takoj vkrcal, ne da bi jim dal čas za slovo. Stopili so na visoko stopnico, on pa je takoj zaprl vrata za njimi in jih pospremil do kupeja. Spodaj na peronu, pod njihovim oknom, sta v solzah stali teta Lizinka in Francka, vsi drugi pa so jih opazovali izza ograje. Skoraj vsa vas je bila tam, nekaj zamudnikov pa je še vedno hitelo, da bi jih ujeli. Biba ni odmaknila pogleda od svojih prijateljev, ki so stali spredaj, naslonjeni na ograjo.

Teta Lizinka je skušala nekaj reči, Biba pa se je mučila z oknom, a je vlak speljal, še preden ga je uspela dvigniti. Mama je skočila pokonci in stala z dlanmi, pritisnjenimi ob šipo, njene ustnice pa so se premikale. Tudi Biba je bila nemirna. Bodo res odšli kar tako, brez pravega slovesa? Teta Lizinka in Francka sta se pomikali skupaj z vlakom, tekli ob njem, kakor da bi se šele zdaj odločili, da bi tudi onidve radi šli, in ga skušali ujeti. Nekaj sta klicali, a je njuna glasova

preglasil ropot koles. Biba je pomahala. Nagnila se je skozi okno – nazadnje ga je z očetovo pomočjo le uspela dvigniti – in klicala imena svojih prijateljev, a so ti negibno stali pri ograji; niso ji odgovarjali, niso tekli z vlakom in niso ji mahali. Vlak je pospešil, Biba pa je še kar mahala, v upanju, da bo vsaj eden od njih dvignil roko v slovo.

Vlak se je približeval ovinku.

»Na svidenje!« je zakričala, kolikor je mogla, čeprav je vedela, da je ne slišijo več.

Vlak je pospešil in še preden se je Biba lahko zbrala in si dopovedala, da zdaj zares potuje, ji je vas že izginila izpred oči, postaja in otroci pa so ostali daleč zadaj. Za oknom so bili zdaj le še gozdovi in hribi.

Biba se je namestila v svoj kot. Le zakaj ji niso mahali? Saj so bili dogovorjeni, mar ne? Kako so lahko samo stali pri ograji in jo molče gledali? Niso ji segli v roko, niso ji rekli »lep pozdrav« ali »srečno pot« in ko je mala Lizika hotela steči za vlakom, jo je Marija zadržala. Zakaj? Le zakaj?

Oče bi ji gotovo lahko vse razložil, a je bil zaposlen z dajanjem tablet mami in s tem, da jo skuša potolažiti. Zakaj mama joče? Kaj jo je tako razžalostilo? O čem ves čas šepetata? Zakaj oče ves čas ponavlja: »Zora, pomiri se«? Še nikoli ni videla mame tako nesrečne. Če pomisli, je sploh še nikoli ni videla jokati. Rada bi se ji privila v naročje, jo tolažila in ji obrisala solze.

Morda bi pomagalo, če bi mami povedala, da je tudi sama žalostna, ker ji otroci niso mahali, ker ji nihče ni rekel »srečno pot« ali »na svidenje«. Ah, jim bo že pokazala. Bodo že videli, ko se vrne! Pravzaprav jim bo prinesla darila in potem jim

bo žal, da ji niso mahali. Vsakemu bo prinesla darilo, kot je obljubila. Oče ji bo gotovo dal nekaj denarja. Vedno je prinesel darila svojim prijateljem, kadar se je vrnil s poti. Ozrla se je k njemu. Gladil je mamine lase, jo pahljal s kartonom in videti je bilo, kot da ne ve, kaj točno storiti.

»Kam gremo, očka?« je vprašala tako nenadoma, da je bila še sama začudena.

Oče je molčal, kar je bilo nenavadno; bilo je prvič, da ji ni takoj odgovoril. Morda je ni slišal. Že je hotela ponoviti vprašanje, ko ji je odgovoril, potihoma, da ne bi prebudil mame, ki je zadremala z glavo na njegovi rami.

»K teti Kseniji.«

»Res?« je rekla Biba. »Se bom lahko peljala z Vidovim kolesom?«

»Seveda se boš lahko.«

Mama je odprla oči, se nasmehnila in razprla roke. Biba je planila v njeno naročje, jo močno objela, vesela, da je mama spet dobre volje. Mama ji je začela pripovedovati, kaj vse bodo videli v velikem mestu – kam bodo šli, kaj bodo kupili, koga bodo obiskali. Biba je nato mami povedala o darilih in o tem, kaj namerava prinesiti vsakemu otroku, mama pa ji je rekla, da je bolje izpustiti čokolado, saj bi se lahko po poti stopila. Oče je obljubil, da ji bo dal denar, in Biba je bila presrečna. Vse je bilo spet v redu. Mama ni več jokala, nehala sta šepetati, spet sta se pogovarjala z njo kot vedno, mama pa se je celo enkrat zasmejala. Biba je poljubila najprej enega, potem drugega in šla gledat skozi okno.

Visoka drevesa, ki so stala ob progi, so se tako hitro premikala nazaj, kot da bi se jim kam mudilo. Tista prav daleč pa

so si izmenjevala mesta, kot bi se igrala »škarjice brusit«. Na telefonskih žicah so sedele lastovke. Dlje ko jih je opazovala, bolj se ji je zdelo, da tam sploh ni nobene žice, da lastovke sedijo v zraku – čudežno, a mogoče. Ivica, s katero je pogosto hodila na pašo, ji je povedala, da lahko ptice, in še posebej lastovke, *stojijo* v zraku. Najbrž morajo to znati, ko letijo na jug in nimajo kam sesti, da bi se spočile.

Zdaj so se peljali mimo potočka. Bi lahko bil tisti z njihovega travnika? Gotovo je tekel po bližnjici in jih prehitel. Morda pa teče pod zemljo. Slišala je, da reke znajo teči tudi pod zemljo. In že so ga pustili za seboj in zdaj je bilo tam polje z ovcami in kravami, ki jih je gnala deklica z dolgima kitama, prav takima, kot jih ima njihova Ivica. Glej jo! Tekla je za vlakom in mahala. Kako lepo od nje. A vlak je hitel naprej in v daljavi je bilo že videti novo vas, ki se je naglo približevala. Nad nizkimi rdečimi strehami se je vil dim, tako kot v njihovi vasi. Ljudje na poljih so dvigali glave in se opirali na lopate, kot da so veseli priložnosti za kratek počitek. Krave so mukale, otroci pa so dirjali za vlakom in ji mahali. Vsi so se igrali z njo, vsem se je mudilo, a ona jih je prehitevala in jim mahala, kot da so vsi njeni prijatelji. Želela si je, da bi se še dolgo dolgo vozila.

Gledala je kolesa, kako hitro se vrtijo, in šepetaje ponavljala z njimi njihovo drdrajočo pesem:

»Tika, taka, še me vozi, tika, taka, še me vozi, tika, taka, daleč, daleč, ljubi, ljubi vlak.«

In vsem se je zahvaljevala: dimu, lokomotivi, njenemu hripavemu pisku, ki je k progi vabil ljudi, otrokom, poljem, gozdovom in vasem. Prav vsem se je zahvaljevala, jim mahala in klicala: »Na svidenje! Na svidenje!«

Kar odskočila je, ko jo je nekdo grobo zgrabil od zadaj.

Bil je vojak. Ukazujoče je pokazal na klop. Odplazila se je k mami v naročje in skrila obraz v njen plašč. Vojak jim je sedel nasproti in jo gledal. In Biba je gledala njega – sicer samo z enim očesom, vendar je moral videti, da ga gleda. Odločila se je, da ga bo premagala v gledanju, in zmagala je. Vojak je samo trenil z očesom, potem pa obrnil glavo stran in se pretvarjal, da gleda skozi okno. To je Biba popolnoma ohrabrilo. Odgrnila je mamin plašč in si začela ogledovati tega vojaka.

Pravzaprav je zelo čuden. Puško ima in škornje in vojaško uniformo. Sem pa tja kdaj zažuga in grdo gleda. In vendar se ga ne boji. Bil je mlad in videti je bil strašno ponosen na svojo puško, ki si jo je ves čas popravljal na rami. Saj se prav tako guga na sedežu kot ona in če vlak ustavi, tudi njega vrže s klopi. Zakaj bi se ga torej bala?

Bližali so se postaji. Pojavili so se visoke stavbe, avtobusi in tramvaji. Vlak je upočasnjeval, ko se je pomikal mimo postniških in tovornih vagonov, ki so bili brez lokomotiv videti precej zapuščeni. Biba si je želela nazaj k oknu, a jim je dal vojak z znaki vedeti, naj se pripravijo za izstop.

Mama jo je oblekla, preložila hrano v košaro in videti je bilo, da bo spet planila v jok. Čez trenutek je res spet jokala, z glavo na očetovi rami.

Oče ji je prigovarjal z razumnim glasom:

»Zora, pomiri se, saj nas ne morejo kar tako odpeljati. Prepričan sem, da gre samo za pomoto. Boš videla. Vse se bo razjasnilo, ko pridemo tja. Pomota, nesporazum. Boš videla.«

Začela sta šepetati v jeziku stare mame, Biba pa je izkoristila priložnost, da pokuka skozi okno in opazuje,

kako se velika kolesa lokomotive počasi ustavljajo, pihajo in sopihajo, kot da jim zmanjkuje sape. Oblak pare jih je skrtil pred pogledi. Prišel je vojak in zaprl okno. Pomaknil se je k izhodu in tam potrpežljivo čakal, da končajo priprave in mu sledijo.

Postajališče je bilo polno ljudi. Skoraj vsak je nosil kovček, številni pa so se objemali in poljubljali – eni, ker so odhajali, drugi, ker so pravkar prispeli. Neki zamudnik je tekel za vlakom, ki je pravkar odpeljal, Biba pa se je ustavila, da vidi, če ga bo ujel, a jo je vojak porinil naprej – tako grobo, da mu je pokazala jezik. Delal se je, da ni nič videl, in Biba ga je pustila pri miru. Zdaj res ni imela časa, da bi se jezila nanj; preveč drugih stvari je bilo zanimivih. Ob stenah so stale majhne lesene hišice, kjer so prodajali limonado, čokolado, sladkarije, cigarete, razglednice, knjige, časopise in igrače, prav kakor v malih trgovinah.

Fant v belem površniku je klical: »Limonada! Oranžada! Sendviči! Torte!«

Po zvočniku je ženski glas oznanil: »Vlak iz Zagreba prihaja na drugi peron.«

Star možak je imel okrog vratu obešeno ogromno torbo, ki mu je segala vse do pasu. Torba je bila polna časopisov, z enim pa je razburjeno mahal in kričal, da so nekoga nekje ubili, da so neke hiše porušene in da je vojna.

Po stenah in stebrih so bili polepljeni veliki plakati. Eden je prikazoval moža z zadovoljnim obrazom, ki je pil pivo in pomežiknil. Na drugem je bila lepa, a žalostna gospa, ki se je z eno roko držala za glavo in gledala zdravila v drugi. Tretja slika je prikazovala deklico s kodri v modri obleki, kako pije

kozarec mleka. Največ pa je bilo slik nekega hudega moža v uniformi z brki, ki je kričal in žugal s prstom.

Bilo je tudi veliko vojakov, vsi s puškami in škornji. Hiteli so k vlakom tako kot vsi drugi, kar se je Bibi zdelo povsem običajno. Nekateri vojake so spremljale ženske, kakor povsem navadne ljudi.

Biba je hotela vprašati očeta, zakaj mož na sliki kriči in žuga s prstom, a ker je ta tiho govoril z mamo, ju ni hotela motiti.

Odpeljali so jih v neko pisarno in prva stvar, ki jih je pričakala tam, je bila ista slika kričečega moža z brki. Visela je na steni nasproti vrat, nad mizo, za katero je sedel mlad oficir. Oče je stopil k njemu in mu začel zelo vljudno nekaj pojasnjevati, mama pa je tu in tam dodala kakšno besedo. Bibi se je zdelo zelo čudno, da oče s tujim človekom govori v tistem jeziku, kot je običajno govoril s staro mamo, in da mu mama pri tem celo pomaga. Poskušala sta ga v nekaj prepričati – gotovo v nekaj zelo pomembnega, saj sta mu kazala neke papirje. On pa ju sploh ni poslušal. Bil je zaposlen s tem, da bi s tanko palico v roki dvignil pokrov črnilnika na drugem koncu mize. Palica se je upogibala gor in dol, vsakič le malo premaknila pokrov, in ko je že kazalo, da se bo pokrov odprl, je spet zdrknil nazaj. A oficir se ni dal. Namrščil se je, se zbral in to ponovil tolikokrat, da se mu je le posrečilo. Zadovoljno se je ozrl naokrog, kakor da pričakuje aplavz, odložil palico na mizo in dvignil pogled, kot da šele zdaj vidi očeta in mamo pred seboj.

Nekaj časa se je delal, da ju posluša, a je Biba čutila, da se samo pretvarja, da bi se zdel pomemben. Gledal ju je

mirno, skoraj ljubeznivo, nato pa nenadoma skočil pokonci, udaril s palico po mizi in začel kričati v istem jeziku, kot je govorila stara mama.

Biba se je umaknila. Bila je prepričana, da se v tem jeziku lahko govori le tiho, z lepim, vljudnim in dostojanstvenim glasom. Ta oficir pa je kričal, vpil in pljuval in grozil. Prav gotovo je uporabljal tudi grde besede, saj se je mama oddaljila od mize, kot da jo njegove besede bolijo. Očetova roka s papirji je omahnila ob telo in brez besed je objel mamo.

Biba je oficirju namenila kljubovalen pogled in za trenutek si je zaželela, da bi bila fant, velik fant, da bi mu lahko iztrgala palico in ga naučila obnašanja. Oh, bi mu že pokazala, tej domišljavi zveri. Bala se je, da bo mama spet zajokala, in močno si je želela, da ne bi, ker ni hotela, da bi oficir videl njene solze. A mama ni zajokala. Tesno se je oklepala očeta, ki je samo stal in slepo strmel predse.

Pri stranskih vratih je vstopilo nekaj vojakov in jih pospremilo v nekakšno kabino za pisarno. Mami so izročili majhno škatlo, ji nekaj razložili in sedli, pripravljeni čakati.

Mama je začela iz škatle jemati stvari – iglo, sukanec in nekaj krp. Strmela je vanje, jih z osuplim izrazom obračala v rokah in jih nato pokazala očetu. Ta se je zdrznil in zaprl oči, kakor nekdo, ki ga nenadoma zbode velika igla. Mama mu je položila roko na ramo. Trenutek sta samo stala, potem pa sta si nenadoma skočila v objem in se stisnila, kakor da se poslavljata. Prva se je zbrala mama. Vzela je krpe – Biba je zdaj videla, da so to koščki rumene tkanine – in jih začela šivati na rokave njihovih plaščev. Biba je nestrpno čakala, da bo mama končala z njenim.

»Poglej, zvezda!« je vzkliknila. »Si jo dobil tudi ti, oče?«

»Da, draga moja, tudi jaz, in mama tudi.«

»Zelo lepa je, kajne?«

»Da, zelo lepa.«

Vojaki so vstali in jih odpeljali nazaj na peron, od tam pa na cesto.

Biba je opazila, da jo gleda veliko mimoidočih. Radostno je obračala roko z zvezdo vedno na tisto stran, kjer bi jo lahko videlo čim več ljudi. Neki deklici, ki je šla mimo, se je celo pohvalila in ji zašepetala: »Poglej, kako lepo zvezdo imam!«

Prišli so na ogromno dvorišče, na koncu katerega je stala stavba. Dvorišče je bilo polno velikih zabojev, vojaških kamionov, velikih kot manjša hiša, barak s stražarji in stotinami vojakov, ki so stali v skupinah in očitno na nekaj čakali. Vsi so govorili v jeziku stare mame – mama, oče, vojaki – in Bibi se je nenadoma zazdelo, da vsi govorijo prav, samo ona napak.

Oče in mama sta vstopila v stavbo, Biba pa je počakala zunaj. Sedla je na zaboj, a ker od tam ni dobro videla, se je povzpela še na višjega, da bi imela boljši razgled nad dogajanjem na dvorišču.

Nekdo je zapiskal na piščalko in vsi vojaki so pritekli na sredo dvorišča. V hipu so se postavili v več dolgih, ravnih vrst. Nekaj časa so stali pri miru, nato pa so se obrnili in začeli korakati kot pravi vojaki, čez celo dvorišče in ven.

Ostal je samo eden. Sprva je samo stal, togo in pokončno kot kip, a se je očitno kmalu naveličal in začel korakati sem ter tja po dvorišču. Biba ga je opazovala. Nekaj čudnega je bilo na njem, a ni mogla ugotoviti, kaj. Ko se je obrnil naravnost proti njej, je ugotovila: njegov trebuh, ki je bil okrogel in težak

in je silil čez pas njegovih hlač. Bil je sila velik in debel, a je bolj spominjal na debelo žensko kot na vojaka – na Hedo, njihovo sosedo. Ampak Heda je imela v trebuhu punčko. In on? Kaj je imel? Tudi punčko? Zakaj pa ne. Zakaj ne bi imel tudi on punčke v trebuhu?

Lahko bi mu dala malo svoje čokolade. A bolje, da počaka, da pride bližje. Vojak jo je opazil. Zdel se je presenečen, kot da se sprašuje, od kod neki se *je* vzela, nato pa se ji je dobrovoljno nasmehnil. Korakal je naprej, se še enkrat ozrl čez ramo, da bi ji pomežiknil, in nato izginil za velikim kamionom. Ker je bila prepričana, da se bo kmalu spet pojavil, je iz žepa vzela čokolado; polovico mu bo dala takoj, ko se vrne. Bil ji je prikupen, s trebuhom in vsem, in zdelo se je, da bi se rad z njo spoprijateljil. Nič zato, če ima punčko v trebuhu ali ne, vseeno mu bo dala malo čokolade. Le da na skrivaj, ker morda vojaki ne smejo jesti čokolade.

In res, spet je bil tu, njen vojak, nasmejan, dobre volje in pripravljen, da se igra z njo. Biba mu je ponudila čokolado, a ko je vojak na njenem rokavu opazil zvezdo, se je obrnil na peti in hitro odkorakal proč. Biba se je ozrla čez ramo, da bi videla, kaj ga je tako prestrašilo, a prav takrat sta se že vrnila mama in oče. Zlezla je z zaboja in jima skočila naproti.

»Kam gremo pa zdaj?«

»K teti Kseniji.«

»Imenitno!«

Strašno rada je govorila »imenitno«. Oče je tako govoril samo, če je bil dobre volje, in tudi mama ga je rada oponašala. Če je od daleč videla, da se oče domov gredoč, s klobukom

v roki, ustavlja in se šali z otroki ali poklepeta s sosedom, je zmeraj najavila, da je oče »imenitne volje«.

Hotela je sicer vedeti, zakaj gredo vojaki z njimi tudi k teti Kseniji. Mar to pomeni, da bodo zdaj stalno z njimi? Prav nič se jih ni bala. Sicer pa se je že navadila, da so vedno okoli. Roke so res kar naprej držali na puški, a kam naj jih vojak sploh da, če ne na puško? V žep pač ne.

Drugo poglavje

Ko so prispeli k teti Kseniji, so vojaki očetu izročili nek ukaz in odšli.

Biba je ravno razmišljala, ali jih bo teta Ksenija spet pozdravila z obveznim »Joj, kako je zrasla!«, ko se je ta res pojavila prav s temi besedami. Tam je bil tudi Vid, ves opravljen, v dolgih hlačah, beli srajci in z metuljčkom, in bil je videti, kot če bi z narobe obrnjenim kukalom gledal njegovega očeta. Dal ji je roko, a jo je tako grdo pogledal, da ga je pri priči uščipnila. Ni se imela sicer namena jeziti nanj, saj mu je imela povedati preveč stvari, a si ni mogla kaj.

Malokdaj sta se videla, ko pa sta se, sta se največkrat kregala.

Vid je odkril njeno zvezdo, še preden se je lahko sama pohvalila, in takoj mu je morala pripovedovati, kaj vse se je zgodilo. Teta Ksenija ji je kupila kolo, tako novo, da je bilo še zavito, in Biba ga je hotela takoj preizkusiti. Zdaj ji ne bo več treba prositi Vida, naj ji posodi svojega. Odpravila sta se na dvorišče, vsak s svojim kolesom. Bibo je silno zabavalo, če je ni mogel dohiteti.

Moral je klicati čez celo dvorišče: »In kaj je bilo potem?«

»Vsi so jokali. Jaz sicer ne, a ker sem se kremžila, so vsi mislili, da res jočem.«

Naredila sta še en krog po dvorišču in ko sta se spet srečala, je Biba nadaljevala:

»Potem smo se vozili z vlakom. Oh, kako lepo je bilo. Niti ne veš, kako imenitno se je voziti z vlakom.«

»Kot da se nisem še nikdar vozil z vlakom.«

»Saj vem, da si se.«

»Pa z ladjo tudi že. In celo z letalom!«

»Res? Je krasno?«

»Nič posebnega.«

Najbolj jo je jezilo, kadar se je takole zmrdoval in na njena vprašanja odgovarjal: »Nič posebnega.« Odpeljala se je stran od njega in mu jezno zavpila: »Prav gotovo nisi nikdar sedel na konju!«

»Že prav,« je popuščal, »povej že enkrat, kaj je bilo potem.«

In Biba je pripovedovala, da je bilo na postaji prav smešno, ker so se vsi objemali in poljubljali ter tekli s kovčki za vlakom, in o tem, da vsi govorijo tako kot stara mama. Povedala mu je, da se njena mama ni nič veselila, ko so dobili zvezde. Pripovedovala mu je tudi o vojaku s punčko v trebuhu, Vid pa jo je ozmerjal in ji rekel, da je velika koza, če še tega ne ve, da imajo punčko v trebuhu samo gospe. Bila je užaljena, seveda, in ni hotela več pripovedovati.

Pri večerji so bili vsi tiho. Vidov oče ni pripovedoval smešnih zgodb, teta Ksenija ni stalno ponavljala, da je pač vse ponujeno, kar je na mizi. Dekla s »polži« na ušesih je prinašala in odnašala krožnike in vsi so molčali. Sredi večerje je mama nenadoma in brez razloga zajokala, Bibi pa se je

zdelo nespodobno, da bi prav takrat prosila za še eno porcijo jagod s smetano. In dekla jih je odnesla. Vid, ki je uganil, kaj si je mislila, se ji je izza prtička smejal, kar mu je z brco pod mizo krepko vrnila.

V spalnici je bilo spet vse dobro. Oče in mama sta bila spet dobre volje. Preoblekla sta jo, se z njo igrala in ji celo dovolila, da izpusti kozarec mleka. Spala je lahko v njuni veliki postelji in jima pripovedovala pravljice – vse tiste, ki sta jih *onadva*, ko je bila majhna, pripovedovala *njej* – pozno v noč.

Kar vedela je, da se ji bo to noč kaj sanjalo, in res se ji je. Nabirala je robide. Čudne robide. S smetano. Tudi Vid je bil tam, bil pa je tako neroden, da se mu je smejala celo mala Lizi, ki si je s srebrnimi papirčki polepila vse sprednje zobe. Biba se je izmuznila v svoje novo skrivališče, za katerega je vedela, da v njem mrgoli gozdnih sadežev, a namesto sadežev je tam našla otroke – svoje prijatelje. Vse svoje prijatelje. Bili so na drevesu, jezdili so veje in ko jih je gledala, se ji je zdelo, kot da se oni sami spreminjajo v veje. Strmeli so vanjo, ne da bi jo prepoznali. Nenadoma je pred njo stal volk. Nosil je škornje in puško, kričal nanjo in ji žugal s prstom. Hotela je pobegniti, a se ji noge niso hotele premakniti, kot da bi jih neka čarovnica prikovala k tlom. Nad njo se je prikazal obraz. Teta Lizinka. Ne, teta Ksenija. In obuva ji čevlje. Za njo stoji vojak in za njim še en in še en, pojavljajo se drug za drugim, vsak večji od prejšnjega. Prvi je stal čisto pri miru, vsi drugi pa so skakali čezenj kot pri igri »skakanje žabic«. Zdaj so bili okoli nje sami vojaki. Oče je stal na pragu, napol oblečen. Čez pižamo si je navlekel hlače, naramnice pa so mu visele ven. Vojaku je skušal nekaj razložiti, a ga ta ni poslušal.

Zgrabil ga je in ga porinil ven. Drugi vojak je držal mamo, a se mu je iztrgala iz rok. Stekla je proti vratom in v solzah kričala: »Ne ločujte nas! Prosim, pustite nas skupaj ... Bela! Belaaa!« Spotaknila se je in padla. Izpod spalne srajce so se pokazale njene bose noge. Vojaka sta jo dvignila na noge in odvlekla ven. Upirala se je, krilila z rokami, kričala. Nekdo ji je zatisnil usta z roko, nad njo pa so se ji na široko razširile oči, polne solz. Zdaj je vojak prihajal še po Bibo. Bolj ko se ji je bližal, debelejši je bil videti. Morda je bil tisti z velikim trebuhom. Biba se je hotela skriti, a se ni mogla premakniti, tako kot takrat, ko je pred njo stal volk. Vojak jo je zavil v odejo, jo dvignil in si jo oprtal čez ramo kakor žakelj. Iz tega čudnega položaja je zagledala Vida. Celo v pižami in brez očal je bil še vedno podoben svojemu očetu. Za njim je stala teta Lizinka. Ne, teta Ksenija. Jokala je. Pojavila se je tudi dekla s polži, a le za trenutek. In potem se ji je zazdelo, kot da je nihče več ne drži, kakor da leti po zraku, zunaj na ulici, kjer diha hladen nočni zrak. Zadelo je ob nekaj trdega, tla pod njo so se začela premikati in že je drsela po teh premikajočih se tleh, ne da bi se imela česa oprijeti. Okoli nje so na obeh straneh sedeli vojaki. Njihovi črni škornji so bili kakor zid, h kateremu se je skotalila, ko je skušala ujeti ravnotežje. Izza njihovih temnih, mrkih obrazov so se svetile puške z noži. Pred njo se je zibala tema, iz katere se je prikradel strah. Bližal se je in bližal, jo obkrožal. Čutila je njegove prste. Tako blizu, da je že skoraj čutila, kako jo bo zdaj zdaj zgrabil –

V daljavi je zaslišala pridušen krik.

»Dajte mi otroka!«

Biba se je zdrznila in vrisnila: »Mama!« Šele zdaj je dojela vse: da ne spi, ne sanja, ampak da se vozi v kamionu, obkrožena z vojaki, čisto sama, brez mame. Ugrabili so jo. Peljejo jo nekam stran.

Stisnila se je v kot. Kamion se je sunkovito ustavil in jo prevrnil. Strah jo je dušil. Nekdo jo je pobral in spravil s tovornjaka. In v hipu, ko je začutila trdna tla pod nogami, se je pognala v beg. Tekla je in tekla, ne vedoč kam – kamor koli, samo da stran od vojakov.

Zaslišala je znani glas: »Dajte mi otroka, mojega otroka! Biba!«

»Mama, mama, mamaaa!« je kriče tekla proti glasu, kot bi hotela prevpiti pisk lokomotive, brnenje avtomobilov, kričanje žensk. Prerivala se je med škornji, kovčki, kamioni, vagoni in zaboji – tekla je proti glasu, ki je še zmeraj hripavo klical.

»Biba! Biibaaa!«

In tedaj jo je zagledala. Dva vojaka sta jo držala za roke in vlekla za lase. Vlekla sta jo skupaj z ostalimi ženskami proti odprtim vratom vagona.

»Mama!« je zakričala Biba v divjem strahu in preplavljena z občutkom bližajoče se katastrofe.

»Biibaaa!«

Slišala je mamin glas, zdaj že čisto blizu, tik nad seboj. Tudi mama je zagledala njo, se z eno roko oklenila podboja vrat, drugo pa za hip stegnila k njej.

In že je ni bilo več.

V tistem trenutku je Bibo nekdo surovo pocukal za lase in jo dvignil. Vreščala je, besno udarjala, grizla, brcala in

zahtevala, naj jo spustijo. Čutila je, kako jo nesejo skozi množico, vse dlje in dlje od kraja, kjer je izginila mama. In spet je bil tu vlak z na stežaj odprtimi vrati, prav takimi, skozi katera je izginila mama. Začutila je žarek upanja: morda jo peljejo k mami. A že v naslednjem hipu je spet poletela po zraku in udarila ob nekaj trdega, nekaj železnega.

Glavo ji je prebodla ostra bolečina. V strahu, da ji oteka, si je z rokami pritiskala na čelo, kot da se boji, da ji bo tam kaj zraslo, in zaprla oči. Tisoče drobnih slik se je začelo vrteti pred njenimi očmi, prelivale so se in bledele ena v drugo: Vid brez očal, mama med dvema vojakoma, vojak s trebuhom, mož z brki, ki kriči in žuga ...

Odprla je oči in se zazrla v temo, da bi ubežala vsem tem podobam. Lesena tla, na katerih je sedela, so se nenadoma sunkovito zamajala in se začela premikati, pod njimi pa je začutila drdranje koles. Se torej vozi? V vlaku? V vlaku se vozi. Odpeljali jo bodo. Stran jo peljejo. A mama?

Skočila je na noge in kričala: »Odprite! Odprite!«, s pestmi pa divje bíla po vratih vagona, ki je pospeševal.

»Odprite!« je zakričala, obupana od groze, ker jo peljejo vse bolj stran od mame.

Vlak je zdaj drvel s polno hitrostjo.

»Odprite! Odprite!«

Njen glas je votlo odmeval, se odbijal od sten in se vračal k njej: »Odprite! Odprite!«

»Odprite, odprite, odpri...« Njen glas je zdaj postajal vse tišji, dokler ni poniknil. Sesedla se je na kolena in preplaval jo je strah. Z licem se je dotikala vrat in vedela je samo to, da se ne sme obrniti, pa naj se zgodi kar koli.

Nekaj je bilo za njenim hrbtom. Le kaj? Brezno? Pošast? Vojak s palico? Divja zver?

Nekaj se je premaknilo. Prilepila se je k vratom, okamene-la od groze. Nenadoma pa je zbrala pogum in se naglo obrnila.

Nekdo je tu, tik pred njo. Nekaj, kar se je bo zdaj zdaj dotaknilo, stegnilo nadnjo svoje kremplje.

Zaprta je oči, sprijaznjena s svojo usodo, stala nepremič-no in čakala celo večnost. Nič se ni zgodilo. Edini zvok je bil enakomerno drdranje koles pod njenimi koleni. Odprla je oči in te so se ji počasi začele privajati na temo. Zrla je vanjo, v strahu, kaj bo zagledala. Tema se je počasi začela dvigati, iz nje pa so se začele prikazovati oblike, obrisi. In Biba jih je gledala.

Pred njo so na tleh vagona sedeli ljudje. Ne, ne ljudje. Otroci! Sedeli so tesno skupaj in jo gledali nazaj.

Zdaj je videla bolj jasno, kot če bi nekdo prižgal luč. Zavedla se je okolice: zaprti vagon, otroci. Sami otroci. Vagon je bil poln otrok, komaj kaj prostora je še ostalo. Otroci so bili nekaj najboljšega, kar si je lahko zamislila.

Kakšni otroci so to? Kako so prišli sem? So morda iz njene vasi? Vsi njeni prijatelji, ki ji niso hoteli mahati? Otroci iz šole? Iz drugih vasi? A ne, nikogar od njih še ni videla.

Sedeli so na svojih mestih, se tiho pozibavali skupaj z vlakom in jo gledali. Velike, preplašene oči so jo gledale z vseh strani. In Biba je gledala njih, ni bila več prestrašena. Ramena so se ji povесila in za trenutek je čutila le še utruje-nost in glavobol.

Neka deklica se je odcepila od skupine in pridrsala do nje. Nasmehnila se je Bibi in ji podala roko. Na rokavu iztegnjene roke je imela ohlapno prišito zvezdo. Rumeno, šestkrako

zvezdo, prav tako, kot jo je imela sama, takšno, kot je bila naslikana na vratih vlaka, ki je pogoltnil mamó. Biba je pogledala otroka poleg sebe, nato drugega, tretjega, vse. Vsi so imeli zvezde na rokavih, prav take kot ona. To jo je pomirilo. Počutila se je, kot da je pristala na pravem mestu.

Obrisala si je solze in prijela deklico za roko, skupaj pa sta se odplazili bližje drugim otrokom. Zdaj jih je lahko dobro videla. Sedeli so tesno drug ob drugem in najprej je pomislila, da so morda priklenjeni drug na drugega. Potem je spoznala, da sedijo tako, ker ni prostora, saj so v ta vagon natrpali preveč otrok.

Še enkrat je pogledala njihove zvezde in se spraševala, zakaj jih imajo vsi in ali so jih tudi oni dobili od tistega mladega oficirja na postaji. Gotovo so jih, saj so si bile zelo podobne. Morda pa ta oficir le ni bil tako hudoben, kot se je zdel. Morda je menil, da so posebni. Morda je izbral prav te otroke izmed vseh otrok na svetu in jim dal zvezde, da bi se med seboj prepoznali. Ta misel ji je bila všeč. Gotovo so ji otroci vračali nasmeh prav zaradi njene zvezde. Malo so se premaknili, da bi ji naredili prostor, jo sprejeli medse, ker je imela tudi ona zvezdo.

Ni bilo lahko najti mesta za Bibó. Ena od deklic ji je pokazala, kam naj da roke in noge, kako naj položi glavo v naročje drugega otroka in leže tako, da bo njeno telo služilo kot blazina drugemu. Nekdo ji je z jopico pokril bosc noge. Ko je zaprla oči, si je predstavljala, da so jih zaprli tudi vsi ostali.

Zdaj, ko je strah popustil in so se njeni udi sprostili, je šele začutila, kako zelo jo boli glava. Enakomerno drdranje koles vlaka se je zdelo vse močnejše in kot da ji bobni v glavi.

Vrtelo se ji je. Za zaprtimi očmi so se ji vrtele čudne slike z grdimi, spačenimi obrazi. Slabo ji je bilo in skušala je misliti na kaj drugega, na kaj prijetnega, nekaj, kar je daleč stran od tega vagona, teh otrok.

Zavladala je tišina. Ničesar ni bilo slišati razen zvoka koles. Otroci niso govorili in se niso premikali, a Biba je čutila, da ne spiyo. Vsi so strmeli v temo, tako kot ona, vsak zatopljen v svoje misli, v podobe tistih, ki so jim bili ljubi.

Kot odmev njenih misli se je iz oddaljenega kota vagona oglasil tenak otroški glas: »Mama!«

»Mama!« je v tihem vzdihu, kot bi izrekala molitev, ponovila Biba.

»Mama!« je zašepetal otrok v njenem naročju.

Bibi je zaigralo srce. Hotela je zakričati in želela je potoniti v spanec, objeta v to najlepšo besedo na svetu.

Tretje poglavje

Skozi ozko špranjo v steni vagona je prodirala svetloba. Kot bleda mavrica si je utirala pot v notranjost in se dvigala do stropa v obliki trepetajočega, prosojnega žarka. Ko je zadela strop, se je razblinila, njeni drobci pa so popadali na temno gmoto na tleh, iz katere so se počasi začele razločevati silhuate stisnjenih otrok.

Biba je bila budna. Vso noč ni zatisnila oči, samo jokala je. Bila je dolga, težka noč, polna groze, teme in slabosti. Zdaj, ko so se pokazali prvi znaki dneva, je začutila rahlo olajšanje, z njim pa tudi težo utrujenosti. Čutila je, da bi zdaj lahko spala, a je bila preveč budna, da bi sploh poskusila.

Gledala je predse. Žarek svetlobe se je igral na njenem obrazu kakor odsev iz ogledala, ki ga drži nagajiv otrok. Trenila je z očesom, a se ni obrnila stran. Še naprej je gledala v svetlobo, v ta žareč drobec sonca. Spomnil jo je na jutranjo meglico, ki jo je nekoč, davno nazaj, že videla.

Bila je še noč, ko sta šli z Ivico ven, in vas je še spala, nikjer ni bilo nikogar, le črede ovac, ki so trumoma primeketale z dvorišč, da bi se pridružile Ivičini čredi. Teptaje visoko,

z roso prepojeno travo so krenile proti dolini. Biba in Ivica sta tekli vsaka z ene strani in jih gnali na ozko stezo, navzdol proti veliki planjavi in bujnemu gozdu v dolini. Na poti se je bilo treba prebiti skozi visoke praproti, se ogibati bodečim grmom in koprivam ter prečkati mali gaj mladih dreves. Pot v dolino je bila dolga, z vsakim korakom pa se je zdela še daljša. A nenadoma je bila pred njima. Ovce so prepoznale svojo dolino in pretekle zadnji del poti. Ko čreda ni bila več njuna skrb, saj je bila tu varna in se je lahko nemoteno pasla, sta se Biba in Ivica odpravili v gozd nabirat robide, ki so kot temno vijolične kaplje kukale izpod listja.

Pomladno jutro je bilo povsod, dišalo je skupaj z drevjem in zemljo, veselilo se je s ptičjim petjem. In tekli sta, lovili zajce, objemali drevesa, se vzpenjali v krošnje in iskali gobe, želod ali kdove kakšno veliko skrivnost, ki jo skriva tako bujen gozd. Globoko vanj sta šli, željni, da bi se jima zgodilo kaj nenavadnega. Nazadnje sta se utrudili, sedli in naslonjeni na drevo zobali robide ter opazovali sončni vzhod.

Skozi listje je prodril širok trak trepetajoče sončne svetlobe in posrebril roso na brstečih vejah. Razširil se je v mavrico, ki si je utirala pot izza oblakov in se razprostirala kot srebrna preproga pod nogami vzhajajočega sonca.

Prav taka mavrica kot ta, ki se je zdaj plazila skozi ozko špranjo v steni vagona.

Biba je pogledala okoli sebe.

Ležala je v naročju nekega otroka; ta otrok je bil naslonjen na drugega in ta spet na tretjega. Vsi so ležali drug poleg drugega, v eni sami veliki zverženi gmoti teles, in vsi so spali.

Vagon je bil podoben hlevu. Imel je majhno okno, visoko pod stropom. Lesena tla, na katerih so ležali otroci, so bila umazana. V edinem praznem kotu je stalo pokrito vedro, se pozibavalo v ritmu vlaka in iz njega je strašno zaudarjalo.

Biba si je ogledovala otroke. Obraz za obrazom, vsakega posebej. Vsi so se ji zdeli enaki. Komaj jih je razlikovala in niti enega si ni mogla zapomniti. Pogled ji je obstal na jopici, ki ji je pokrivala stopala. Dolgo jo je ogledovala, vedela pa je samo to, da ni njena. Zazrla se je v deklico poleg sebe. Zdelo se ji je, da ima drugačen obraz kot drugi in da je povezan z jopico.

In tedaj se je spomnila vsega. Nenadoma ji je vse postalo jasno, kot da ji nekdo prišepetava. Zavedela se je, kje je, kako je prišla sem. Zavedela se je, da se vozi v vlaku, v vagonu, ki jo pelje neznano kam. Vedela je, da je tu sama, brez mame, z otroki, tako zapuščenimi kot ona, in da imajo vsi na rokavih prišite zvezde, enake njeni.

Ni bila žalostna. Ničesar ni čutila. Slekla je jopico in z njo pokrila deklico poleg sebe.

Njen pogled je potoval po vagonu. Lesena stena je vodila do kota in se nadaljevala v steno, krajšo od te, ki je prav tako vodila do kota in se spet nadaljevala v drugo steno. Vse stene so bile iz hrapavih lesenih desk in vse so vodile do kotov. In vsi koti in vse stene so bili, tako kot tla, na katerih so ležali otroci, iz nepravilnih desk, ukrivljenih, razpokanih in suhih.

In če bi se vagon obrnil, bi vsi ležali na stropu.

Mogoče bi bilo tako celo lepše.

Pogled se ji je vrnil k špranji v steni, tisti, ki je prej spustila v notranjost žarek sonca. Počasi in previdno se je premaknila,

da ne bi zbudila drugih. Odplazila se je do špranje in se zagledala ven.

Ob progi je rasla nizka, od sonca požgana trava. Daleč naokoli ni bilo ničesar – ne hiš, ne hribov, nobenih dreves, nobenih ljudi, le prašno grmičevje in porumenela trava.

Prav nič ni bila začudena. Ta vlak je bil povsem drugačen od tistega, s katerim so se odpeljali iz vasi. Tisti vlak je imel mehke, udobne sedeže, zgoraj na eni steni ogledalo in na drugi lepo sliko krajine. Pod oknom med sedeži je bila majhna zložljiva mizica, okno pa je bilo veliko in je imelo celo zaveso. In mimo tega okna so švigali zelena polja in gozdovi in reke, črede ovac, lepe hiše z rdečimi strehami, vaščani, otroci in pastirji.

Seveda, to tu je bil tudi vlak – njegova kolesa so enakomerno drdrala, lokomotiva je piskala in bruhalo dim – a tu so bile le štiri hrapave lesene stene, štirje koti in na kotih strop. Zato tudi zunaj ni moglo biti drugače.

Otroci so se začeli prebujati. Dovolj je bilo, da se je premaknil eden in zbudili so se vsi drugi. Kmalu je bil zbujen ves vagon. Pretegovali so se, zehali in si mencali oči. Številni so bili še napol v snu; nekateri so jokali. Čez čas so začeli čebljati in Biba je presenečena ugotovila, da govorijo mešanico tujih jezikov in da ne razume niti besede. Kmalu ji je postalo jasno, da se tudi drugi med seboj ne razumejo. Kar precej jih je govorilo v jeziku stare mame. Imeli pa so eno samo skupno, vsem otrokom razumljivo besedo – »mama«.

Tudi oblečeni so bili različno, v spalnih srajčkih, oblekah ali težkih plaščih. Eni so imeli čevlje, drugi so bili bos. Eni so imeli kape. Drugi so nosili šolske torbe in šolske uniforme.

Eni so imeli rumene zvezde prišite na rokavih, drugi na prsih. Biba je dobila vtis, da se že dolgo vozijo skupaj. Ni vedela, kako to ve – a vedela je.

Sredi vagona je stal zaboj, nanj pa je sedla Velika deklica. Okoli nje so se zbirali majhni otroci in potrpežljivo čakali, da jih počese, jim splete kite, zapne obleke in zaveže vezalke. Nekateri so prišli samo zato, da bi se ji pokazali in dobili potrditev, da so se pravilno oblekli in počesali. Deklica z dolgimi zlatimi kodri je v roki držala par rdečih trakov, jih poskušala zravhati in stiskala ustnice, kot da bo vsak hip planila v jok. Prerinila se je do Velike deklice in prestrašeno vprašala:

»Où est maman?« [»Kje je moja mamica?«]

»Saj se peljemo k njej!« je odgovorila Velika deklica, ji poravnala obleko in počesala svetle kodre. Plavolasa deklica je na svoje vprašanje že pozabila. Smejala se je in čebljala in ko jo je Velika deklica uredila, je rada odstopila mesto naslednjemu otroku.

Sčasoma so se otroci razkropili in razdelili v manjše skupine. V enem kotu so se deklice igrale hišo. Imele so cunjasto punčko in kartonasto škatlo, ki so jo tako lepo okrasile, da je bila vredna kraljice. Oblačile so punčko, ji krtačile lase, jo »kopale« in se z njo pogovarjale, kot da je vsaka od njih njena mama, punčka pa njihov otrok. Malo naprej so se fantje igrali frnikole, druga skupina je igrala ristanc, tretja pa prepletala vrvico.

Le pri vedru v kotu je bila še gneča. Neka deklica je stala tam, se oklepala stene in se ni in ni mogla pripraviti, da bi sedla na vedro. Pogledovala je okoli sebe, kot da prosi

za pomoč. Fant s čepico je z velikim razumevanjem začel poditi dečke stran.

A tudi to ni dosti pomagalo. Še zmeraj je stala v kotu, jokala in prestrašeno gledala predse. Otroci so stali okoli nje in jo opazovali, kot da skupaj z njo čakajo, kaj se bo zgodilo.

Nekdo je zaklical: »Kaj čakaš? Zakrili te bomo!«

A se ni premaknila. Najbrž zato, ker ni razumela; nihče ni znal njene govorice.

Tedaj je prišla Velika deklica, a očitno tudi ona ni znala njene govorice. Trenutek je razmišljala, nato pa se domislila. Otroke je poklicala vstran in hitela brskat po vagonu. Našla je, kar je iskala: star, obrabljen usnjen pas, ki je ves čas ležal na tleh.

Vrnila se je k vedru in začela iskati žeblje v steni na njegovi nasprotni strani. Na eni strani stene je našla, kar je potrebovala, na drugi pa je iz stene izpulila žebelj in ga s svojim čevljem pribila nekoliko višje od vedra, naravnost nasproti prvega žeblja. Na žebelj je pripela pas, ga speljala okoli vedra, drugi konec pa zataknila na drugi žebelj. Obrnila se je k otrokom, ki so jo pozorno opazovali. Že je odprla usta, da bi nekaj rekla, a se je v istem hipu spomnila, da je ne bodo vsi razumeli, zato jim je raje pokazala. Slekla si je jopico, odpela en konec pasu, ga napeljala skozi oba rokava in ga znova zataknila na žebelj – in jopica je že visela kot krasna zavesa. Obrnila se je k otrokom, s kretnjami nakazala slačenje in pokazala nanje.

Otroci so se spogledali in se lotili dela, začeli so slačiti plašče, jopice in jakne ter jih nositi Veliki deklici. Ta je pas napeljala skozi vse rokave in ga pritrdila nazaj na oba žeblja – in glej, imenitna krpanka je zakrila vedro pred pogledi!

Zbrali so se okoli zaves, jo občudovali, ploskali in se veselili. Tudi deklica, zaradi katere je bilo vse to storjeno, se je smejala. Fant s čepico je stopil k zavesi, jo odgrnil in z rahlim priklonom povabil:

»Izvolite, gospodična.«

Deklica se je nasmehnila in vstopila.

Kar niso se mogli nagledati tega novega, pisanega kotička – bilo je, kot da se igrajo igro »gledališče«. Zdaj so hoteli vsi noter in Velika deklica je morala napraviti red. Vstopali so na eni in izstopali na drugi strani. In vsi so prihajali ven nasmejani, kot da so za zaveso videli nekaj imenitnega.

Vendar jih ni dolgo zabavalo. Iz vedra je začelo zaudarjati, neznosni vonj pa se je širil po vagonu. Vrnili so se v svoje kote k svojim igram.

Deklica s kodri je spet zajokala in spraševala:

»Où est maman? Où est maman?«

In Velika deklica ji je zdolgočaseno odgovarjala: »Saj se peljemo k njej. Saj se peljemo k njej.«

Neki otrok je sredi miru zajokal. Kmalu so ga začeli posnemati tudi drugi in vedno več jih je bilo, jokali pa so vedno glasneje.

Velika deklica jih je začela miriti, a zaman. Ozrla se je okoli, kot da išče rešitev. Najprej je zbrala velike otroke in jih postavila v vrsto na levo. Potem je zbrala male in jih postavila na desno. Vsi so bili pripravljeni storiti, kar jih je prosila. Ker je vedela, da je ne razumejo vsi, je vzela enega velikega in enega malega otroka ter jima pokazala, naj si podata roke in ostaneta skupaj.

Prišla je do Bibe, ki je bila nadvse ponosna, da je vključena med velike otroke, in ji zaupala deklico z zlatimi kodri.

Biba je razumela, kaj mora storiti; deklico je prijela za roko, ta pa jo je z očmi, polnimi solz, in na robu joka, vprašala:

»Où est maman?«

Biba se je z iztegnjenimi rokami obrnila k Veliki deklici.
»Ne razumem je.«

Ta jo je potegnila na stran, pokleknila, da bi bila na njeni višini, in jo nagovorila, kot da ji bo povedala nekaj zelo pomembnega. Nato ji je z mimiko razložila:

»Nasmej se, pokaži vesel obraz.«

Biba je prijela malo deklico za roko in se ji široko nasmehnila. Deklica je storila enako. Biba jo je hotela vprašati za ime, zato je pokazala nase in rekla: »Biba.«

Deklica je razumela in odvrnila:

»Nicole.«

Sedli sta, Nicole pa se ji je približala. Biba ji je položila roko na ramo, kot bi bila njena mlajša sestra. Nicole se ji je nasmehnila in ji pokazala par rdečih trakov. Biba jo je razumela, vzela trakove, ji s prsti kot z glavnikom poravnala lase in ji naredila lepo pričesko. Na tleh je našla košček aluminija, ga uporabila kot ogledalo in ji pokazala, kako ji je uredila lase. Nicole je dvignila pogled k Bibi in se zadovoljno nasmehnila. Tudi Biba se je nasmehnila in jo odpeljala k skupini malih otrok, ki so se igrali.

Velika deklica je zbrala najmlajše otroke okoli svoje škatle in jim začela pripovedovati pravljice.

Pripovedovala je tiho in počasi, kot bi pela uspavanko, vendar dovolj glasno, da so jo lahko slišali tudi drugi, večji otroci. Kmalu so pozabili na igro in ji prisluhnili. Sprva so poslušali iz svojih kotov, nato pa so eden za drugim prilezli

k škatli in se tam posedli. Veliko otrok je ni razumelo, a so zgodbo prepoznali po kretnjah, mimiki in pesmih, ki jih je vsake toliko zapela. Mali otroci so se umirili, nekateri so zaspali, drugi pa tiho poslušali pravljico.

»Končno je napočil dan, ki ga je mladi kraljevič izbral za veliko slavlje,« je pripovedovala Velika deklica. »Pepelkina mačeha in njeni polsestri so se z veliko kočijo odpravile v palačo, Pepelka pa je morala ostati doma. Mačeha je stresla polno vrečo fižola v pepel in ji ukazala, da mora vse to prebrati, dokler se ne vrnejo. Pepelka se je takoj lotila dela, a je bila zelo, zelo žalostna, ker bo zamudila ples. Prepričana je bila, da bi ji njena mama, če bi bila le še živa, gotovo dovolila, da gre tudi ona.

Nenadoma pa je zaslišala glas, ki ji je rekel: 'Ne bodi žalostna, Pepelka. Prišla sem ti pomagat.' Pepelka se je ozrla – in pred njo je stala čudovita vila s čarobno palico v roki.

'Tudi ti bi rada šla na prinčev ples, kajne?' je rekla vila.

'O, ja,' je šepnila Pepelka in komajda verjela svojim očem.

'No,' je rekla vila, 'če bi rada šla, boš pa šla,' in se dotaknila Pepelke s čarobno palico.

Okoli nje se je dvignil oblak prahu in ko se je polegel, je pred njo stala Pepelka v najlepši zlati obleki, kar jih je kdo kdaj videl – v obleki, vredni princese. Nikoli prej ni videla tako lepe obleke niti tako lepih čevljev z visokimi petami, tako visokimi, da je v njih komajda hodila. Šla je k vodnjaku, da bi si ogledala svoj odsev v vodi, in pogled ji je skoraj vzel dih. Vila jo je prišla za roko in jo odpeljala nazaj k hiši, kjer je zagledala šest mišk, ki so poskakovale okoli velike buče. Vila se je dotaknila mišk in buče in spet se je dvignil oblak prahu.

In iz njega se je prikazala krasna zlata kočija, v katero je bilo vpreženih šest najbolj belih konj, kar jih je kdaj bilo.

Potem se je vila obrnila k Pepelki in rekla: 'Le pojdi zdaj in se zabavaj, a glej, da se vrneš še pred polnočjo, kajti ko bo ura odbila dvanajst, bo moja čarovnija izginila.'«

Do tega trenutka so otroci že pozabili, kje so. Jasni, pojoči glas Velike deklice jih je popeljal v drug svet, v čarobni svet princev in princes, vil in čarovnij. Drdrajoča pesem koles je bila zdaj kočija, ki pelje Pepelko v kraljevo palačo, pisk lokomotive je bil zlata ura, ki bije polnoč, dim pa prah, ki ga dvigajo konji v galopu, ko jo peljejo domov.

Ozračje je polnil zadušljiv dim. Strop in stene so žareli od vročine, sonce je pripekalo skozi majhno okno, smrad iz vedra pa je bil neznosen. A otroci vsega tega niso opazili; sledili so Pepelkinim prigodam in se bali, da se ne bo pravočasno vrnila.

Velika deklica je hotela povedati še eno pravljico, ko je vlak nenadoma zavrl in obstal.

Slišali so korake, glasove, pogovor. Koraki so bili vse bližje in vrata so se počasi odškrnila. V vagon je stopil vojak. Ni jih pogledal; stal je pri vhodu in se oziral, kot da nekaj išče. Zagledal je zaveso. Besno je pogledal otroke, kot bi hotel reči: »Kdo je to naredil? Le počakajte!«

Naglo je stopil do zaves, jo strgal in z gnusom odnesel vedro. Otroci so sedeli tesno skupaj, nepremično, čakali so. Vojak se je vrnil s praznim in čistim vedrom ter ga postavil nazaj. Nekdo zunaj mu je pomolil košaro kruha in vrč vode, ki ju je postavil na tla. Potem je odšel in vlak je spet speljal. Otroci so še vedno čakali. Vojak je odšel, a še vedno so gledali v vrata.

Vsak dan je prihajal in storil natanko isto: odnesel je vedro, ga vrnil praznega, prinesel je kruha, vode in odšel. In vsak dan so otroci še dolgo zatem sedeli in gledali v vrata, molče, vsak zatopljen v svoje misli. A prav na tistem je vsakdo upal, da bo danes drugače: da se bodo odprla vrata in da se bo tam namesto vojaka pojavila mama. Ali da se bodo odprla, da bodo lahko izstopili in vdihnili svež zrak, videli svetlobo, dan, nebo. Ali da se bodo odprla ... in *ne spustila* notri vojaka.

Prišel pa je vojak, vedno isti vojak. Nič ni rekel, nič storil, se nikogar dotaknil. Niti puške ni imel, le kruh in vodo. A vseeno je po njegovem odhodu v zraku obvisela turobna tišina, z njim pa prvi kalčki sovraštva.

Kot da bi začutila to razpoloženje, je Velika deklica spet začela tiho, skoraj šepetaje pripovedovati pravljico. Pripovedovala je zgodbo o strašnem ljudožerskem velikanu in njegovih sedemmiljskih škornjih, s katerimi je lahko preskakoval hribe in doline, jezera in gozdove.

»In ko je velikan prišel domov, je tam našel sedem palčkov, ki so ga čakali. V gozdu so zašli s poti in pri njem iskali zavetje; niti slutili niso, kako hudoben je. 'Krasno,' si je mislil velikan, 'za zajtrk mi bodo najbolj teknil,' in jih poslal spat v sobo, kjer je spalo njegovih sedem hčera, vseh sedem prav tako zlobnih kot on.

Na srečo pa so palčki slišali, kaj se pogovarja s hčerami, in tako spredvideli, kakšna nevarnost jim preti. Kako naj se rešijo? Razmišljali so, si belili glave, se pogovarjali in prepirali.

In nenadoma se je najmlajši domislil: 'Že vem! Zamenjajmo naše kape s spalnimi kapami njegovih hčera. Ko bo

zjutraj prišel in zagledal naše kape, bo mislil, da spimo tam, in bo namesto nas pojedel svoje hčere.'«

Pravljica je le počasi prodirala do njih. Vojakova podoba je bila še zmeraj pred njimi. Stal je tam kot prej, namrščen, brez čepice, jezen, in ob tej podobi je rasla nova: podoba ljudožerskega velikana. In ko se je zgodba nadaljevala, sta se podobi zlili v eno, dokler ni bil ljudožerski velikan vojak.

»In tako se je tudi zgodilo,« je nadaljevala Velika deklica. »Ko je velikan naslednje jutro vstopil v spalnico, je bil tako lačen, da ni dosti razmišljal. Odplazil se je k posteljam, kjer je izza odej kukalo sedem palčjih čepic, in ne da bi dosti gledal, pojedel vse. Medtem pa so se palčki iztihotapili iz sobe, ukradli sedemmiljske škornje, si jih nadeli, preskočili hribe in doline ter se srečno vrnili domov.«

Otroci so olajšano poskočili in začeli plesati okoli Velike deklice, z nogami cepetali v ritmu, z rokami pa topotali po stenah vagona. V plesu so se približali vratom in jih s stisnjenimi pestmi udarjali z vso močjo, kot da bi hoteli udariti vojaka, ko bi se ta pojavil.

Deček s čepico je stopil proti kotu z vedrom in stal tam kot vitez v oklepu, ki se zoperstavi strašnemu zmaju, njegova zvesta četa pa mu krije hrbet. Pogledal je otroke, kot da jih prosi za podporo, ti pa so prenehali tolči po vratih in ga v pričakovanju gledali nazaj. Pripognil se je, pobral strgano zaveso, jo poravnal in z odločno kretnjo pritrdil nazaj na svoje mesto.

Zmagoslavno se je obrnil k otrokom in naznanil: »Ta zavesa bo zmeraj tako stala in nikomur ne bomo dovolili, da jo odstrani!«

»Hura! Hura!« so vzklikali otroci in znova zaplesali.

Velika deklica je potrkala po vrču z vodo. Otroci so sprva mislili, da udarja ritem njihovemu plesu, a ko je potrkala močnejše in jih poklicala, so se pozorno ozrli proti njej in drug drugega mirili, da bi ujeli njen poziv: »Zajtrk! Zajtrk!«

Okoli njene škatle so se zbirali počasi in nejevoljni, ker so morali prekiniti igro. Umirili so se in posedli, kot da so naučeni, kot da ima vsak svoj odrejen prostor. Velika deklica je začela deliti kruh, deček s čepico pa ji je pomagal.

Imela je še malo čokoladnega prahu, a ker ga ni bilo dovolj za vse, je predlagala, naj ga dobijo le najmlajši otroci. Vsi so se strinjali.

Biba je ves ta čas tičala pri svoji špranji v steni. Ko je gledala otroke pri jedi, je nenadoma začutila potrebo, da se skrije, pobegne, uide od tod. Zajela jo je nejasna panika. Je bilo to zaradi vojaka, zaradi strašljive zgodbe o velikanu, ki je še nikoli ni slišala, ali zaradi nečesa neznanega in nedoločljivega? Počutila se je tudi osamljeno. Nihče ni niti opazil, da se je držala zase in da se ni pridružila njihovim igram. Prav ko je razmišljala o tem, je k njej počepnil deček s čepico.

Podal ji je kos kruha, se ji nasmehnil in v njenem jeziku rekel:

»Počasi jej, po drobtinicah. Jej kot ptiček, da ne boš prehitro spet lačna. Do jutri ne boš dobila nič več.«

Zahvalila se mu je in storila, kot je rekel. Počakal je, da se prepriča, da ga je razumela, zadovoljno pokimal in odšel. Njene oči so mu sledile, srce pa se ji je napolnilo z olajšanjem in hvaležnostjo ob spoznanju, da vsaj še en otrok govori njen jezik – in to ne kdor koli, temveč *on*, glavni deček, najpogumnejši med vsemi. Začutila je, da ji je drag, kot bližnji sorodnik.

Dan je minil in svetloba, ki je prihajala skozi majhno okno pod stropom, je ugasnila.

V vagonu se je stemnilo, kot bi nekdo spustil žaluzije.

Otroci so se pripravljali na noč, vsak je iskal kak kot, steno za oporo ali naročje, kamor bi naslonil glavo. Biba je že prav težko čakala na ta trenutek. Že ves dan se je pripravljala, da bi odšla v kot za zaveso, in zdaj, ko se je stemnilo in so že vsi legli, je previdno tipala ob steni, vso pot do vedra. Bilo jo je sram že ob sami misli, da bi jo *slišali*, ko bo šla tja, in kar odleglo ji je, da je vse opravila v največji tišini.

In zdaj ni vedela, kam naj leže. Vsa dobra mesta so bila že zasedena, celo tisto pri špranji v steni – vsa, razen kota blizu vedra, kjer pa je bil smrad prehud. Medtem ko se je ozirala, jo je zapazil deček s čepico.

»Ej, ti,« jo je tiho poklical. »Pridi sem!«

Odplazila se je k njemu. Ležal je na kosu vrečevine in ji napravil prostor zraven sebe. Šepetaje se mu je zahvalila in legla, a je bilo njeno telo preveč napeto, da bi se lahko sprostila in zaspala.

Ni mogla zaspati; rada bi se pogovarjala. Toliko stvari bi ga rada vprašala. On gotovo ve vse, tako hraber je bil danes, ko je popravil zaveso. Toda kako naj začne? Kaj naj mu reče? Morda že spi, morda se mu ne ljubi pogovarjati ali pa je preprosto preutrujen.

Mirno je ležala in poslušala. Slišalo se je samo drdranje koles in ropotanje vedra v kotu, a na to so bili že tako navajeni, da bi se verjetno vsi prebudili, če tega ne bi bilo.

Nenadoma ji je deček zašepetal na uho: »Spiš?«

»Ne.«

»Jaz tudi ne. Bi se pogovarjala?«

»Prav.«

Sedla sta, pazila, da ne bi motila drugih, in molčala.

Končno je spregovoril:

»Kako ti je ime?«

»Biba. In tebi?«

»Vlado.« Spet sta molčala, potem pa jo je vprašal: »Hodiš v šolo?«

»Še ne. Drugo leto bom začela.«

»Jaz hodim že v tretji razred.«

»O!« je bila začudena.

Utihnili sta.

»Povej,« je začela tokrat Biba, »kam se peljemo?«

»Zelo daleč. V drugo državo.«

»Kako ji pravijo?«

»Taborišče.«

»Si ti že bil tam?«

»Ne.«

Njegovo vedenje je Bibi povedalo, da ne želi več govoriti o tem. Zdaj se je tudi on zleknil na hrbet.

Biba se je bala, da se ne bosta več pogovarjala, zato je znova začela spraševati. »Kako dolgo se voziš?«

»Tri dni.«

»In ostali?«

»O, precej dlje. Bili so že tu, ko sem prišel. Samo ti si prišla pozneje kot jaz. Nekateri so na tem vlaku že celo večnost.«

»Veš, sploh ne razumem, kaj govorijo, večine od njih. Tako čudno govorijo.«

»Ti so iz drugih krajev, tam drugače govorijo.«

»Mm.«

Biba se je ves čas pripravljala, da bi vprašala, če ve, kje so vse mame. A že sama misel na mamo ji je stisnila grlo. Preveč se je bala, da bi zajokala, že če bi samo izgovorila besedo »mama«, in potem bi Vlado mislil, da je jokava. Odločila se je, da ga tega ne bo vprašala, a imela je še druga vprašanja.

»Vlado?« Malo jo je bilo sram, da ga je poklicala po imenu.

»Kaj?«

»Zakaj imamo zvezde?«

»Judje smo,« je odvrnil, kot da bi to pojasnilo vse.

»Kaj pa je to?«

»Ne vem.«

Spet sta molčala.

»Zdaj pa zaspiva,« je rekel Vlado in se zleknil na vrečevino.

»Prav,« je odvrnila Biba, a ko je legla in so ji njegovi lasje oplazili lice, se je znenada ohrabrila in hitro, da ne bi zvenela otročje, vprašala:

»Kaj pa mame? Kje so?«

»Ne vem,« je odgovoril mirno in premišljeno, kot da to vprašanje muči tudi njega, kot da je tudi on ves čas čakal, da ga bo to vprašala. »Mogoče se vozijo z našim vlakom. Videl sem, ko so mojo mamo zaprli v prav tak vagon, kot je naš.«

»Tudi mojo so,« je šepnila Biba in se trudila zadržati solze.

Zdaj sta ležala tiho. Nista se več pogovarjala, vendar tudi spala nista.

Kaj, če je res, kar pravi? Če se na tem vlakcu res vozi mama? Razburjeno je zadihala in se zazrla naokoli z drugačnimi očmi. Kako da ni že prej pomislila na to? Saj je njeno mamo pogoltnil prav tak vagon, kot je ta, in na lesenih vratih je bila

naslikana zvezda, povsem enaka tisti, ki jo imajo na rokavih, le veliko večja. Morda je že v vagonu poleg. Morda leži na tleh tako kot ona, čisto ob steni, le da z druge strani, in posluša ista kolesa. Morda ji je vojak zjutraj prinesel kruh. Morda bi jo lahko celo videla ...

Želja, da bi videla mamo, jo je preplavila s tako silo, da je planila pokonci. Vstala bi, stopila čez Vlada, se stisnila ob steno in zaklicala: »Mama!« Ne, ne ob steno, k vratom bi stekla! K vratom, ki so vedno spuščala noter samo vojaka in so bila vedno zaklenjena. Potegnila bi jih z vso močjo, jih odprla in skočila dol. Stekla bi do sosednjega vagona in odpahnila vrata, odprla vsa vrata, ena za drugimi, dokler ne bi našla mame.

V sebi je začutila neko veliko silo, ogromno moč, s katero bi storila vse to. Tako jo je prevzela, da ni mogla ostati pri miru. Morala je nekaj storiti. V temi se je dvignila na kolena in gledala speče otroke, v vrata, ki so se tresla na tečajih. Kako velika so bila. Veliko večja kot sicer. Veliko večja kot podnevi in zaprta s tisoč ključavnicami.

Njen pogled se je znova ustavil na steni. Splazila se je bližje, se je dotaknila in obnjo prislonila obraz, ustnice. Zaprla je oči in si domišljala, da je tam na drugi strani njena mama. Morda je tudi ona prislonila obraz ob steno, morda celo na isto mesto. Morda ju loči le tanka lesena pregrada. Mama je tam, *morala* je biti.

Biba je prislonila solzno lice ob steno in jo tiho poklicala: »Mama!«

Četrto poglavje

Ko se je Biba zjutraj zbudila, so bili vsi drugi že pokonci. Mali otroci so bili počesani in urejeni, vrsta pri zavesi pa se je skrčila na peščico čakajočih. Večina otrok se je že razdelila v skupine in nadaljevala igre, ki so jih začeli prejšnji dan. Okoli Vlada se je zbrala ena največjih skupin in igrali so se šolo. Vlado, kot najstarejši, je bil seveda učitelj. Vse je posedel v dve ravni vrsti in z rokami, prekrižanimi za hrbtom, so bili videti kot v pravi učilnici. Zdaj je k »tabli« poklical eno izmed deklic. Ta je vstala, pristopila, z rokami še vedno za hrbtom, in ga pogledala. Vlado je dvignil tri prste, iz dekličinega zamišljenega mrščenja pa se je videlo, da močno razmišlja.

»No, koliko prstov je tu? Preštej jih!«

»Tri,« je rekla deklica in jih štela z brado, ker je imela roke za hrbtom.

»In tu?« je vprašal in dvignil še drugo roko.

»Uh ...« Tokrat je trajalo dlje. »Pet,« je naposled rekla precej negotovo.

»No vidiš,« je rekel Vlado, »če imaš tri prste tu in dodaš še teh pet tu, koliko jih bo skupaj?«

To je bilo zanjo preveč. Dva ali trije otroci so ji zašepetali odgovor in ko jih je Vlado zalotil, je bil tako jezen, da jih je poslal v kot. Potem je dal deklici slabo oceno, drugo pa okaral, ker se je hihitala.

Opazil je Bibo in jo povabil, naj se jim pridruži, a je odkimala. Takšna bedasta igra je ni zanimala. Sama je znala šteti že do tisoč. Znala je brati in seštevati brez prstov. Vedela je, da je tri in pet osem, skoraj brez razmišljanja. Poleg tega je hotela zasesti mesto ob špranji, še preden bi ga kdo drug.

Šla je k špranji in gledala ven. Ni je zanimala pokrajina, ki je bila še zmeraj pusta, rumena in neobljudena. Hotela je videti vlak. Njihov vlak. Kaj je bilo za njihovim vagonom? So bili sploh še kateri vagoni? In če, kakšni? Je bila lokomotiva blizu ali daleč? Počakati bo morala na ovine, da jo bo videla. Dokler vlak vozi naravnost, ne bo videla ničesar.

Na ovinku je končno zagledala druge vagone. Bilo jih je veliko in bili so natanko takšni kot njihov. Vsi so bili zaprti, brez oken, videti kot ogromni leseni zaboji z le eno majhno odprtino tik pod streho. Lokomotiva je bila povsem blizu – od nje jih je ločil le en vagon.

Ogledovala si je druge vagone. Kaj je tam? Vreče? Živina? Videla je, da so v takih zabojih včasih vozili živino. A morda ti ne prevažajo ne krav ne ovac ne vreč – ampak otroke. Velike in majhne otroke z zvezdami. Otroke, ki jokajo, kot je jokala deklica z zlatimi kodri, in sprašujejo: »Kje je moja mama?« Otroke, ki v zboru kličejo: »Mama!« Kako zanimivo, ko pomisliš, da vsi otroci, čeprav govorijo različne jezike, kličejo svoje matere »mama« ali vsaj nekaj zelo podobnega. A vedno *zveni* kot »mama«. Morda pa to velja samo za otroke z zvezdami.

Vagoni za njimi so se spet poravnali v ravno vrsto. Ničesar več ni videla, a je še vedno vztrajno gledala skozi špranjo in čakala na naslednji ovinek, da bi jih lahko podrobneje opazovala. Poslušala je drdranje koles in zdelo se ji je, da se spreminja. Zdelo se ji je, da nekaj govori, da ponavlja to, kar ji je včeraj povedal Vlado: »Mogoče se vozijo z našim vlakom. Videl sem, ko so mojo mamo zaprli v prav tak vagon, kot je naš.«

Razburjenje se ji je dvignilo do grla. »Mama! Mama!« A morda ne gre samo za *njeno* mamo. Morda ima vsak otrok tam svojo mamo, morda so vse tam, vse v istem vagonu.

Da, vse so tam, prav tam, v naslednjem vagonu, otroci pa niti ne vedo. Treba jim je povedati! Povedati jim mora. Povedati jim mora in potem bi vsi otroci vstali, se postavili k špranji in klicali: »Ma-ma!« In mame bi jih slišale. Gotovo bi jih slišale. Če bi vsi skupaj klicali, bi prevpili kolesa, lokomotivo. Morda bi pomagalo tudi, če bi razbijali po steni, topotali po tleh, povzročili toliko hrupa, da bi jih mame slišale. Le kako morejo tako mirno sedeti, se igrati, poslušati pravljice, spati, ko so pa tam vendar mame, skoraj na doseg roke? Kako to, da tega ne vedo? Treba jim je povedati.

Že se je hotela obrniti in jim povedati, ko je začutila, da je vlak zavil v še en ovinek. Prilepila je oko na špranjo. Ko bi le lahko s pogledom prebodla tiste lesene deske, pokukala noter in se prepričala, da je mama res tam!

A kaj delajo tam? Gotovo sedijo na tleh druga ob drugi, se češejo, zapenjajo gumbе, zaponke in trakove, pripovedujejo zgodbe in se igrajo. Ah, neumnost! Kdo pa je že videl, da mame delajo kaj takega?

A kaj bi sploh lahko delale? Kaj delajo?

Gotovo ne sedijo mirno kot otroci. Gotovo se potikajo po vagonu, begajo sem in tja, razbijajo po stenah in bijejo po vratih, iščejo odprtino, poskušajo izpraskati luknjo, se vzpenjajo na lino, kričijo in vpijejo, poskušajo odpreti vrata. In ko spoznajo, da je vse zaman, jokajo, si rujejo lase, z glavami udarjajo ob steno in kličejo imena otrok. In ko še to ne pomaga, ko nihče ne pride odpret vrat in ne odgovori na njihove klice, vsaka sede v svoj kot ali tiči ob špranji v steni. Vsaka mama ve samo to, da je njen otrok tam, v sosednjem vagonu, in da ne more do njega. Ko pride vojak s kruhom in vodo, kar planejo nanj, ga skušajo poteptati, se prebiti ven, pobegniti. In na pomoč mora poklicati še druge vojake, ker jim sam ni kos. In potem pridejo vojaki, jih s silo porivajo nazaj v vagon, tepejo s kopiti pušk, morda celo zabodejo z bajoneti. A one se za vse to ne zmenijo. Divje udrihajo, rinejo in kričijo: »Dajte mi otroka!«

Vsaka mama kriči v svojem jeziku: »Dajte mi otroka! Mojega otroka!«

Da, gotovo je tako. Vse mame jokajo, vse kličejo isto kakor njena mama. Morda prav zdaj, v tem trenutku, stojijo tam ali pa razbijajo s pestmi po grobih deskah in jih kličejo. In otroci ne slišijo ničesar. Treba jim je povedati. Vsi bi morali vstati, klicati in kričati, da bi prevpili ves ta ropot koles in lokomotive, kričati tako dolgo, da bi jih slišale.

Mora jim povedati, jim reči.

A kako? Saj ne poznajo njenega jezika.

Velika deklica je potrkala po vrču z vodo in poklicala otroke k zajtrku. Šele tedaj se je Biba zavedela, kako dolgo je spala in da je vojak s kruhom in vodo že prišel in odšel.

Hotela je ostati ob svoji špranji kot včeraj, a jo je poklical Vlado. In ko mu je zmajala z glavo, je prišel in jo potegnil v krog okoli škatle. Poleg sebe ji je naredil prostor. Hotela mu je povedati o drugih vagonih in o tem, da so tam mame, a se je bala, da bo zvenelo trapasto. Naenkrat se ji vse to ni več zdelo resnično, niti njej sami. Poleg tega je Vlado vedel vse in gotovo bolje od nje, ali so mame res tam ali ne. Kdo je ona, da bi mu to razlagala?

Velika deklica je okrog sebe začela zbirati otroke, najprej mlajše. Biba je poiskala Nicole, ki je stala ob strani. Pripeljala in predstavila jo je skupini mlajših otrok. Nasmehnila se ji je, Nicole pa ji je nasmeh vrnila.

Vsak otrok je dobil košček kruha, a danes čokoladnega prahu ni bilo več. Kruh je bil suh in star, mali otroci pa ga niso hoteli jesti. Nekateri so že začeli jokati, a še preden se je jok razširil na ostale, je Velika deklica prijela prazno pločevinko čokolade in začela hoditi od otroka do otroka, kot da deli čokolado. Segla je v pločevinko, s prsti naredila, kot da trosi po kruhu, in z nasmehom rekla: »Izvoli, malo čokolade zate,« ali »Je dovolj sladka?« ali »Hm, je dobro, kaj?«

Veliki otroci so vedeli, da tam ni čokolade, a nihče ni hotel izdati Velike deklice. Pomagali so ji, se obračali k mlajšim in jih spraševali, ali je čokoladni prah slahek in okusen. Delali so se, da bi tudi oni malo, da jim zavidajo, in se oblizovali. In vsi so bili veseli. Mali otroci so verjeli, da res jedo čokolado, veliki pa so bili veseli, ker so jih prepričali.

Biba se je obrnila k mali Nicole poleg sebe in ji pokazala svoj kos kruha. Vzela je košček, ga dala v usta in začela žvečiti. Nicole jo je pozorno opazovala in storila enako.

Sredi te namišljene južine je vlak popolnoma nepričakovano obstal. Kolesa so zaškripala, otroci pa so se prekucnili drug preko drugega. Vedro je pridrsalo iz kota na sredo vagona, Velika deklica in Vlado pa sta še zadnji hip ujela vrč, da se ne bi polila voda. Vlak je obstal.

Vsi so bili začudeni. Pogledovali so drug drugega in se v pričakovanju zazrli v vrata.

Slišali so korake, glasove, ljudi, ki so hiteli. En glas, glasnejši od drugih, je nekaj ukazal, in vagon se je znova zganil, a počasi, kot da ga nekdo potiska od zadaj, ne pa vleče lokomotiva. Kolesa so bila tiha, le tu in tam se je slišal klik. Otroci so molče sedeli, gledali v vrata in čakali. Vedeli so, da se bo nekaj zgodilo, nekaj nenavadnega.

Nekaj otrok je za Vlada naredilo lestev iz rok in ramen, da je lahko splezal do okna in pogledal ven. Potem jim je povedal, da je pred njimi lokomotiva, za njimi pa samo en vagon, tisti brez strehe, poln vojakov. Otroci so zaskrbljeno iskali špranje v steni, da bi še sami videli.

Vlak se je ustavil in nato spet premaknil s hripavim škripanjem koles, ki je zvenelo, kot da bi se nekdo pred petjem odkašljal.

»Pridite!« je zaklicala Velika deklica, kot bi hotela odvrniti njihovo pozornost od dogajanja zunaj. »Vode še nismo popili.«

Stopili so v vrsto in vsak je lahko popil pol skodelice vode. Vsak dan so to naredili natanko tako in vendar se je vsem zdelo, da ima to zdaj drug pomen. Vsakdo je tiho pristopil, popil svoj delež in podal skodelico naprej, naslednjemu. Ko so se vsi zvrstili, so sedli skupaj in gledali v vrata, napenjali ušesa,

da bi prisluškovali drdranju koles, in se trudili razumeti, zakaj se vozijo vse počasneje.

Vlak je še enkrat zaškripal in se ustavil. Tolikokrat se je že ustavil na tej poti, a so vedno vedeli, da bo spet speljal. Tokrat pa je stal. Zakaj? In kje je vojak? Zakaj ne pride? Kaj so ti zvoki? Zdelo se je, da je zunaj veliko ljudi in da jih ves čas prihaja še več.

Čakali so, napeti in pozorni. Vrata so se odprla in na stopnice so skočili trije vojaki. Nekdo zunaj je odprl še drugo polovico vrat in svetloba je s tako močjo udarila otrokom v oči, da jih je zaslepila. Obrnili so se stran in si zakrili obraze. Vojak se je približal in ko so začutili njegovo bližino, so rahlo razmaknili prste in pokukali skozi, da bi se oči počasi privadile na slepečo svetlobo.

Ko so tako sedeli tam, je prišel njihov vojak in pokazal nanje in na vrata – morali so ven.

Velika deklica je vstala in si z roko še vedno zakrivala oči. Obrnila se je k ostalim in mirno, pomirjujoče rekla: »Vstanite. Prišli smo.«

Hitro so se dvignili na noge, si, tako kot ona, zakrivali oči in se zbrali okrog nje.

»Vsak večji otrok naj pazi na enega manjšega,« je rekla glasneje, da so jo lahko slišali kljub joku in stoku najmlajših. »Nesli jih bomo, ker sami ne morejo dol. Stopnice so zelo visoke, ozke in nevarne, zato bodite previdni. No, vrata so odprta, lahko gremo.«

Biba je prijela Nicole za roko in jo odpeljala proti izhodu.

Nicole je nenadoma planila v jok in preplašena začela klicati:

»Maman, maman. Où est maman?«

Že sta stali pri izhodu. Biba je ni mogla dvigniti, zato jo je Velika deklica prijela za roko, v naročje pa vzela še svojo mlajšo sestro Esti. Tesno ju je prižela k sebi, krenila k vratom in se ozrla, da bi videla, ali so jo ostali razumeli in ji sledijo. Za trenutek so jo opazovali, Vlado pa je nato prijel Bibo in sramežljivo deklico z vedrom ter ju odpeljal do vrat. Spustil ju je dol, vojaki pa so mu pomagali.

Zunaj, na svetlobi, ki jim je še vedno rezala v oči, so se opotekali kot pijani in vsi so morali takoj sesti. Zdelo se jim je, kot da se zemlja pod njimi premika, kot da se še vedno vozijo, da kolesa še vedno drdrajo in tla pod nogami pozibavajo.

Dolgo je trajalo, preden so vonji trave, zemlje, kamenja in čisti, sveži zrak dosegli njihove čute; trajalo je, preden so doumeli, da so te stvari resnične – da niso spomin ali privid, ampak da so tukaj, vse okoli njih. Počasi, še vedno z zaprtimi očmi, so tipali tla, jih trepljali in raziskovali okolico z radovednimi rokami. Le počasi, sila počasi so se privajali na zunanji svet – na svetlobo, na dan, prostor okoli sebe, na nebo nad seboj. Eden za drugim so odpirali oči, dihali zrak, strmeli v travo in spoznali, da niso več zaprti v temačnem, zadušljivem vagonu. Pod nogami so imeli trdna tla in ne več zibajoče praznine, ki je niso sicer videli, a so jo slutili. Spet so bili zunaj.

Ko so vojaki videli, da so si otroci opomogli po prvem stiku z dnevno svetlobo, so jim ukazali, naj vstanejo. Drug za drugim so vstali, se med seboj podpirali, še vedno nekoliko negotovi na nogah, a brez ugovarjanja. Postrojili so jih v vrsto in prešteli. Nekaj vojakov je odšlo, drugi pa so prevzeli

otroke in jih začeli voditi po železniškem nasipu navzdol na polje. Otroci so hodili v parih, spredaj dva vojaka, dva zadaj in dva na vsaki strani, med njimi pa je bila precejšnja razdalja.

Zvoki lokomotive in koles, piskanje in drdranje so jim še vedno šumeli v ušesih, a so z vsakim korakom postajali bolj gotovi. Nekateri otroci niso uspeli držati koraka, zaostajali so in prekinjali vrsto, a vojaki so bili potrpežljivi, čakali so, da jih dohitijo in nadaljujejo pot. Na vsakem ovinku so se ustavili, jih prešteli in se prepričali, da nihče ni pobegnil.

Pot se je zožila v prehod med visokimi skalami in ko se je spet razširila, so otroci obstali, očarani nad razgledom na prostrano zeleno dolino, ki se je razprostirala pred njimi. Tja so jih vodili vojaki.

Hoja je postajala težja. Spuščali so se po pobočju, a poti ali steze ni bilo več. Premikali so se previdno, si pomagali čez luže, skale in koprive ter se prebijali skozi visoko, praskajoče rastje, pri tem pa spravljali v beg kuščarje in kobilice. Spotikali so se, zaletavali drug v drugega in v vojake. Najtežje je bilo bosim; na trnju so si opraskali noge, se porezali na kamenju in se krčili od strahu, da ne bi stopili na črva, kuščarja ali črička.

Hočeš nočeš so vojaki opustili prizadevanje, da bi jih držali v vrsti. Namesto da bi otroke vsakič, ko so razbili kolono, priganjali nazaj s kopiti pušk, so vojaki zdaj ležerno korakali ob straneh. Kadar so ocenili, da se je skupina preveč razpršila, so ustavili tiste spredaj, počakali, da zamudniki ujamejo korak, jih prešteli in nato nadaljevali pot.

Končno so prispeli v dolino, ki so jo prej videli od zgoraj, in bila je še lepša, kot so si jo predstavljali: kraj trave in cvetja.

Otroci so začutili olajšanje, kot da so šele zdaj resnično občutili, da so zunaj na svežem zraku in soncu, da se zemlja pod njihovimi nogami končno ne premika več in da njihova telesa ne utripajo več v ritmu drdranja koles. Šele zdaj so doumeli, da so zares svobodni. Njihovi obrazi so se razjasnili in razvedrili, kaj kmalu pa so izginile še zadnje sledi strahu, zmede in negotovosti. Zdaj ni bilo ničesar več razen neba in oblakov, ptic in rož, zraka, svetlobe in neskončnega prostora. Šele zdaj so vedeli, da so si v zadušljivem vagonu želeli prav tega.

Komaj opazen vetrič jim je vel nasproti, jim svežil lica ter prinašal življenje in radost. Nenadoma so začeli govoriti, čebljati drug z drugim v vseh jezikih. Smejali so se, vlekli dekletom kite, dvigali roke k nebu, kot bi hoteli utrgati oblake, preganjali kuščarje in lovili hrošče. Vojaki so hodili ob njih, a jih niso omejevali, otroci pa se tudi niso več ozirali nanje. Vojake so sprejeli kot nekaj samoumevnega, kot zvezde na svojih rokavih, kot nekaj, kar je pač od nekdanj *tam*. Ti jim niso ukazovali, jih silili nazaj v vrsto ali grajali. Celo njihov korak je iz togega korakanja v škornjih prešel v lahkotno sprehajanje, ki je sledilo tempu otrok. Hodili so po dva ali trije skupaj in se pogovarjali. Nekateri so si celo sneli pasove, odpeli suknjiče, zatlačili kape v žepe in prižgali cigarete. Pretegovali so se in dihalo svež zrak.

Otroci so razigrano in brezskrbno tekali sem ter tja po travniku, kot da ne poznajo drugega in je ta travnik njihov dom, njihovo znano igrišče. Vojaki so jih opazovali in se jim kaj kmalu pridružili, tu in tam utrgali cvetlico, iskali deteljice, lovili metulje in žvižgali na travne bilke. In zdelo se je, da so

tudi otroci pozabili, da so to vojaki – isti vojaki, ki so nanje kričali, jih pometali na vlak in jih zaprli v smrdljivi vagon. Tu, v tej prelepi dolini, je bilo vse pozabljeno, vojaki – gologlavi, zadihani in s puškami, ki so jim bingljale s hrbtov – pa so bili videti kot starejši fantje v šolskih uniformah, ki so jim dali orožje in rekli, naj se igrajo vojake.

Tako kot Velika deklica in Vlado so tudi vojaki skrbeli za najmlajše otroke, jim pomagali čez ovire, jih nosili v naročju, ko so se utrudili, enemu od dečkov pa iz stopala izvlekli trn. Vlado je ujel ježa in vsi so se zbrali okoli njega, s previdnimi prsti tipali njegove bodice in ga dražili, dokler eden izmed vojakov ni rekel, naj ga spustijo pod skalo, sicer bo poginil. Jež se jim je zasmilil in storili so, kot jim je rekel.

Le počasi so se pomikali po dolini, otroci in vojaki, kakor da ne vedo in jim niti ni mar, kam gredo.

Sonce je bilo visoko na nebu, dan pa je postal vroč, ko so prispeli do gruče lesenih barak, ki bi jih komajda lahko imenovali »naselje«. Barake so bile videti zapuščene, napol požgane, brez streh in oken. Tu in tam je bilo na mestu, kjer je nekoč stala baraka, videti le gola betonska tla. Naselje je bilo ograjeno z bodečo žico in tudi ta je bila na več mestih pretrgana.

Vojaki so se ustavili, si zapeli suknjiče, pripeli pasove, nadeli kape in poravnali puške, otroci pa so menili, da morajo tudi sami stopiti v vrsto. Sami od sebe, brez ukaza, so se prijeli za roke in se postavili v pare; ko so se vojaki obrnili, da bi jim to ukazali, so otroci že stali v dveh urejenih vrstah in se nagajivo nasmihali, kot bi hoteli reči: »No? Smo vas nahecali, kaj?«

Vojaki so spet korakali kot pravi vojaki, s puškami, poravnanimi na hrbtu, otroci pa so jim sledili. Ustavili so se pred edino barako, ki je imela še celo streho, in rekli otrokom, naj počakajo.

Zdaj so imeli čas, da si ogledajo kraj. Tla so bila gola, brez cvetja in trave, umazana in posejana s praznimi pločevinkami, polomljenimi zaboji, otroškimi čevlji, porumenelimi kartoni in zarjavelim železom. Kraj je bil videti kot staro smetišče ali zapuščeno naselje. Vojaki so jim rekli, naj vstopijo v barako, in ubogali so. Vojaki so ostali zunaj in za trenutek so obstali vsi, vojaki in otroci, ter se gledali. Vrata so se zaprla; zapahnili so jih z zunanje strani.

Otroci so stali na svojih mestih in molče prisluškovali korakom, ki so se počasi oddaljevali in izginili. Nenadoma je bila tam le še strašna tišina, v baraki in zunaj nje. Gledali so v vrata in se spraševali, zakaj so jih zaprli sem in zakaj so vojaki odšli. Z vsakim trenutkom jim je postajalo bolj jasno, da bodo vrata ostala zaprta. Na zardelih licih so še vedno čutili hladno sapo doline, veter, ki jim je vel skozi lase, zdaj prilepljene na prepotena čela. Nekaj časa so mirovali, a so hitro postali nemirni, mencali z nogami in se ozirali drug po drugem. Mlajši otroci so od starejših zahtevali pojasnilo. Prostor je bil soparen in iz trenutka v trenutek vse bolj vroč, kot v vrelem kotlu, pod katerim nekdo podžiga ogenj. Začeli so se presedati, premikati, brezciljno tavati naokoli.

Vročina je postajala vse bolj in bolj neznosna. Žarela je vanje iz sten, iz strehe, s katere se je slišalo drobno prasketanje, in z okna, kjer se je zdelo, da se je sonce zagozdilo.

Požirali so slino, si lizali suhe ustnice in tavalili naokoli, da bi našli vsaj malo bolj hladen kotiček. Cvetje v njihovih rokah je obledelo in v trenutku ovenelo, kot da bi se ga dotaknil smrtonosni prst. Tla v baraki so bila preveč umazana, da bi sedli nanje. Gledali so v vrata in prisluškovali šumom zunaj, a razen joka malih otrok niso slišali ničesar. Vsi so odšli. Vsi so jih zapustili. Ostali so sami. In prav ta tišina jih je gnala v negotovost. Ko bi vsaj vojaki ostali z njimi!

In tej vročini in temu strahu se je pridružila še žeja. Postalo je neznosno. Začeli so prečesavati barako, tipali po tleh in brskali po smeteh v upanju, da bodo našli vsaj kapljo vode. Ujeti med štirimi razgretimi stenami, pod razbeljeno streho, ob oknu, v katerem je obtičalo sonce, so tavalili naokoli kot mesečniki – izsušeni, brez sape, v mrmranju besed, ki so pomenile le eno: »voda«.

Celo Velika deklica je iskala vodo.

Tudi ona sprva ni odmaknila pogleda od vrat. Zatem je skušala tolažiti otroke okoli sebe, jim obljubljala vodo, a njen glas ni bil več tako prepričljiv. Zdela se je raztresena. Oči so ji begale, ko je govorila, in ostali so se počutili nemočne.

Otroci so postajali obupani. Skušali so preplezati stene, iskali špranje, odprtine, izhod. Tolkli so po vratih in oblegali Veliko deklico. Dušilo jih je, lovili so sapo in žgalo jih je od žeje. Vsak je vedel, da so tudi drugi žejni, a vendar je vsak otrok poznal le *svojo* žejo, *svojo* bolečo potrebo po vodi.

Velika deklica se je potrudila. Okoli sebe je zbrala najmanjše otroke, tako kot na vlaku, in jim začela pripovedovati zgodbo. Poskušala jih je nasmejati z dogodivščinami lutke

iz robčka, a jim nobena zgodba ali šala ni mogla odvrniti misli od neusahljive žeje. Nihče je ni poslušal. Zdaj je bila zanje pomembna le ena beseda: »voda«.

»Vode!« je bilo slišati od vsepovsod. »Vode!«

Deklica v obleki brez rokavov in z zvezdo na goli roki se je plazila po umazanih tleh. Vohljala je kot psiček, ogledovala vsak predmet in se ustavljala pri vsakem otroku, mu pomolila prazno skodelico in prosila: »Bitte, Wasser!« [»Prosim, vode!«]

Neki deček ji je iz rok iztrgal skodelico, misleč, da jim *ponuja* vodo, a deklica jo je samo vzela nazaj in nadaljevala svoj obhod, prosila vsakega posebej in tipala po tleh. Ustavila se je ob zmečkani kepi papirjev in jo počasi začela razpirati, kot da v njej išče zaklad. Kadar koli ji je uspelo iztrgati list papirja, ga je odvrгла, ne da bi ga pogledala, kot da se znaša nad papirjem iz čistega dolgčasa. Nazadnje je obupala in se vrnila k mučnemu plazenju, ob tem pa težko soplja.

Biba je ves ta čas mirno sedela v kotu. Seveda je tudi ona trpela, a ni tolkla po vratih, ni kričala, ni tekala po prostoru in se ni znašala nad papirjem. Sedela je in se ni zavedala solz, ki so ji polzele po licih.

Ob njej je sedela Nicole in ji zašepetala: »Eau.« [»Voda.«]

Prav tedaj je nekdo zaklical: »Vojaki!«

Deklica s skodelico se je zdrznila in odskočila, kot da bi jo zalotili pri nečem prepovedanem. Vsa tresoča se je vrgla na tla in zakopala obraz v dlani. Vrata so se odprla, otroci pa so zdrveli proti njim. Tudi Biba je hotela steči proti vratom, a je nato oklevala in se vrnila k deklici s skodelico, ki je ležala na tleh in ihtela. Biba jo je stresla za ramo.

»Vstani!« je klicala. »Vstani! Vojaki so prišli. Odprli so vrata. Spustili nas bodo ven, dobili bomo vodo. Slišiš? Vodo!«

Deklica se ni premaknila. Z nohti je grebla tla in jokala. Bibi je postalo jasno, da je dekllica morda sploh ne razume, da najbrž govori drug jezik. Dvignila jo je na noge in jo začela vleči proti vratom, a tik pred vrati je dekllica s skodelico spet zdrknila na tla, telo pa se ji je treslo od ihtenja.

Biba je iskala pomoč, a so bili vsi drugi otroci že pri vratih, številni pa že zunaj.

Vojak pa je očitno izbiral le določene otroke, večje je spuščal ven, manjše pa zadrževal. Biba je še zadnjič poskusila dvigniti dekllico s skodelico, a se je vojak premaknil in kazalo je, da bo zaprl vrata. Biba je planila pokonci.

»Počakajte!« je v paniki zavpila. Zgrabila je Nicole za roko in se pognala proti izhodu, a ju je vojak grobo ločil ter spustil ven samo Bibo.

Še zadnji hip je uspela videti Nicole, ki je obupano in jezno vpila na ves glas:

»Où est maman?«

Biba je bila zunaj, vrata so se za njo zaprla. V baraki so ostali samo mali otroci in Nicole.

Njen jokavi glas je klical:

»Où est maman? Maman!«

Dobro jim je delo, da so spet zunaj na zraku in da vidijo vojake.

Morali so se postaviti v vrsto. Dečki na eno stran in deklice na drugo. Bilo je vroče. Sonce je žgalo, pesek je žarel pod njihovimi nogami, a stali so tiho in potrpežljivo ter čakali.

Toda zakaj so mali otroci ostali v baraki? Morda zato, ker je zunaj tako vroče in jim je notri vendarle bolje? Tam so vsaj v senci. Baraka je resda zadušljiva, vendar jim nudi zavetje pred močnim soncem. Ko bi jim vsaj dali vode, da ne bi jokali. Deklica s skodelico prav gotovo še vedno leži na tleh in joče.

Ko bi jim vsaj že dali vode, ko bi vsem že enkrat dali vode!

Zakaj stojijo vojaki prav tako v vrsti kot oni? Zakaj, ko pa jih nihče razen otrok ne gleda? In zakaj jim niso dali vode? Zakaj morajo tako stati, drug proti drugemu? Očitno jim je nekdo tako ukazal. Da, ni pa jim ukazal, naj prinesejo vodo. In vojaki pač ne morejo kar tako po vodo, kajne? Nekdo jim mora ukazati. Tudi oni so žejni; to se vidi že po njihovih razpokanih ustnicah. Toda tudi oni ne smejo piti, ker jim tega ni nekdo dovolil.

Da, tudi oni morajo čakati, tako kot otroci.

Zaslišal se je zvok motorja, ki se je bližal. Vozilo se je s škripanjem zavor ustavilo za barako, v kateri so bili mali otroci. Pojavila sta se dva vojaka, takoj za njima pa on – Vojak z zlatimi gumbi.

Za trenutek so pozabili na vročino in žejo. Otroci in vojaki so s široko odprtimi očmi strmeli v bližajočo se postavo.

Vojaki so se vzravnali, dvignili brade, udarili s petami, prijeli za puške in strmeli naravnost predse.

Otroci so očarano opazovali zlato vrvico, všito v njegovo uniformo, njegove bele rokavice, sijoče škornje in kapo z

zlatim našitkom. Za trenutek je postal med dvema vrstama vojakov in otrok.

Bil je visok in svetlolas. Njegova uniforma je bila povsem nova, vse na njem pa brezhibno čisto, polikano in bleščeče. Vsak našitek in vsak zlati gumb se je svetil, a nadvse njegovi veliki črni škornji.

Naglo je šel vzdolž dolge vrste vojakov in se ustavil le zato, da je zadnjemu v vrsti izdal ukaz. Njegov govor je bil kratek in prepričljiv. Vojak je udaril s petami in stekel. Oficir je še trenutek gledal za njim, da bi se prepričal, da se ukaz izvaja, nato pa se obrnil k otrokom.

Najprej jih je samo opazoval s krajše razdalje. Potem je stopil k vrsti deklic in se ustavil pred najmlajšo na koncu vrste – pred Bibo. Gledal jo je s prijaznim izrazom na obrazu, kot da jo pozna, kot da jo je že nekje videl in se skuša spomniti, kje.

Biba je bila nad njim povsem očarana. Bil je tako čeden, tako imeniten, kot pravi pravljичni princ. Komajda je verjela, da se smehlja prav njej – prav njej, med vsemi otroki, in to pred očmi tolikih vojakov. Pa vendar se je, kotički njegovih ustnic so bili nedvomno privihani.

S palico ji je popravil zvezdo na rokavu, in to tako nežno, tako previdno, da je bilo kot božanje, in Biba je bila že skoraj na tem, da se mu zahvali. Še vedno nasmejan je rahlo nagnil glavo, kot da ji bo nekaj šepnil, nato pa odšel naprej, se še enkrat obrnil, ji namenil zadnji nasmešek in pomahal s palico. Biba je to razumela kot pozdrav, saj je očitno palico uporabljal namesto roke.

Vsakega otroka si je dobro ogledal, se za hip ustavil pred sramežljivo deklico, ki v vlaku ni hotela na stranišče, in pred

drugo z dolgima kitama. Vsem se je vljudno nasmehnil, kot da jih pozdravlja, vendar se pri nobeni ni zadržal tako dolgo kot pri Bibi.

Ko je prišel na začetek vrste, pa je nenadoma presenečen obstal.

Vsi, otroci in vojaki, so gledali, kaj ga je tako presenetilo. Bila je Velika deklica.

Vojak z zlatimi gumbi je sklenil roke in jo z očitnim zadovoljstvom premeril, kot da je iskal prav njo. Stala je prva v vrsti, najvišja med vsemi, višja celo od največjega med fanti. Sprva mu je vrnila pogled, temu uglajenemu možu, ki je kazal tolikšno zanimanje zanjo, a se je kmalu zmedla in spustila pogled.

Stopil je korak nazaj, si jo ogledoval z razdalje, kot da občuduje sliko, nato pa se vrnil, ji s palico privzdignil dolge lase, kot da želi videti, če ji tako bolje pristojijo. Ker je Velika deklica ves čas gledala v tla, ji je s palico privzdignil brado in jo prisilil, da dvigne glavo. Še vedno ga ni hotela pogledati. Vztrajal je, se ji približal in jo ostro premeril.

Vsi so čakali, kaj se bo zgodilo. Lahko bi jo udaril s palico, lahko bi ukazal vojakom, naj jo odvedejo, a je samo stal in jo gledal – gledal tako dolgo, da je nazadnje dvignila oči in jih z grozo uprla vanj. Obrnil se je in jo še enkrat ošinil s pogledom, kot bi hotel reči: *Še se bova videla*. Nato je šel k vrsti dečkov.

Tu je njegov pregled potekal hitro. Hodil je z rokami na hrbtu in mahal s palico. Dečke je pregledoval kot general, ki pregleduje svoje čete. Enkrat ali dvakrat je z nasmeškom zasalutiral, vendar se nikjer ni ustavil niti ničesar rekel. Zdel se je povsem zadovoljen.

Stopil je k baraki, v kateri so bili še vedno otroci. Ukazal je odpreti vrata in vstopil, zagotovo zato, da bi pregledal tudi njih. Morda bo dvignil deklico s skodelico in potolažil tiste, ki so jokali. A ne. Takoj je spet prišel ven. Dal je ukaz in vsi vojaki so odšli.

Otroci so ostali sami.

Nekaj časa so čakali v pričakovanju, da se bodo vojaki vrnili, a ko so spoznali, da so sami, so vsi stekli k baraki v upanju, da bodo otroci planili ven in jim stekli v objem.

Toda nihče ni prišel ven.

Ne da bi vedeli zakaj in kam, so se otroci brezglavo pogнали v dir. Razbežali so se na vse strani, le Biba je ostala, ni se mogla premakniti. Poskušala se je odtrgati, pa ni mogla.

Nato pa je, kakor da bi jo nekaj zbodlo, tudi sama planila v beg – stran, stran od tam. Tekla je kot obsedena, kot da ji gre za življenje, kot da jo preganja trop volkov.

Pogledala je vanj, v njegov čedni obraz, elegantna oblačila, zlate gumbe, in zdelo se je, da raste pred njenimi očmi, da se širi, dviga, pne nad njo – večji od barake. Njegova glava je že dosegla nebo, roke pa ... njegove roke so segale po Bibi. Le še trenutek in jo bo zgrabil za vrat!

Obrnila se je in stekla. Hotela je ubežati, se skriti, želela je, da ne bi videla nikogar in ničesar več – ne otrok, ne vojakov, ne sonca, ne dneva.

Našla je velik zaboj, poln starih, umazanih papirjev. Zlezla je vanj, se zarila pod papirje in si jih potegnila čez glavo. Mora jim ubežati, nihče je ne sme videti. Nihče je ne sme najti. Zaprla je oči in takoj so bili vsi spet tam, z njo, v tem zaboju, pod papirji. Prihajali so drug za drugim: Vojak

z zlatimi gumbi, deklica s skodelico, drugi otroci, vročina in žeja.

Nenadoma v zaboju ni bilo več prostora. Počutila se je ujeta, utesnjeno. Odrinila je papir in vsi so izginili. Morda pa so se samo skrili. Morda so za njenim hrbtom in samo čakajo, da planejo nanjo. Pokukala je čez ramo. Ni jih. Spet se je sklonila v zaboj, zaprla oči in takoj so bili spet tam, jo porivali sem in tja in se z njo igrali kot z žogo.

Zlezla je iz zaboja, se splazila okoli in skrila za njim, sključena, z brado na kolenih. V ušesih ji je zazvenel tanek, proseč glas:

»Où est maman?«

Odprla je oči, da bi ubežala glasu, a ta ni in ni izginil. Postajal je vse glasnejši, kot da bi se v besnem plesu okoli nje vrtelo tisoče deklic s tisoč skodelicami in kričalo in vpilo: »Bitte, Wasser!«, k njej pa proseče stegovalo svoje prazne skodelice.

Peto poglavje

Velika deklica je sedela sama na prevrnjenem zaboju in slepo strmela v barako. Tam, kjer je sedela, je bilo tiho, skoraj mirno. Počasi, drug za drugim, so se okoli nje začeli zbirati tudi drugi otroci, ki so se priplazili izpod kupov papirja ter izza škatel, kartonov in kupov smeti. Kot da bi se vnaprej dogovorili, so vsi pogledovali k Veliki deklici in čakali, da jim kaj reče. Opazovala je njihove obraze, kot da med njimi nekoga išče.

Vročina je postajala vse hujša. Sonce nad njimi, pesek pod njihovimi nogami – vse je žarelo. Bili so žejni, tako žejni, da niso mogli misliti na nič drugega. Bili so žejni do utrujenosti, telesa so jim pešala, ustnice pa so se jim lepile skupaj, da so jih lahko odpirali le s težavo. Ležali so na pesku, otopeli in omotični, sonce jim je žgalo glave. Umirali so od žeje in mislili samo na vodo, vodo.

Svetlolasi deček je pokazal na nekaj v daljavi. Njegova dvignjena roka je bila edino, kar se je premikalo v tej negibni gmoti otrok. Nihče ga ni opazil. A deček je vztrajno kazal. Nekaj je zamomljal in s topim pogledom iskal otroka, ki bi ga razumel. Dva ali trije v njegovi bližini so ga opazili, le rahlo zmedeni, a že tako šibek znak zanimanja je zadostoval, da je

spodbudil svetlolasega dečka. Dvignil se je na kolena in še enkrat pokazal na isto oddaljeno mesto. Otroške oči so sledile smeri, a niso videle ničesar. Deček je pomislil, nato pa dvignil pest k ustom, kot da pije.

»Voda,« so šepnili otroci.

Počasi, le s težavo so se premaknili in dvigali svoje težke ude. Šele ko je eden od otrok spet jasno izgovoril besedo »voda«, se jih je polastila razburjenost.

Eden za drugim so se opotekali na noge, se dvigali z naporom, kot da jim nekdo brani, da bi se odlepili od prostora, na katerega jih je prisesalo sonce. Nato so, kakor na nenaden ukaz, planili v tek.

»Voda!« so si ponavljali. »Voda!«

Tam, nekje v daljavi, je bila voda. Treba je teči, priti tja čim prej, prehiteti druge in priti tja prvi. Morda je vode premalo. Morda je ni dovolj za vse, morda le nekaj kapljic, dovolj samo za tiste, ki bodo tam prvi.

Ne, ne. Nemogoče. Tudi Biba mora piti. Pohiteti mora, pohiteti kolikor more.

O bog, Velika deklica! Če pride prva, bo vse popila. Bila je velika. Potrebovala je veliko vode in pila je strašno hitro. Ne, prijazna je. Pustila bi jo tudi drugim. Kaj pa ostali? Na primer eden od velikih fantov, tisti, ki nikoli ne govori in samo sedi? Poglej, kako tečejo! Mora jih prehiteti, jih spotakniti čez kamen ali palico. Samo ne sme dopustiti, da pridejo tja pred njo. Zadržati jih mora.

In ko je Biba tekla, je odrinila nekoga, ki jo je skušal prehiteti. Nikoli prej ni storila česa takega, a zdaj se ni niti ozrla, da bi videla, ali je ta otrok padel. Kdo jo zdaj prehiteva?

Vlado. Gotovo bo tam pred vsemi. Vse jih lahko prehití. Glej ga, kako vse odriva stran, udriha s komolci in pestmi in podira vse pred sabo.

Oh, teči mora, teči, biti pred vsemi, ne sme dopustiti, da jo kdo dohiti. Do vode mora priti, kar se da hitro, in piti in piti. Samo ona. Samo ona mora piti, ker je najbolj žejna. Spiti mora vso vodo in ne sme je deliti z nikomer.

Zelo verjetno so vsi mislili enako, saj so zdaj vsi nekako zbrali moči in tekli še hitreje – tekli in kričali: »Voda! Vooo-oda! Voooooda!«

Razburjenje je naraslo in se kot val razlilo mednje. Tekli so, dirjali, se prerivali in divje udarjali, njihove steklene oči pa so strmele naravnost predse. Vsi, prav vsi, so zdaj vedeli samo zase, samo za svoje potrebe.

In tedaj so jo zagledali: veliko mlakužo. Za trenutek so obstali, oklevali, in že so jih dohiteži zaostali. To je tako razjezilo tiste, ki so prišli prvi, celo malo preplašilo, da so se pognali na tla, priplazili do mlakuže in začeli piti.

Kmalu okoli mlakuže ni bilo več prostora in začeli so se kregati, prerivati za prostor, ščipati, cukati za lase, brcati in jokati. Vsakdo je moral najti prostor ob mlakuži in nihče ni bil pripravljen popustiti. Nazadnje so se tudi počasnejši pririnjili do vode in okoli blatne, penaste mlakuže je zavladala tišina. Slišati je bilo le še njihovo srkanje, goltanje in kašljanje. Vodo so lokali kot pasji mladiči, dokler v ustih niso začutili blata, dokler niso mlakuže izsušili do dna.

Biba je vstala. Z ustnic si je obrisala blato in hotela posušiti roke na obleki, a je bila spredaj vsa blatna. Ozrla se je za koščkom papirja, cunjo ali kakšno travo, a so se ji roke že same posušile.

Počutila se je izpraznjeno, čutila je nekakšno otopelo nelagodje, mešanico sramu in zamere. Ni hotela dvigniti oči, da bi pogledala otroke, mlakužo ali kar koli. Hotela je biti sama, obrniti hrbet vsem. Ni ji bilo več mar zanje in vedela je, da tudi njim ni več mar zanjo.

Še vedno so bili vsi tam, sedeli so na tleh in se oklepali kolen ali pa ležali na trebuih, nepremični. Vsi so bili tam, a ni bilo več tako, kot na vlaku, ko so poslušali pravljice Velike deklice. Nikoli več ne bodo taki, kot so bili tisti dan, ko so za plaho deklico skupaj naredili zaveso okoli vedra.

Zdaj so sedeli vsak zase, niso si mogli pogledati v oči.

Velika deklica je ležala na tleh s čelom v blatu. Tiho je jokala in skušala zadržati krčevito ihtenje, ki je treslo njeno telo.

V trenutku so jokali tudi drugi, vsi po vrsti, tiho in krčevito, kot bi jih stresal mraz. Biba jih je gledala. Sama ni čutila niti najmanjše želje, da bi jokala, niti potrebe, da bi tolažila druge. Bilo je, kot da sploh niso tam, kot da jih gleda skozi stekleno steno. Spraševala se je, zakaj jokajo.

Ali ni bilo nekoč tako, da so vsi jokali in bi morala tudi ona, pa ni? Se je to zgodilo njej ali ji je kdo o tem pripovedoval? Skušala se je spomniti. Da, bilo je že davno, davno nazaj. Pred njenimi očmi so se začele vrstiti podobe, ena za drugo, kot slike v albumu, ki ga brezciljno lista: Francka v kuhinji, ki skriva svoj obraz v predpasnik, bezlja naokoli, meša nekaj v loncu, zmajuje z glavo in joka. Teta Lizinka, ki ji obuva čevlje, ko ji po bledih licih tečejo solze. Teta Ksenija, tudi ona ji obuva čevlje in se muči z vezalkami zaradi oči, polnih solz.

Ozrla se je okoli. Tam je Vlado, tam je deklica z dolgima kitama in deček, ki je prvi našel vodo, in vsi jokajo. Vsi. Celo Velika deklica. Le ona ne.

Bili so drug ob drugem, a niso več hoteli biti skupaj.

Šesto poglavje

Vojaki so prispeli z velikim kamionom, poskakali z njega in razložili kanister vode ter nekaj hlebcev kruha. Razdelili so vse in čakali, da so vsi otroci pojedli in se odžejali, nakar so jim pomagali na kamion in se odpeljali.

Otroci niso vedeli, kam gredo, a za zdaj je zadostovalo, da so spet z vojaki in proč od umazane vode, peska, vročine in žeje.

Utrujeni in molče so gledali skozi odgrnjeni del kamiona. Kraj, od koder so jih peljali, je bil daleč za njimi. Vozili so se mimo polj – trave, ptic, neba. Če bi se hoteli približati odgrnjenim vratom, jim vojaki ne bi branili, vendar nihče ni čutil potrebe, da bi se premaknil. Dovolj je bilo že to, da ostanejo, kjer so – blizu vojakov.

Niso bili več žejni, vročina je popustila in zavela je rahla, osvežujoča sapica in to je bilo vse, česar so si v tistem trenutku želeli.

Tam daleč na obzorju je zahajalo sonce.

Sonce!

Nekoč, neskončno davno, je beseda »sonce« pomenila nekaj povsem drugega. Pomenila je svetel, lep dan, žvrgolenje ptic, cvetoče vrtove in poljsko cvetje. Pomenila je valovanje zlatega žita, drevesne popke, na stežaj odprta okna, smeh in srečo.

Zdaj pa so spoznali drugo sonce, žgoče sonce, sonce, ki je bičalo glave, slepilo oči, opekalo ustnice in prinašalo žejo – neznosno žejo.

Spoznali so sonce, ki zna boleti.

Nebo je žarelo v veličastnem škrlatu.

Kamion je ustavil. Otroci niso bili ne presenečeni ne zaskrbljeni, ne veseli ne žalostni. Vedeli so, da ta vožnja ne bo trajala večno in da bodo enkrat morali nekam prispeti, in zdaj so.

Drug za drugim so se po železni lestvi kamiona spustili na tla in se znašli ob dveh dolgih vrstah vojakov. Vojaki, ki so prišli z njimi, so se postavili v tretjo vrsto, pravokotno na drugi dve. Ne da bi jim bilo rečeno, kakor iz navade, so se tudi otroci postavili v vrsto. Razvrstili so se po velikosti, začeniši z Veliko deklico, in pazili, da ostanejo blizu svojih vojakov – v vrsti naravnost pred njimi. Kamion je odpeljal, ovit v oblak prahu, in zvrtnil pesek.

Zdaj so imeli čas, da si ogledajo novo okolico. Stali so na robu prostranega trga, ki je nekako spominjal na ogromno igrišče. Sredi njega je stala visoka ročna vodna črpalka, podobna tistim na železniških postajah. Njihovi pogledi so drseli prek trga in tisto, kar so zagledali, jim je zledenelo kri v žilah: bila je baraka!

Niso opazili, da je prišlo še več vojakov, niti zaviranja majhnega avtomobila. Videli so samo barako – veliko leseno barako z rešetkami na oknih, prav tako kot ...

A ta baraka le ni bila taka kot ona. Tu sta bila črpalka in trg. In okoli trga so stale še druge barake, cele in videti so bile skoraj nove.

Poleg tega je bilo očitno, da so naseljene. Ves kraj je bil videti naseljen, ne kot tisti prejšnji. Tu so živeli ljudje.

»O, ne!« je zašepetal eden izmed otrok.

Vsi so se ozrli k njemu. Stal je kot oledenel od groze in kazal proti kotu trga. Otroci so z očmi sledili smeri njegovega kazalca in otrpnili.

Bil je on – Vojak z zlatimi gumbi.

Deklica ob Bibi je zakričala in stekla iz vrste. Pripeljali so jo nazaj, a je noge niso več držale. Sesedla se je na tla in zvita v klobčič jokala.

Gledali so visoko postavo, ki se jim je približevala v skrbno zlikani uniformi z zlatimi vrvicami in gumbi. Gledali so njegove sijoče škornje, palico, ki se je gugala za njegovim hrbtom. Ošvrknil jih je s pogledom, se obrnil na peti in odkorakal k baraki. Njihove oči so ga spremljale.

Nastala je tišina, ki jo je prekinjalo le škripanje peska pod podplati njegovih škornjev, ko je mirno korakal čez široki trg. V pričakovanju najhujšega so spremljali vsak njegov korak, vsak njegov gib.

Samo še nekaj korakov ga je ločilo od barake.

Samo še nekaj korakov. In potem. In potem ...

Že je stal pred barako. Dvignil je glavo, potisnil zapah in odprl vrata.

Iz barake je prihrumela ogromna, temna gmota, kričeča in vreščeča množica pošastnih bitij. Zdrvela so mimo Vojaka z zlatimi gumbi, se rinila in odrivala, poteptala ograjo in dvignila oblak prahu. Niso gledala ne na levo ne na desno, ko so drvela proti trgu.

Otroci so osupli opazovali, kako se divja truma približuje. Množica opletajočih rok in brcajočih nog se jim je vse hitreje bližala. Bitja so se prerivala, spotikala drugo čez drugo, teptala padle, odprti ust, ki so vreščala. Bila so kot besneča grožnja, ki se vali nadnje.

Otroci so se prijeli za roke in se umaknili nazaj, tja, kjer so stali vojaki.

Množica je bila že čisto blizu. Otroci so z grozo ugotovili, da jo sestavljajo ženske brez las in zob, v raztrganih cunjah, z očmi, ki so zijale iz podplutih in oteklih obrazov. Prihajale so kot nočna mora, iztegnjenih rok, ki so segale po otrocih, da jih zgrabijo v svoje kremplje.

Otroci so se sklonili in oklenili škornjev vojakov. Skušali so se skriti mednje, počepnili so in si zakrili obraze.

Ženske spredaj so se ustavile in zadrževale ostale in ko so se te poskušale preriniti naprej, so se prijele pod rokami in ustvarile pregrado, da bi jim to preprečile. Obmirovale so in počasi se je velik oblak prahu, ki so ga dvignile, začel polegati.

Prve ženske so se spet počasi premaknile naprej. Zdaj so bile mirnejše, obvladovale so se in zadrževale solze in stok.

Neki otrok je pridušeno šepnil: »Mama?«

Ostali otroci so ga pogledali, potem so pogledali ženske in spet njega, kakor da mora biti berač, ko pa ima mater, kot je ta. Kako lahko ima – kako bi sploh lahko imel *kateri koli* otrok – tako žensko za mater?

Biba je gledala dol, stran od dečka, stran od žensk. Že tako dolgo ni slišala nikogar reči »mama«. Zaprla je oči in poskušala tiho ponoviti to čarobno besedo, ki ji je privabila solze v oči. Že sama misel na to besedo jo je osrečila. Želela je

biti nekje drugje, sama, da bi jo lahko izrekla na glas, ne da bi jo kdo slišal: »Mama.«

Pogledala je navzgor in množica je bila še vedno tam. Počutila se je ogroženo, kakor da pričakuje udarec. Hotela je zbežati, a je ostala na mestu.

Roke so se stegovale proti njej in hripav ženski glas, ki je drhtel od čustev, ji je zašepetal: »Biba ...«

Zdrznila se je.

Toliko časa je že minilo, odkar jo je kdo poklical po imenu, da je skoraj pozabila, da to ime sploh pripada njej. Poskušala se je spomniti, kdaj jo je nazadnje kdo poklical s tem imenom. Bilo je že davno, tako davno, da se je morala močno potruditi, da se je spomnila. Bilo je na neki postaji, na peronu, polnem vojakov. Povsod so bili ljudje, ki so se prerivali s kovčki, paketi in zaboji, vse je kričalo in jokalo. Stala je pri odprtih vratih velikega vagona in videla, kako sta vojaka vlekla njeno mamo, ki se jima je skušala iztrgati iz rok, a sta jo grobo porinila naprej. Vlekla sta jo za lase in udarila. Skoraj je že izginila za vrati z zvezdo, ko je še zadnjič na ves glas zakričala: »Biiiba!«

Da, ta glas pozna. Slišala ga je že.

Biba je še vedno držala roke na obrazu in se poskušala samo še globlje skriti med škornje vojakov. Skozi prste je pokukala proti ženski. Ta je zdaj padla na kolena in iztegnila dve umazani, tresoči se roki. Še malo se je približala – tako, da je Biba skoraj začutila njen dih na obrazu.

Biba je previdno razprla prste in opazovala umazan obraz, lica, polna solznih srag, glavo brez las, rane in modrice. To podobo je poskušala primerjati z neko drugo, znano, a kljub trudu ni našla niti sledu podobnosti. Ženska jo je gledala

v pričakovanju. Že je bila na tem, da nekaj reče z oteklimi ustnicami, a se je vdala – ponižna in v joku.

Kmalu si je opomogla, dvignila pogled in se približala, dokler se s koleni ni dotaknila Bibinih nog. Dvignila je roko, da bi se je dotaknila, toda Biba se je zdrznila in se ji izmaknila. Ženska je takoj umaknila roko, si z njo pokrila ustnice, da bi zadušila tihi stok, in komaj slišno rekla: »Biba, moja mala Biba, me ne prepoznaš?«

Biba je gledala, kako po ženskinih licih polzijo solze, ji kapljajo po bradi in grlu ter puščajo srage na prašni koži, in nenadoma je začutila nekakšno bližino, naklonjenost, občutek sorodnosti. Nekako je čutila, da pripada tej ženski in nobeni drugi. V mislih so se ji izrisale podobe Francke, tete Ksenije in tete Lizinke in zdelo se ji je, da obstaja neka vez med vsemi temi obrazi in tem tukaj pred njo.

Ženska se je potrudila, da bi se ji nasmehnila, nato pa globoko zavzdihnila. »Da si le živa,« je šepnila. »Živa ... tukaj ... Oh, Biba, moja draga.« Zdelo se je, da jo želi prižeti k sebi, a ker se ji je Biba še vedno izmikala, je spustila roke in zamoljala: »Vse je v redu. V redu je.«

Vojak se je premaknil. Počasi in previdno je izvlekel škornje izpod Bibinega telesa. Morala je vstati. Zdaj je stala tam brez zavetja, izgubljena, sama in nemočna, pred žensko, ki je bila, kot kaže, njena mama.

A ni čutila ničesar.

Ni si mogla predstavljati, da bi se ji približala, jo objela in izrekla besedo, ki je zdaj postala že molitev: »mama«.

Ni se več trudila skriti ali pobegniti. Pustila se je odpeljati.

Sedmo poglavje

Minil je že tretji dan, a je Biba še zmeraj spala. Včasih se je za hip zbudila in zaspano mežikala, a še preden bi se povsem vzdramila, so se ji veke spet zaprle. Spala je dalje pod budnim očesom brezlase ženske. Vsakič, ko je uzrla žensko, njen obraz in velike oči, se ji je zdela bolj znana. To je v njej obudilo daljne spomine na nekaj, kar je lahko priklicala le, če je zaprla oči in lebdela nekje med spanjem in budnostjo.

Biba je trznila. Odprla je oči in s pogledom drsela po prostoru, ne da bi kar koli videla. Zdelo se je, da okleva, kot da hoče ubežati veliki nevarnosti, a se boji, da bi s tem zašla v še večjo. Z vodo, ki ji jo je nekdo držal, si je omočila ustnice. Začutila je dotik roke in vedela je, da je nekdo ob njej, a ni hotela pogledati, ni hotela videti, bala se je tega, kar bi njene oči utegnile uzreti. Bila je utrujena, izmučena in želela je samo spati.

Slišala je otroški jok, ki je prihajal od blizu in hkrati zelo daleč – otrok je stokal: »Mama!«

»Mama,« je ponovila Biba sama pri sebi. »Mama, mama.« Šepetala je neslišno, kakor uspavanko, ki jo ziblje nazaj v spanec.

Naprezala se je odpreti oči, a so se ji veke zapirale in spet je potonila v spanec, v tišino in temo in meglo.

Vedela je, da sanja. Skušala se je obrniti, da bi pregnala nočno moro. Napol budna je ob svoji postelji zaslišala šepetajoč pogovor.

»Še vedno spi?«

»Da. In njen utrip je tako šibek. Včasih ga sploh ne čutim in takrat mislim, da umira pred mojimi očmi. In ničesar ne morem storiti, tako strašno slabotna je. Že tri dni ni nič jedla, samo spi in spi.«

»Ne skrbi. Bo že v redu. Naj spi, kolikor potrebuje.«

»Ko bi vsaj izvedela, kaj vse se ji je v tem času zgodilo. Je kateri od drugih otrok kaj povedal?«

»Ne. Tudi drugi samo spijo, ostali pa ne povedo ničesar.«

Biba je padala in padala. Padala je v brezno in že v naslednjem trenutku lebdela visoko v zraku. Spet je bila na železniškem peronu. Ljudje so se drenjali – bilo je vse polno ljudi in vsem se je nekam mudilo. Eni so bili potniki, drugi so spadali k vlaku, vsi ostali pa so bili vojaki. Biba je tekla in se hotela skriti, ker so jo lovili, a je ne smejo ujeti. Ne smejo, ker mora najti vrata z zvezdo, kjer je mama. Slišala jo je kričati, glasneje od lokomotive, glasneje od množice, močnejše od zvočnika – glasneje od vsega. Mamin glas je kričal: »Dajte mi mojega otroka! Mojega otroka! Biiiba!«

In Biba je tekla mimo ljudi, kovčkov in vojakov. Tekla je in klicala: »Mama! Maaaamaa!«

Prišla je ravno tedaj, ko so vojaki potiskali mamo v vagon, ravno ko je mama stegnila k njej roko in zakričala: »Biba!« in potem izginila.

Zdaj so vojaki prihajali po Bibo, ona pa se jim je skušala izogniti. Počasi se ji je zavest le vrnila, vedela je, da je bil to le sen, in se prisilila, da se zbudi.

Široko odprtih oči je strmela v strop in se skušala prisiliti, da ne bi videla ničesar, da bi se iztrgala iz primeža teh strašnih podob. Trudila se je misliti na kaj drugega, nekaj lepega, nekaj daljnega in davnega. Predstavljala si je gore, sončno svetlobo, cvetje na zelenih travnikih, modro nebo s pticami in metulje – metulje, ki so frfotali nad travnikom in sedali na cvetje. Z mrežo v rokah je tekala za njimi in hotela ujeti vsaj kakega, a so vedno odleteli prav v trenutku, ko je že mislila, da jih ima. Zardela v obraz in zadihana je vztrajala. V svoji škrobljeni beli obleki s spodnjim krilom s čipkastim robom in svilenimi trakovi v laseh je bila tudi sama videti kot velik metulj. Vsi so ji pomagali pri lovu, kakor v pravljici: visoka trava se je upogibala, da bi ji pokazala pot, drevesa so se sklanjala k njej s tankimi vejicami, na katere so sedali metulji, ljubki kot šopek pisanega cvetja. Zadržala je dih, se po prstih priplazila bliže, dvignila mrežo visoko v zrak in – hop! – v mrežo ujela dva velika, imenitna metulja.

Vsa vzhičena je odhitela proti graščini in že od daleč klicala: »Mama! Mama! Ujela sem dva! Dva!«

Na balkonu se je pojavila mama, nasmejana, njeni dolgi, svetli lasje pa so plapolali v vetru. Z obema rokama je pomahala Bibi in ji dala vedeti, da prihaja k njej. In ko je Biba vsa zasopla pritekla na vrh hriba, ji je mama z razprtimi rokami že hitela naproti, njena svilena obleka je šumela, lasje pa so ji plapolali. Mama je bila lepa kot slika.

Skupaj sta opazovali metulje, metulji pa njiju. Mama ji je povedala, da se metulji razvijejo iz navadnih gosenic, in ji razložila, koliko nog ima metulj. Povedala ji je, zakaj so njihova krila tako krhka in barvita, čemu služi tisti tanek, prašnat sloj na njih, zakaj so nekateri metulji pikasti, drugi progasti, kako dolgo živijo in kje imajo oči. Ko je Biba vedela vse, kar se je o metuljih dalo vedeti, sta razprli mrežo in jih izpustili na prostost. Opazovali sta jih, dokler niso docela izginili in se zlili s travo in cvetjem in nebom ter postali eno s polji in oblaki.

Bibine oči so se odprle in srečale pogled brezlase ženske. Ni se obrnila stran, pogled je zadržala na njenem obrazu in dlje ko jo je gledala, bolj se ji je zdelo, da jo na nekaj spominja. Obšla jo je nenavadna ganjenost, hkrati pa sram do tega, kar čuti in da bi to pokazala. Ženska jo je gledala v pričakovanju. Zdelo se je, da bo nekaj rekla, da bo Bibo nekaj vprašala, Biba pa se je odločila, da raje znova zapre oči, da bi se izognila temu, kar koli že bo. Toda takoj, ko je zaprla oči, jo je znova premagal spanec in z njim so prišle moreče podobe.

Brezlase ženska je klečala ob Bibi. Z rokama je skušala skriti kos kruha, da bi ga prihranila za Bibo. Njen modrikasti obraz je bil premočen od solz, njen utrujen, skrhan glas pa je enolično ponavljal: »Biba, Biba, moja mala Biba. Me ne prepoznaš? Jaz sem, mama!«

Biba se je umaknila, se privila k vojakovim škornjem in kukala izza njih. In ko so vsi odšli, vojaki in otroci, in sta ostali sami, iz oči v oči, je ženska še enkrat nežno in ljubeče zašepetala: »Jaz sem, ljuba moja. Mama.«

Prebudila se je. Tokrat je vedela, da je zares budna in da ne bo več zaspala, vendar je imela oči še vedno zaprte, da bo pripravljena na trenutek, ko bo popolnoma prebujena srečala vprašujoč pogled ženske, ki sedi ob njeni postelji. Trudila se je spomniti, kje je, kako je videti soba, v kateri je, kdo je ta ženska. Privajala se je na misel, da so tu še druge ženske in otroci ter da je *ta* ženska njena mama. Bilo je zelo prijetno ležati takole z zaprtimi očmi, a vedela je, da tega ne more početi večno. Odprla je oči.

Njen pogled se je dvignil k stropu in nato počasi drsel po lesenih stenah. Sobo si je ogledovala, kot da ima na voljo ves čas na svetu. Nazadnje se je njen pogled ustavil na mami. Biba se je vljudno vsedla in se prisilila v nasmeh. Mama jo je spet poglela, zgladila platneno odejo in ji ponudila skodelico vode.

Biba je pila in se izogibala maminim očem. Nato je vrnila skodelico in hripavo rekla:

»Hvala.«

»O, moj ljubi bog!« je zaihtela mati in se sesedla na rob postelje.

»Govori!«

Biba jo je radovedno pogledala. Hudo ji je bilo zanj, zdelo se ji je, da bi morala pobožati to obrito glavo, se dotakniti tega ubogega, podplutega obraza, kaj reči. Lahko bi jo vprašala, *zakaj* so ji obrili glavo in kdo ji je potolkel obraz, a bi ji povedala le to, kar je Biba že vedela. Vojak je bil, on jih je obril, pretepel, pustil brez vode. Morda so tudi one, ženske, pile iz mlakuže, tako kot otroci.

Tako pač je bilo tukaj.

Njena mama najbrž čaka, da bo nekaj rekla ali storila. A kaj? Kaj naj ji sploh reče?

Mama je pogoltnila slino in se ji nasmehnila.

»Spala si in spala. Že sem mislila, da si bolna. Kako se zdaj počutiš?«

Biba jo je še vedno gledala, kot da ni slišala vprašanja, njen pogled pa je počasi drsel po maminem obrazu in ga pozorno preučeval.

Mati je v zadregi iztegnila roko in se dotaknila Bibinih las. Nato ji je sramežljivo pobožala lice in zaskrbljeno vprašala: »Sem se res tako spremenila? Saj ni čudno, da me sprva nisi prepoznala. Najbrž sem videti kot pošast ... Ampak, veš, toliko stvari ...«

Njen glas je zamrl in sklonila je glavo. Bila je že na tem, da bi Bibi povedala vse, kar se ji je zgodilo, a si je premislila, kajti kdo ve, kaj vse se je zgodilo Bibi? Koliko hujšega je morda prestala kot ona sama? Morda ne bo *nikoli* izvedela. Ko je spet dvignila pogled in v Bibinih očeh zagledala tisti tihi sočutni mir, je dojela, da tega resnično ne bo nikoli izvedela. Kar koli se je že zgodilo Bibi, je med njiju postavilo zid, ki ga nikoli več ne bo mogla prebiti. Dolgo ni rekla ničesar, nazadnje pa je tišino prekinila Biba.

»In oče?« je tiho vprašala.

»Odpeljali so ga. Ne vem, kam. Od tiste noči, ko so prišli po nas, ga nisem več videla niti slišala. Tisto noč so nas ločili in vsakega odpeljali drugam. Nisem si mislila, da bom koga od vaju sploh še kdaj videla, tebe ali očeta, a zdaj sva vsaj midve skupaj. Zdaj imam nazaj vsaj tebe ... živo ... tukaj. Nikoli si nisem mislila ... Oh, boš videla, vse bo še dobro. Obraz se

mi bo zacelil, lasje mi bodo zrasli in potem bo spet vse tako kot prej, kajne?»

Biba ni rekla ničesar. Kaj pa naj bi sploh rekla? Želela si je, da bi tudi mama molčala, a je govorila in govorila. Biba je nestrpno stresla z glavo, a ker to mame ni ustavilo, je poskusila vstati.

»Ne, ljuba moja, nikar,« je rekla mama. »Slaba si še. Noge te ne bodo držale. Kar lezi nazaj.«

Biba se je rahlo nasmehnila, kot da se je sprijaznila in kot bi hotela reči, *No, prav, če tako praviš ...* Poslušno se je ulegla, roko z žulji pa držala proč od mame. Pokrila se je z odejo in prosila za malo vode. Mama, vesela, da lahko kaj naredi zanjo, je dvignila skodelico in ji jo prinesla k ustom, a ji jo je Biba odločno vzela iz rok, ker ni hotela, da jo pestuje kot otroka.

Mama je očitno še vedno potrebovala pogovor.

»Saj bo vse dobro. Boš videla. Vse bo še dobro ... Jej malo, slaba si še. Moraš jesti, kolikor le moreš. Tu je kruh, nič drugega nimam. Boš?»

»Bom, hvala.«

Mama je spet začela govoriti, morda ji je hotela povedati zgodbo, a po besedi ali dveh se je ustavila in odprtih ust strmela v Bibo, ki je grizljala kruh, drobtinico za drobtinico in z roko pod brado, da je ulovila vsako drobtino, ki ji je padla. Kje se je naučila tako jesti kruh? Kdaj? Kdo jo je tega naučil? Le taboriščniki jedo tako. Je res mogoče, da je tako hitro usvojila njihove navade? In ali to pomeni, da bosta odslej kot tovarišici, sojetnici z enakimi taboriščnimi navadami in enakimi dolžnostmi?

Spet je bila Biba tista, ki je prekinila tišino.

»Bomo zdaj živeli tukaj?« je vprašala, ne zato, ker ne bi poznala odgovora, ampak da bi mami dala priložnost, da spregovori.

»Da, v tej baraki, skupaj z drugimi materami in otroki. Nekatere otroke že poznaš, kajne? Kmalu boš spoznala še ostale in potem se boš lahko z njimi igrala, kadar bom odhajala na delo. Veš, Biba, tu moraš biti zelo poslušna, ko me ni. Povsod so vojaki in storiti moraš natanko to, kar ti rečejo.«

Biba je ležala in čeprav je poslušala mater, je bilo videti, kot da njene oči govorijo: *Vem. Vse to že vem. In še veliko več.*

Ženske v baraki so se pripravljale na odhod. Mati je vstala.

»Na delo moram. Šele pozno popoldne se vrnem. Boš počakala tu ali se boš igrala z otroki?«

»Tu te počakam.«

»Prav.«

Mati jo je še enkrat pogledala in raziskala njen pogled. Ali ni v Bibinih očeh opazila nekega prebliska? Česar koli? Je hotela kaj reči? Ali ji njen pogled ne govori, da je srečna, ker sta spet skupaj? Morda pa bi jo lahko zdaj objela? Toda ne, mora biti potrpežljiva.

»Zdaj grem. Na svidenje!«

»Na svidenje!« je vljudno odgovorila Biba.

Na vratih se je mati še enkrat ozrla – in čakala, upala. Ni na Bibinem obrazu uzrla ničesar? Mar ni ujela tistega drobnega prebliska? Znaka, da bo kaj rekla? Ji ni morda hotela povedati: »Kmalu se vrni, mama!« ali »Tu te bom čakala, mama, ne zamujaj!« ali »Nikar ne hodi, mama, ostani še malo pri meni?«

Takoj, ko so se vrata za mamo zaprla, je Biba vstala iz postelje in s počasnimi, previdnimi koraki stopila k oknu

ter čakala, kdaj jo bo videla. Zagledala jo je, ko je zavila mimo barake, da je vojak ne bi opazil, in še enkrat, ko se je pojavila na drugi strani. Šele ko je bila prepričana, da je nihče ne vidi, je naglo prislonila obraz ob okensko mrežo, dvignila roko in mami poslala pozdrav.

Osmo poglavje

Začelo se je novo življenje.

Še preden se je pokazalo sonce, so se morali vsi postaviti v vrsto, če so hoteli dobiti vodo. Vsak je prejel skodelico vode, ki je morala zadostovati za ves dan. Ženske so se naučile svoje pločevinaste skodelice predstavljati pod curek hitro, druga za drugo, da ne bi izgubile niti kapljice. Pa vendar se je dogajalo, da je črpalka presahnila, še preden je zadnja v vrsti prišla do nje, in takrat so ostale ženske prispevale po eno žlico svoje dnevne porcije, saj v tej vročini brez vode nihče ni mogel preživeti.

Ko so se vrnile v barako, so postlale postelje, pometle tla in si umile obraze – vse v istem čeburu, ki je služil trem barakam. Nato so odnesle trupla tistih, ki so umrli čez noč, nekaj žensk pa se je zbralo, da bi v tihem in naglem mrmranju zmolile kadiš za mrtve, preden bi trupla odpeljali. Vse to so počele tiho, učinkovito in kot nekaj povsem običajnega.

Zvok sirene je naznanjal jutranji zbor. Matere in otroci so se postrojili pred barakami, vojaki pa so prišli in jih prešteli. Šibke, bolne in mrtve so odpeljali in jih vse naložili na isti voz, češ da jih tako ali tako čaka ista usoda.

Včasih so vojaki prebrali kak ukaz ali razglas, koga kaznovali in odšli.

Kapovka, paznica, je določala, katere ženske bodo šle v katero delovno skupino. Občasno so na delo poslali tudi otroke, a so ti praviloma ostajali v barakah.

Taborišče je ležalo v vroči, zadušljivi dolini, obdani z nizkimi hribi in gozdovi. Pokrajina onstran visoke bodeče žice je bila bujna, porasla z zeleno travo in cvetjem, območje taborišča pa je bilo zato videti kot jasa, s katere so namerno izruvali vso travo in drevje, da bi jo spremenili v zaplato puščave.

Barake so stale druga ob drugi in obkrožale velik, peščen trg brez sence. Le pri vhodu v taborišče so stali drevesa in majhne bele hišice ter nizka lesena ograja, a je bilo to območje za taboriščnike strogo prepovedano. Neki deček je pozabil na ta ukaz in zašel mimo napisa, njegovo truplo pa so med pregledom prisotnosti razstavili v poduk vsem.

Včasih so prihajali tudi oficirji, njihov prihod pa si lahko vedno napovedal. Vojaki so bili bolj napeti kot običajno, stražarji strožji, kapovka pa je pregledala vsako posteljo, če morda kje ne skriva kake bolne ženske, ki bi ušla nadzoru, pregledala obraze žensk, da bi opazila znake šibkosti, in preiskala vsak kotiček. Noben obisk oficirjev ni minil, ne da bi koga odpeljali iz barake.

Otroci so se poskušali izogniti vsakemu stiku z oficirji. Nikoli nisi vedel, kaj se lahko zgodi. Če je oficir vrgel nekaj na tla, nisi vedel, kaj pričakuje: da to pobereš in mu izročiš ali da ne pobereš. Od tega, kaj boš storil, je bilo odvisno, ali boš kaznovan ali ne.

Vsak najmanjši znak upora, resničen ali domneven, je prinesel hudo kazen. Nekoč je oficir videl, da neka punčka ni hotela dati roke mami. Stopil je do nje in jo pogledal v oči, ona pa je otrpla od strahu strmela vanj, nezmožna odmakniti pogled ali spustiti oči.

»A tako?« je kričal. »Nočeš ji dati roke? Se pravi, da je ne maraš. Potem jo pa udari, tepi. Na, tu imaš bič in jo udari. Udari! Udari, pravim!«

Punčka je skrila roke za hrbet in se zgrožena umaknila, a ji je oficir na silo porinil bič v roke, jo grobo stresel za ramo in jo prisilil, da je šibala mater. Mati se je sklonila, nastavila otroku svoj hrbet in jo milo spodbujala, naj uboga.

»Udari me. Udarjaj, moja mala, ljuba moja. Ne boj se. Vem, da nočeš. Udari me. Prosim, udari. Ubil te bo, če ne boš. Hitro, preden se razjezi!«

Punčka je prijela palico, enkrat udarila mater in uma knila roko, kakor da bi jo opeklo. A oficir je ni spustil. Silil jo je in brcal, dokler ni v silni paniki pograbila palice in začela udrihati po materinem hrbtu.

Oficir je stal nad njo in kričal: »Še! Še! Močnejše! Tako, ja! Še!«

Če je le za hip prenehala, so udarci padali po njej, padale so klofute in brce.

Punčka je tako nenadoma, kot je začela, tudi odnehala. Vrgla je palico na tla in materi previdno pomagala vstati. Odpeljali so jo.

Prihajal je tudi Vojak z zlatimi gumbi. Vedno je bil videti enako uglajen – vedno veselo razpoložen, postaven v svoji

zlikani uniformi z zlatimi našitki. Med jutranjim zborom je rad postal pred vrsto in si ogledoval obraze otrok, kot bi se hotel prepričati, če so še vsi tu. Stati je bilo treba mirno, s sklonjeno glavo. Prepovedano jo je bilo dvigniti in ga pogledati.

Nekega dne se je pojavil v spremstvu debelega, starega, okrogloličnega oficirja. Odšla sta naravnost k Veliki deklici, ki je stala sama v vrsti. V taborišču ni imela več nikogar; njena mlajša sestra Esti je z ostalimi malimi otroki ostala v baraki, mater pa so neko jutro odpeljali iz vrste.

Ogledovala sta jo in ji ukazala, naj se obrne in dvigne krilo. Posvetovala sta se in nazadnje je debeli oficir pokimal. Prišli so vojaki in jo odpeljali. Odšla je naglo, brez upiranja, kot bi vedela in ne da bi se obrnila.

Molče so opazovali te dogodke in se vsakič, ko so spet stali v vrsti, spraševali: *Kdo bo naslednji? Morda jaz?*

Ob jutrih so matere odhajale na delo, otroci pa so jih ves dan čakali. Lahko bi se igrali, si pripovedovali pravljice ali uganjali norčije, a bilo je, kot da so vsi pozabili. Največkrat so se zadrževali kar okoli barak in čakali na matere.

Vsak dan jih je bilo manj in le malo je ostalo takih, da so govorili enako govorico. A to jih ni prav dosti motilo. Govorili so tako malo, da se je zdelo, da to sploh ni pomembno. Klepetanje in igranje, to se jim je zdelo trapasto in otročje.

Biba bi se lahko igrala z Vladom, a je ta sčasoma postal molčeč. Najraje je kar sam sedel v kakem kotu, slabe volje in mrk. Kadar pa sta se že pogovarjala, sta se izogibala temi o materah. Njegova mama je bila sicer živa, vendar je morala spati v hiši namesto v baraki in ni imela postrizenih las. Tu in tam ga je prišla obiskat, a njenih obiskov ni bil nikoli vesel.

Enkrat je Bibi rekel, da svoje mame ne ljubi, ker ne živi z njim kakor druge mame, ki živijo s svojimi otroki.

Tedni so se spreminjali v mesece in mineval je mesec za mesecem, dokler ni spet prišlo poletje. Minilo je že eno leto od njihovega prihoda v taborišče in Bibina mama je bila iz dneva v dan bolj suha in šibka. Bila je vedno bolj molčeča. Z dela se je vračala povsem izmučena, a vedno prinesla pol rezine kruha za Biba pod pretvezo, da je to nagrada za dobro opravljeno delo. Biba je dar z veseljem sprejela, ker je bila lačna, pa tudi zato, ker je vedela, da je njeni mami v veselje, da lahko kaj stori zanjo.

Resnica pa je, da je Biba svojo mater vzljubila, čeprav ji tega ni znala pokazati. Ob jutrih jo je skrivaj spremljala na delo, vedno v strahu, da bi se ji na poti kaj zgodilo. Pogosto je čepela nekje, kjer je lahko skrivaj opazovala mater in ure in ure čakala na soncu, pripravljena priskočiti na pomoč, če bi se ji kaj zgodilo.

Prav takrat je tudi odkrila, da je kruh, ki ji ga prinaša mati, del njenega lastnega dnevnega obroka in ne nagrada za dobro opravljeno delo. Ni ji hotela priznati, da je ugotovila, ničesar ji ni rekla; odtlej se je pretvarjala, da je manj lačna, in kruh delila z mamo. S srcem, polnim ljubezni in tesnobe, je opazovala mamo, kako z utrujeno, tresočo roko nosi kruh k ustom, da bi ga pojedla.

Spali sta v isti postelji – oziroma, na isti leseni deski, ki je ležala na dveh zabojih, z nekaj grobimi vrečami, ki so služile kot vzmetnica in odeja. Deska je bila tako ozka in vreč tako malo, da sta morali ležati tesno stisnjeni druga ob drugo. Vsak večer, ko je bil čas za spanje, je Biba preplavila bojazen,

da bi jo mama objela, poljubila ali pobožala – ali še huje, da bi hotela z njo govoriti in jo spraševati o stvareh, o katerih ni želela govoriti. Zato je vsako noč naglo legla, takoj zatisnila oči in se pretvarjala, da spi. Mama pa je tudi nikoli ni objela. Biba se je dobro zavedala, kolikšen napor to zahteva od nje, in bila ji je globoko hvaležna. Ko je mama zaspala, je Biba spet odprla oči in dolgo v noč opazovala njen izmučen obraz poleg sebe.

Vse od dne, ko sta se našli v tem taborišču, je Biba nikoli ni poklicala »mama«. Vsak večer pred spanjem si je obljubila, da se ji bo zjutraj, ko se bo zbudila, nasmehnila in ji povsem običajno rekla: »Dobro jutro, mama!« A minilo je celo leto in Biba svoje obljube še vedno ni izpolnila.

Prišlo je jutro, ko je njena mati komajda prestala jutranji zbor. Kapovka jo je sumničavo premerila, ona pa se je nekako uspela zbrati in ostati na nogah z Bibino skrivno podporo. Biba je čutila, kako se mama trese, čutila je, koliko napora je potrebovala samo za to, da stoji na nogah ali da vdihne zrak. Ko bi jo le lahko odpeljala nazaj v barako, jo položila v posteljo in poskrbela zanjo.

Vojaki so odšli in ženske so se trumoma odpravljale na delo. Bibina mama je še vedno stala na mestu. Ni se mogla odločiti, da bi krenila naprej. Molčala je, le čelo so ji rosile potne kaplje in Biba je vedela, da trpi.

Spremila jo je do pralnice, tam sedla na kamen in ves dan čakala. Kadar koli je zaslišala žvižg korobača, je skočila in pogledala skozi ključavnico. In ko je videla, da to ni bila njena mama – da se tisti suhi hrbet v obledelem sivem krilu

še vedno sklanja nad koritom, kar je bilo Bibi najpomembnejše – je spet sedla nazaj na svoj kamen in čakala.

Vsake toliko so se odprla vrata in Biba je odskočila, da je ne bi opazili. Enkrat je iz pralnice izstopil vojak, zalučal negibno telo na pesek, pozvonil z zvoncem in se, ne da bi počakal, da vojak z vozom pobere truplo, vrnil v pralnico. Biba je počakala, da so se vrata za njim zaprla, in se pognala k truplu, še preden je prišel drugi vojak. Z olajšanjem je ugotovila, da to ni bila njena mati, a je odtlej na njen krhki hrbet pazila še bolj pozorno.

Ob mraku so se vrata na stežaj odprla in ženske so prišle ven.

Biba je stekla materi naproti. Tako rada bi jo objela, stisnila lice k materinemu in ji na uho zašepetala: »Mama, mama,« a jo je bilo sram.

Mati je stala, naslonjena na podboj vrat, in se ji hvaležno nasmehnila. Oprla se je na Bibino ramo in ji dovolila, da jo odpelje v barako, tako kot je nekoč, davno tega, Biba pustila materi, da jo odpelje tja.

Deveto poglavje

Biba je vso noč presedela ob materini postelji. Vsakič, ko je za trenutek zadremala, jo je nemirna slutnja, kaj vse bi se lahko vmes zgodilo, vrgla pokonci, in gledala mater, ki se je nemirno premetavala. Zdaj jo je treslo od mraza, zdaj bi spet gorela od vročine. Miže je tipala za posodo z vodo, a še preden si je uspela zmočiti ustnice, ji je glava že omahnila nazaj in spet je utonila v sen.

Naj le spi, si je mislila Biba, a ko se bo zjutraj zbudila, bo žejna. Moram priti do črpalke pred vsemi, da bom zagotovo dobila polno skodelico. Potihoma je vstala in se po prstih prerila mimo vseh ležišč. Izmuznila se je ven in za seboj zaprla vrata.

Zunaj je bil še mrak in nekaj časa je stala tam negotova, malce zbegana zaradi popolne tišine, teme in praznine trga, ki se je zdaj zdel veliko večji kot podnevi. Opazila je senco stražarja, počakala, da je izginil in hitro stekla čez trg, kjer je na sredi stal vodovod. Sedla je tja, prislonila uho na železno pipo in čakala na šklobotanje, ki bi naznanilo prvi curek vode.

Mislila je na mamo. Le kaj počne zdaj? Morda se je zbudila in jo išče v skrbah, kje je. Morda je spet vročična in bi se bolje počutila, če bi bila tam, da bi ji brisala pot s čela. Morda ji je

slabo in hoče vstati, pa nima nikogar, ki bi ji pomagal. Ali pa je žejna in nima skodelice. Gotovo je žejna, strašno žejna. In kaj, če zjutraj ne bo mogla vstati in jo bo kapovka zapisala? Kaj, če so jo že zdaj odvrgli na kup pred barako?! Ne, ne, nemogoče. Spala je še, ko je Biba pred nekaj minutami odšla. Le kaj bo, če bo v jutranjem zboru omedlela, se zgrudila pred vojaka ali pa vse skupaj varno prestala – pregled barake, kapovko, zbor – in je potem zvečer ne bo iz pralnice?

Kaj se dogaja tam v baraki? Spi? Spijo tudi druge ženske? Je budna? In kaj, če niti ne spi niti ni budna, ampak ... Ne! Biba je skočila pokonci, stekla nekaj korakov, se ustavila in uprla oči v železno črpalko, ki je stala tam mrtvo hladna, kot da skoznjo nikoli ne bo pritekla voda.

V medlem svitanju so iz barak – črnih kvadrov, ki so se ostro izrisovali v jutranji megli – le začele prihajati prve senčne postave žensk in otrok. Z vseh strani so se kakor po prastarem običaju zgrinjale k črpalki, molče stopile v vrsto za Bibo in čakale.

Prihajalo jih je vedno več, vrsta se je daljšala in daljšala in se vila čez cel trg, tja do barak.

Vodovod se je končno prebudil, kašljal in šklobotal v jutranji tišini. Pritekle so prve kaplje.

Biba je postavila svojo skodelico pod curek, jo napolnila do vrha in previdno odkorakala ob vrsti nazaj proti baraki. Ustavila jo je ženska iz druge barake.

»Kako je mami?« je vprašala.

»Zdaj spi.«

»Misliš, da bo lahko vstala za zbor?«

»Ne vem,« je šepnila Biba z drhtečim glasom.

Ženska jo je premerila z vprašujočim pogledom in ji nato z naglim, odločnim gibom nekaj potisnila v žep obleke.

»Na, vzemi,« je rekla. »Moji mali Rifki ne pomaga več. Samo skrij.«

Biba je v zadregi povabila pogled. Vedela je, da ji je dala zdravilo, namenjeno Rifki, in da so se še prejšnji večer žene zbrale ob postelji, na kateri je ležala Rifka, in ji prekrile glavo.

Bila je njena dobra prijateljica. Včasih sta skupaj čakali pred pralnico, da sta njuni materi končali delo. Dan prej je ni videla ves dopoldan, zato jo je šla iskat v barako. Ležala je tam, strmela v strop, ni govorila, le prijazno se je smehljala vsakomur, ki se je ustavil pri njej, kakor v opravičilo, kot da bi hotela reči, da ji je žal, a da se ji zdajle pač ne ljubi govoriti. Ko je zvečer prišla njena mama z zdravili – sam bog ve, kako je prišla do njih; morda jih je morala izvleči iz žepa Vojaka z zlatimi gumbi – jo je lahko samo še pokrila čez glavo.

Biba bi rada kaj rekla Rifkini mami, a kaj naj ji sploh reče. Njune oči so se srečale v razumevajočem pogledu in ženska ji je šepnila skozi solze: »Pohiti, da ne bo prepozno.«

Da ne bo prepozno, prepozno, prepozno ... – te besede so ji odzvanjale v glavi, ko je urno stopala proti baraki in pazljivo nosila skodelico. Rifkina mama je prišla prepozno. In ona? Bo še prišla pravočasno? Najraje bi stekla, letela. Ko bi se le zgodil čudež in bi se je dotaknila čarobna palica, da bi se nenadoma znašla ob materini postelji. Ko ji le ne bi bilo treba prehoditi polovice trga in se spraševati, kaj jo čaka v baraki. A kaj bi se lahko zgodilo? Saj je samo vročina, popila bo malo vode in takoj ji bo bolje. Samo hitro, hitro mora priti do nje in ne zlit niti kapljice vode.

Končno je prišla do barake. Vsi so bili že zbujeni. Kapovka je hodila od ležišča do ležišča s svinčnikom in papirjem v rokah. Tu in tam je koga pokrila preko glave in si zapisala, kdo je bolan ali izčrpan – vse tiste, ki ne bodo mogli v vrsto in jih bo odpeljal vojak z vozom.

Kapovka je pravkar stala ob postelji Bibine mame. Že je imela svinčnik v roki, da bi jo zapisala, ko je pritekla Biba.

»Ne,« je zakričala.

»Saj samo spi!« Ni si upala pogledati postelje, ker se je bala, da se moti. Raje je pogumno strmela kapovki v oči.

Ta je prislonila uho na mamine prsi, sumničavo premerila njen izsušeni obraz in opozorila Bibo:

»Če je ne zapišem, mora priti k zboru! Sicer bom kaznovana jaz.«

»Saj bo prišla, gotovo bo! Boste videli,« je hrabro izjavila Biba.

Kapovka je odšla. Biba je začutila, kako se ji šibijo kolena, in se zgrudila na posteljo. Za trenutek je zaprla oči; še vedno se je bala pogledati. Kako je lahko obljubila, da se bo njena mama pojavila na zboru, ne da bi sploh vedela, kako je z njo? Ženske so se že začele odpravljati in zavedela se je, da ji ne ostaja več veliko časa. Odložila je skodelico in se sklonila k postelji. Njena mati je ležala tako negibno, njen blede obraz pa ni kazal znakov življenja. Naslonila je uho na njene prsi in zdelo se ji je, da je začutila komaj zaznaven utrip, a ni bila prepričana. Morda si ga samo tako močno želi čutiti. Ne, ne, utrip je. Torej spi. Da, samo spi.

Kako naj jo zbudi? Poklicala jo bo. Ja, ampak kako? Kako naj jo pokliče? Ne more ji kar tako reči »mama«. Še nikdar

ji ni rekla »mama«. A kako naj jo sicer zbudi? Pohiteti mora. Pozno je in vedno več žensk odhaja.

Na vratih se je pojavila kapovka, jo sumničavo ošinila s pogledom in dvignila svinčnik. Biba je prestrašena zgrabila mamo za ramena in jo stresla. Mama se je iznenada in zmedenena zbudila. Še vedno je bila le napol pri zavesti, ni vedela, kje je. Zagledala je Bibo in skušala dvigniti glavo, da bi nekaj rekla, a je izčrpana omahnila nazaj in zaprla oči.

V strahu, da bo spet zaspala, je Biba skočila pokonci in zakričala:

»Mama!«

Izrekla je to besedo, ne da bi mislila, in prestrašila samo sebe. Toda mama je odprla oči in se zazrla v strop, kakor da bi nekaj pozorno poslušala, ker ni bila prepričana, ali je to res slišala ali ne. Počasi se je obrnila k Bibi, njene velike oči pa so žarele od sreče. Hotela je nekaj reči, a so jo oblile solze.

Jokala je tiho, brez glasu, z rokami na obrazu. Hlipala je in hlipala, kot bi hotela izjokati vso bolečino, vse neizrečene besede.

Biba je pokleknila k njej. Čutila je nepremagljivo željo, da bi jo objela, da bi položila svoj obraz k njenemu in ji povedala, kako silno jo ima rada. Rekla pa je samo: »Morda bo danes pisal očka.«

Mamina roka je počasi spolzela z obraza in s pogledom, polnim nežnosti, je gledala svojo malo Bibo. Rahlo se je dotaknila njenih zardelih lic in šepnila: »Morda.«

Zdaj je Biba vedela, da bo mama vstala, in postala je povsem praktična.

»Prinesla sem ti vodo in zdravila,« je rekla, kakor da bi bila to najpreprostejša reč – da samo odpreš omarico z zdravili, vzameš ven tablete, odpreš pipo in napolniš skodelico.

Mati je z začudenjem gledala v zdravila, a ni vprašala ničesar. Položila jih je na jezik, srknila nekaj požirkov vode in, ko je bilo videti, da ji najbolj tekne, je odstavila.

»Kar pij,« jo je spodbujala Biba. »Dovolj je je.«

Mati je legla nazaj in pogledala k Bibi. Bilo je prvič, da jo je gledala tako dolgo in tako odkrito. Biba ni odmaknila oči, zadržala je njen pogled, vedela je, da ji želi nekaj povedati – nekaj, kar lahko pove samo zdaj.

»Tako velika si že, tako odrasla,« je rekla.

Oglasila se je sirena. Iz barake so hitele še zadnje ženske.

»Boš lahko vstala?« je zaskrbljeno vprašala Biba.

»Bom.«

Počasi, opirajoč se na stene in posteljo ter z Bibino pomočjo, se je premaknila do vrat. Pogled na kapovko in vojake zunaj ji je očitno dal moč. Še vedno je bila strašno bleda, zato jo je Biba uščipnila v lica, kot je večkrat videla početi druge ženske. Tisti dan so morali čakati dolgo, dlje kot kadar koli prej, a ko so prišli vojaki, je mama pred njimi stala pokončno in nasmejana, s svežimi in rožnatimi lici, kot bi se pravkar vrnila s počitnic v gorah. Biba ji je zmagoslavno stisnila roko in ko so vojaki odšli, sta se nasmehnili druga drugi, zadovoljni, da jima je ta mala ukana uspela.

Kljub olajšanju je Biba še vedno skrbelo, ali bo mama zmogla cel dan dela v pralnici. Vsakič, ko so se vrata pralnice odprla, ji je zastalo srce, in takoj, ko so se spet zaprla, je stekla in pogledala skozi ključavnico, da bi opazovala vojaka

tam notri. Bila je prepričana, da bi se mama, če bi jo udaril s korobačem ali jo brcnil, zgrudila, njeno telo pa bi zalučali na pesek. Zdrznila se je že samo ob misli, da bi bila njena mama, ki je bila še vedno strašno šibka, tepena s korobačem.

Iz notranjosti je zaslišala zamolkel zvok – udarec? Padec telesa? – in prislonila oko na ključavnico. Mama se je še v istem hipu obrnila, pogledala proti vratom, kot da za njimi čuti Bibino navzočnost, in se sama pri sebi nasmehnila. Bibino srce je poskočilo od sreče. Mama se smeje! Dobro! Smeje se. Spet ima moč in voljo. Zdravila so očitno pomagala. Vse je v redu; mama se smeje.

Bilo je vroče, eden tistih dni, ko te sonce pritiska k tlom in ti jemlje vso moč. Biba je zapustila svoj kamen in začela hoditi gor in dol vzdolž visoke bodeče žice za pralnico ter opazovala zeleno prostranost onkraj nje. Odločila se je, da bo malo postala. Našla je svoj najljubši kotiček, kjer so na drugi strani ograje rasle velike bele marjetice, in sedla na tla.

Rada je prihajala sem, gledat marjetice, da bi videla, ali so že zrasle in ali jih je kdo že utrgal. Danes so bile še posebej lepe – velike, sijoče in v polnem razcvetu.

Pogled ji je sanjavo zdrsnil onkraj marjetic na polja, vse tja do široke doline, ki se je počasi vzpenjala proti daljnim hribom. »Se še spominjaš?« ji je nekoč rekla mati, ko sta šli tod mimo. »Bele marjetke. Vedno si mi jih nosila za rojstni dan.«

Biba je večkrat pomislila na te materine besede. Poskušala se je spomniti, a je bilo vse tako megleno, tisti drugi svet, tako oddaljen in nedosegljiv. Včasih se ji je zazdelo, da sploh nikoli ni obstajal, da je bilo od nekdaj samo taborišče in da ni nikoli

poznala drugih ljudi kot vojakov in drugih taboriščnikov. In vendar je mama to rekla tako lahkotno in z nasmehom, kot da je bilo to prav tako resnično kot taborišče pred Bibinimi očmi: »Se ne spominjaš? Bele marjetke. Vedno si mi jih nosila za rojstni dan.«

Toda Biba se ni spomnila. Strmela je v zelena polja in vdihavala vonj zemlje in cvetja, ki je prihajal od tam, a ji ni priklical spomina. Pred seboj je videla le resničnost: bodečo žico ter onkraj nje polja in marjetice. V njej to ni vzbudilo ničesar, še najmanj pa maminega rojstnega dne.

Mama! Skočila je pokonci in stekla pogledat skozi ključavnico, a mame ni bilo tam. Tam, kjer je prej stala mama, je bila zdaj velika lesena kad. Bila je že na robu panike, prepričana, da se je zgodilo najhujše, ko jo je s kotičkom očesa le uzrla. Premestili so jo k drugemu delu, zdaj je stala pri mizi in zlagala perilo. Biba je globoko zajela sapo. Domnevala je, da je to delo lažje. Mami se ni treba več toliko sklanjati in morda se lahko tu in tam nasloni na steno. Če pa bo imela srečo, bo morda lahko celo malo posedela. Biba je še malo postala, da se prepriča, da je z mamo res vse v redu, nato pa se je vrnila na svoj kamen.

Bila je utrujena. Šla bi spat, a si ni upala zapustiti pralnice in iti v barako. Če pomisli, sinoči sploh ni spala, danes zjutraj pa tudi ni nič pila. Nenadoma jo je obšla omotičnost, bilo ji je slabo. Najraje bi legla kar tu in zaspala na tleh, a je bilo prevroče. Vedela je tudi, da na soncu ne smeš nikoli zaspati. Prisilila se je, da vstane, in se vrnila k ograji, da bi sedla.

Zrla je v marjetice in nenadoma jo je prešinilo: če je mami za rojstni dan vedno prinesla marjetice, potem mora

biti njen rojstni dan zdaj. Marjetice cvetijo le v določenem času leta, kar pomeni, da ima mama rojstni dan takrat, ko cvetijo marjetice. Torej zdaj. Zmedla se je, ko je to poskušala razvozlati. Bolela jo je glava in vrtelo se ji je. Vse ji je migetalo pred očmi. Ograja, polja in cvetje so se zdeli zaviti v rumeno kopreno, kakor slika za obarvanim steklom. Potem se je slika zbistrila in ni bilo več polja, ampak majhen, pisan vrt. Pot je vodila od vrat do male ute, obrasle z bršljanom, in na obeh straneh poti so se razprostirale cvetlične grede. Druga zraven druge rastejo rože vseh vrst, vseh oblik in barv in vsaka ima drugo ime. Tam ob ograji so bele marjetke, na visokih, ravnih stebelcih, prav pripravnih za trganje – in Biba jih trga.

Vrt se je spet spremenil v polja za žično ograjo. Bibi je postalo slabo in hotela je vstati, a ni imela moči. Strmela je naravnost predse, ne zato, da bi kaj videla ali si priklicala sliko, ampak zato, ker ni smela zapreti oči, sicer bi se ji spet zvrtelo.

Mamin glas je vztrajno ponavljal: »Se še spominjaš?«

In Biba se spominja. Ni bila presenečena; bilo je skoraj, kot da je pričakovala, kot da bi se nenadoma dvignil nekakšen zastor in tam, za njim, je bilo vse, kar je vsebovalo mamin »spomni se«.

V trenutku se je vse vrnilo: velika stara hiša. *Njihova* hiša. Dom. Ovite stopnice vodijo na teraso z velikimi okni. Tam je gugalnica. Vrata na eni strani vodijo v kuhinjo, kjer Francka pripravlja torto. Prekrila jo je s stepeno smetano in zdaj na vrh natika svečke. Iz salona se sliši klavir. Oče igra nanj. Videti je, da bo zabava, da pričakujejo goste. Mama pripravlja vse potrebno za njihov prihod, Bibi pa se mudi – ne more čakati, da Francka dokonča torto in da pridejo gostje.

Mami hoče dati zdaj, prav zdaj, svoje darilo. S šopkom polnih belih marjetk, ki jih je nabrala sama, teče v sobo. Zaleti se k mami – mladi, lepi, nasmejani mami v krasni novi obleki, v kateri je videti lepša kot kadar koli prej, in z dolgimi lasmi, ki ji padajo preko ramen – in ji deklamira pesmico. Mama jo prime za roke in zavrtita se po sobi, se smejeta in pojeta, oče pa igra zanju, dokler se ne ustavi, ker se jima hoče tudi sam pridružiti. Mama zatem vzame marjetice, jih skrbno razporedi v vazo in jo postavi na najbolj slavnostno mesto v sobi – na klavir.

Nenadoma je pred Bibo stal vojak.

Ni skočila. Niti se ni ustrašila. Za trenutek je le sedela in gledala njegov dobrovoljni obraz. Poznala ga je; bil je eden izmed mladih vojakov, ki so v taborišče prispeli skupaj z njo. Že prej ga je srečala tu, na istem mestu, kot da je tudi on prihajal sem obujat spomine. Gotovo je ni prišel spodit od ograje po lastni volji, ampak ker mu je to ukazal Vojak z zlatimi gumbi in ga je moral ubogati. Vstala je, mu poslala nemi pozdrav, kakor da mu sporoča, da razume in mu ne zameri, ter se umaknila.

In slike iz preteklosti so prihajale za njo. Zdaj se je spomnila vsega – velikega vrta, ki je obdajal njihovo hišo, travnika naokoli, gozda, očeta v lekarni, očeta za klavirjem. A te slike so se zdele nepovezane, niso se hotele zliti v celoto. Najpogostejše je vračala podoba mame, mlade, lepe in vesele, ki v rokah drži šopek belih marjetk in posluša, kako ji Biba deklamira rojstnodnevno pesmico.

Kako že gre?

Sem deklica mala ... sem deklica mala ... sem deklica mala ...

Pesek je gorel pod njenimi nogami in sonce jo je žgalo v tilnik. V glavi se ji je vrtelo. V pesku so se prikazale rumene pege, vsaka je bila videti kot malo sonce.

Sem deklica mala ... sem deklica mala ... sem deklica mala ...

Eno izmed sonc se je spremenilo v polje marjetk, a ko se je sklonila, da bi jih utrgala, so izginjale pod njenimi prsti.

Sonce je žgalo in žarelo. Našla je kos papirja. Zložila ga je v papirnato kapo, si jo poveznila na glavo in krenila naprej.

Drugo izmed malih sonc pri njenih nogah se je večalo. Obstala je in opazovala, kako se širi in krči. Sonce se ji je smejalo, se namrščilo in se zatem razdrobilo v tisoče majhnih sonc. Hodila je in jih teptala – sonca, marjetke.

In tam, v soncu, je bila Francka v belem predpasniku s torto v rokah.

In mama z marjetkami.

In oče za klavirjem.

V pesku je zagledala senco. Zdela se ji je kot privid, kot ukana enega od malih sonc, a senca je ostala. Ni se spremenila niti izginila. Stopila je vanjo in ob sebi začutila veliko, mogočno navzočnost.

Drevo.

Stala je ob visokem drevesu z gosto krošnjo. Hodila je okoli debelega debla in se ga ni upala dotakniti, da ne bi takoj izginilo. Ko pa je ob njegovem vznožju zagledala mah, se ni mogla premagati, da ne bi pobožala lubja in nanj prislonila svojega lica. Najraje bi legla tja pod drevo, v senco njegovih vej in listja, in zaspala kot deklica v pravljici.

Zagledala je ograjo – rjavo ograjo, narejeno iz desk s koničastimi vrhovi, podobno vrsti ploščatih svinčnikov. Ograja je

imela tudi mala vrata, bila so kot tista doma, in zdelo se ji je, da se odpirajo sama od sebe, kakor v pravljici. Stopila je skozi in stopala po beli prodnati stezi med cvetličnimi gredami.

Najbližje ograji so rasli mali, rožnato-vijoličasti nageljni s pegastimi cvetnimi listi; oddajali so opojen, sladkoben vonj. Na drugi strani so rasli visoki tulipani z debelimi listi, vsak drugačne barve. Za njimi so rasli grmički z dišečimi belimi cvetovi. Nasproti njih je bila rastlina z rdečimi jagodami, nato pa, druga ob drugi kot vrsta vojakov, bele marjetke.

»Bele marjetke,« je dahnila sama pri sebi. Približala se je, se sklonila in začutila, kako ji veliki cvetni listi božajo lice. Že je dvignila roko, a jo takoj spustila; ni jih hotela vzeti v roke, da ne bi pregnala tega lepega sna.

Vrnila se je na stezo, sedla, zaprla oči in vdihnila zrak, prepojen z vonjem cvetja. Nekdo je stal pred njo. Je spet prišel vojak, da jo spodi? Odprla je oči in zagledala par škornjev, ki so stali na beli kamniti stezi. Premerila jih je in skušala razumeti, zakaj je prodnata steza še vedno tam, saj če je to vojak, bi moral stati na pesku. Bila je zmedena in nekoliko vznemirjena. Začelo se ji je svitati, da to niso sanje, da je v resničnem vrtu z resničnim cvetjem, belo prodnato stezo, ograjo iz ploščatih svinčnikov in drevesom – pravim, mogočnim in senčnim drevesom. Žmerila je skozi trepalnice, ker se je bala odpreti oči, čutila je, da se nad njo zgrinja grožnja.

Miren moški glas jo je zdrznil.

»Dober dan, lepa deklica!«

Pogledala je kvišku in otrpnila.

Bil je on – Vojak z zlatimi gumbi.

Skočila je na noge, zdaj povsem budna. V hipu jo je prešnilo, da se je moralo zgoditi nekaj strašnega, čeprav ni vedela, ne kaj ne kako. Za zdaj je vedela samo to, da je tu sama, iz oči v oči z Vojakom z zlatimi gumbi. Toda kje? Kje je?

In tedaj je dojela.

Tabla!

Prestopila je tablo z napisom, ki prepoveduje vstop, kot tisti deček, katerega truplo so kot zgled pripeljali pred jutranji zbor. Takrat so oznanili, da se bo isto zgodilo vsakomur, ki bo prestopil to tablo.

Prilepila se je k ograji in stala, kot da pričakuje strel.

»Lepo, da si me prišla obiskat.«

Leden srh ji je spreletel telo.

»Saj midva sva že stara znanca, kajne?«

S hitrim pogledom se je ozrla okoli. Vrata so bila predaleč; nikoli ji ne bi uspelo priti do njih. In sploh je bila norost pomisliti, da lahko naredi en sam korak brez njegovega dovoljenja ali ukaza. Stisnila je glavo med ramena in čakala.

»Pridi, moja mala, pridi!«

Ne, nima niti smisla misliti na beg. Bila je v njegovih rokah. Morala bo storiti prav vse, kar bo zahteval od nje.

Nakazal ji je proti hiši in ubogala ga je, stisnjena v oklep strahu in pripravljena na najhujše. Njegova roka na njeni rami je bila kakor dotik žarečega oglja. Hodila sta po beli prodnati stezi, dokler nista prispela do hiše.

Vojak z zlatimi gumbi je odprl vrata in ji pokazal, naj vstopi. Stopila je naprej, prestopila prag in obstala kakor prikovana. Pred njo je stalo osem parov škornjev, osem postav

v urejenih uniformah, osem vojakov z zlatimi gumbi. Vsi so se ji prijazno nasmihali.

»Gospoda,« je slovesno naznanil prvotni Vojak z zlatimi gumbi in poudaril vsako besedo. »Kot vidite, nas je ta mlada dama počastila s svojim obiskom. Upam, da jo boste lepo in dostojno sprejeli.«

Oficirji so se ji uradno priklonili.

»Dobrodošli pri nas!« je dejal debeli oficir, tisti, ki je odpeljal Veliko deklico.

Biba je pomislila, da bi morala kaj reči, a je raje počakala, da to od nje zahtevajo.

»Kako pa je mladi dami ime?« je vprašal drugi oficir in pomolil nos proti njej.

»Biba,« je šepnila, hripava od strahu.

»Biba!« Zdelo se je, da ga to zabava. »Ste slišali? Biba!« Vsi so se zasmejali, kot da je povedala izredno dobro šalo.

»Biba je prav lepo ime,« je izjavil tretji oficir in jo pobožal po laseh.

Pogumno je prenesla dotik, ne da bi trenila.

»Jaz imam punčko, ki ji je prav tako ime Biba,« je še dodal.

»In zdaj gospoda moja,« je rekel Vojak z zlatimi gumbi. »Kosilo!«

»Upam,« je še dodal in se obrnil k Bibi, »da ne boste odklonili, mlada gospodična, če vas povabimo k mizi.«

Namenil ji je majhen priklon in jo z roko na rami pospremil proti vratom na koncu hodnika.

Stopala je s strahom v očeh, uprtih v vrata. Slišala je žvenkljanje stekla. Kaj se dogaja v sobi? Le kaj bodo tam delali z njo? Prišla je do vrat in se ustavila.

Vojak z zlatimi gumbi jo je povabil, naj vstopi, vendar se Biba ni premaknila. Tudi oficirji za njo so obstali, kot da čakajo, da »mlada dama« vstopi prva, a je Biba stala na mestu, otrpla od groze. Kaj jo čaka tam? Vojak z zlatimi gumbi jo je rahlo pomaknil, da se je spotaknila naprej – korak, potem še enega – in že je bila v sobi.

Prvo, kar je zagledala, je bila praznično pogrnjena miza z belim prtom, krožniki, skledami, sijočim srebrnim priborom, visokimi, bleščečimi kozarci, košaro, polno svežega dišečega kruha, bokali s hladno vodo in sadjem v posodah.

Oficirji so se nasmejani in klepetaje odpravili na svoja mesta, a so stoje počakali za stoli, da Biba sede prva. Le Vojak z zlatimi gumbi je ostal ob njej.

»No,« je rekel, »ti je všeč? Vse to smo pripravili zate.«

Biba je še vedno gledala mizo, njena usta so bila suha od strahu in nenadne neizmerne žeje.

»Poglej, to je tvoje mesto,« je rekel in jo odpeljal na čelo mize.

A stol je bil za Bibo veliko prevelik in miza prav tako. Ko je sedla, se je izza roba mize videl samo njen nos. Ob prizoru so se vsi glasno zasmeli, njihov smeh pa je bil tako pristen in radosten, da se je tudi Biba zasmejala.

In zdaj je začel popuščati tudi njen strah. Saj vendar sedi za bogato pogrnjeno mizo, obkrožena s prijaznimi in dobrovoljnimi oficirji, ki se vedejo, kot da je njen obisk res le prijateljski.

Nekdo je prinesel veliko blazino in jo položil na Bibin stol, tako da je bila zdaj najvišja.

»Samo še krona ji manjka!«

Njen strah je popolnoma izginil. Sedela je vzravnano in se trudila vesti priložnosti primerno, celo malce damsko. Zdaj so bili videti povsem drugačni – kot da to sploh niso oficirji. Serviete, ki so si jih zataknil pod brade, so jim zakrivale dele uniform. Njihovi škornji so se izgubili pod mizo, pasove in kape pa so odložili. Videla jih je v drugi luči, ker so bili drugačni. Bili so prijazni in bila jim je všeč. Zagotovo jo imajo radi, mar ne, če so jo povabili k svoji mizi in če ima eden od njih celo punčko po imenu Biba.

»No, kako se počuti naša mala princesa?«

Biba se je zadovoljno nasmehnila in se jim z očmi zahvalila za prijaznost. Pogledala je v bokal pred sabo in si zaželela vode. Neka roka je segla čez mizo, dvignila bokal in v kozarec nalila vodo. Bibine oči so ji sledile, spremljale so bister curek, ki je polnil kozarec, in ledene kocke, ki so plavale na vrhu, njena žeja pa je naraščala. Hotela je že primakniti svoj kozarec, a si je premislila; bolje, da ne stori ničesar brez dovoljenja. Počakala bo, da ji sami ponudijo.

Oficirji so si tlačili serviete za ovratnike, se igrali z žlicami, grizli kruh, pili vodo in čakali. Na drugi strani sobe, točno nasproti Bibe, so se odprla vrata in vstopil je vojak. Visoko nad glavo je nosil pladenj, na njem pa velik porcelanast jušnik, iz katerega se je širil omamen duh. Bibine roke so razburjeno trzale po mizi. Vonj jo je vso omamil. Pripravila si je krožnik. Vojak je začel deliti juho; začel je na njeni levi in se pomikal okoli mize nazaj proti njej.

Gledala ga je v pričakovanju in mu bila vnaprej hvaležna, ko pa je prišel do nje, je vzel jušnik s pladnja, ga postavil na mizo naravnost pred njo in odšel. Osupla in zmedena

je strmela za njim. Morda je kaj pozabil in se bo vrnil čez minuto. Gledala je v vrata, ki so se zaprla za njim, nato še v oficirje. Vsi so jedli. Vrata so ostala zaprta, jušnik pa je stal na mizi. Vsi so bili postreženi, le Bibin krožnik je ostal prazen.

So pozabili nanjo?

Pogledala je levo in desno k sosedom, a se ni nihče zmenil zanjo. Nihče ji ni namenil niti pogleda. Kaj naj stori? Opazovala je zlatorumene cmoke, ki so plavali v juhi, se zaletavali ob kocke korenja, zelenjavo in začimbe, katerih omamni vonj je polnil sobo. Jušnik je stal poleg Bibe, njegov rob pa je zastirala para.

Morda pa si mora postreči sama. Seveda! Kako se tega ni že prej domislila? Ne more vendar pričakovati, da ji bodo stregli kakor oficirjem. Sama si mora vzeti. Gotovo so ji zato pustili jušnik tako blizu – da ga bo dosegla.

Še enkrat je ošinila mizo, da se prepriča, da ne bo storila česa, česar ne bi smela, se rahlo dvignila na stolu in stegnila roko. Roka se ji je tresla ob misli, da bo imela čez trenutek v krožniku nekaj te slastne juhe, ki bo z žlico romala v njena usta. Vsa vznemirjena je še enkrat pogledala oficirje. Vsi so bili zaposleni sami s seboj, sklonjeni nad svoje krožnike. Že je segla po zajemalki, a se je ravno v tistem trenutku od nikoder prikazala roka oficirja in odnesla jušnik.

Ko se je jušnik vrnil, je bil prazen. Biba se je povlekla nazaj na stolu, želela se je pomanjšati, skriti od zadrege. A čez čas, ko se je zavedela, da je med oficirji in da mora ravnati natanko tako, kot se od nje pričakuje, se je zbrala. Gotovo je ravnala narobe in so jo kaznovali tako, da so ji vzeli juho. Ničesar ne sme storiti, ne da bi ji to rekli ali ji to izrecno dovolili.

Bila je žejna in z vsako minuto samo še bolj. Šele zdaj je opazila, da njenega kozarca ni bilo več. Gledala je bokal vode. Led se je že skoraj stalil; v njem sta plavala le še dva drobna koščka. Opazovala ju je, dokler nista izginila, nato pa spet pogledala oficirje. Zaključevali so z juho. Morda ji je niso dali, ker je niso imeli dovolj. Ah, toda če je tako, ji bodo gotovo dali kaj od druge jedi.

Druga jed je bila že na mizi, a Bibin krožnik je bil še vedno prazen. Z žejnimi usti je gledala vojaka, kako je spet polnil bokal in ji pri tem z nekaj kapljicami vode poškropil potno čelo, ko je vanj spustil ledene kocke. Hrepeneče je opazovala, kako so se spet začele topiti. Ko bi le smela omočiti usta!

Jušnik je zamenjala posoda s solato. Vdihnila je oster vonj kisa, da jo je zbolela čeljust. Gledala je hrustljave, zelene solatne liste in začutila, kako se ji sušijo ustnice. Poslušala je, kako natakajo vodo v kozarce, opazovala je, kako režejo meso, in videla je, kako s solatnih listov kaplja kis. Videla in slišala je njihove zobe, kako žvečijo hrano. Opazovala je, kako namakajo kruh v omako, zabadajo vilice v pecivo z zlato skorjico in si brišejo brade s servietami.

In vonjave vseh jedi pred njo so se pomešale v eno samo veliko muko – bolečino, ki ji je zvijala želodec in žgala ustnice. V glavi ji je strašno šumelo. Bilo ji je slabo, najraje bi položila glavo na mizo in zaspala. Postala je zmedena in na nič, prav na nič ni mogla misliti. Vedela je samo to, da je bila žejna, tako žejna, in da bo padla s stola, če si vsaj malo ne zmoči ustnic.

Pogled se ji je spet ustavil na bokalu. Hotela je skočiti, ga zgrabiti z obema rokama, se skriti z njim pod mizo in piti in piti in piti, pa naj se zgodi kar koli. A ko ga je gledala, se

je zdelo, da se oddaljuje, da postaja vse manjši in manjši, ko polzi proč in iz njenega dosega.

Vrata so se spet odprla. Vstopil je vojak s pladnjem z enim samim krožnikom, velikim in povsem praznim.

Gledala ga je z zadržanim dihom in spremljala vsako njegovo kretnjo.

Stopil je k mizi, odložil pladenj in se začel ustavljati pri vsakem od oficirjev; začel je na Bibini levi in nato prešel na drugo stran. Na velik krožnik v roki je stresel ostanke z njihovih krožnikov.

Biba je zaživela.

To je zame. To je gotovo zame, si je rekla. Seveda, le kako sem mogla pomisliti, da bom jedla z njimi, jedla isto kot oni? Saj so vendar oficirji! A ni važno. Ni pomembno, samo da mi končno dajo nekaj. Saj ni umazano ali kaj podobnega, to je, kar je ostalo na njihovih krožnikih. Tega se niso niti dotaknili. Čisto je ... seveda je ... ja, ja, tukaj je, prihaja. Oh, koliko hrane ima! Zdaj mi bo gotovo dal tudi vode. Morda kar cel bokal ...

Vojak se ji je bližal počasi. Biba se je vzravнала in od silnega razburjenja mencala na stolu. Začela se je umikati, da bi naredila prostor, a si je premislila, ker ni bila prepričana, ali to sme. In tudi ne bi storila ničesar, s čimer bi tvegala, da jo spet kaznujejo. Zdaj pač ne!

Oči je imela uprte v vojakov krožnik in že si je predstavljala okus vsakega koščka hrane na njem, kako se topi v njenih ustih.

Vojak je stal pred njo. Segel je, da bi ji podal krožnik, vendar počasi, ga držal visoko nad njeno glavo in jo gledal. Biba mu je vrnila pogled. Poznala ga je in se mu nasmehnila.

Zdel se je napet, izogibal se je njenemu pogledu. Poznala ga je; pripadal je isti skupini kot tisti vojak pri ograji. Samo, zakaj drži krožnik tam zgoraj, nad njeno glavo, ko pa mora vedeti, kako lačna je? Postajala je vse bolj nemirna. Vojak je počasi spuščal krožnik, dokler ni bil že skoraj pred njo, nakar se je nenadoma obrnil in odšel.

»Ne!« je zakričala in stegnila roke za njim.

Gromoglasen smeh oficirjev jo je zdramil.

Prestrašena si je z roko pokrila usta, da bi zadržala krik, ki se ji je utrgal. Okamenela od groze je gledala debele obraze za mizo, mastne ustnice, ki so kar rjovele od smeha.

»Končno smo jo dobili na limanice!«

Biba je sedla. Blazina ji je zdrsnila na tla, a se ni zmenila za to. Obraz jo je bolel, ustnice pa je imela tako suhe, da si jih ni upala odpreti, saj se je bala, da bi zakrvavele. Povesila je glavo, da bi prikrila solze, ki jih ni mogla več zadrževati.

Oficirji so se še kar smejali, si brisali ustnice in otirali oči s prtički.

»Čestitam! To ti je sijajno uspelo!«

»Z otroki vedno deluje najbolje,« je razlagal Vojak z zlatimi gumbi. »Vzbuditi moraš njihovo domišljijo, pridobiti njihovo zaupanje in lahko delaš z njimi, kar hočeš.« Prižgal si je cigareto in se zadovoljno naslonil.

»Vseeno pa moraš biti malo potrpežljiv, kajne?«

»Si videl, še pomije bi pojedla.«

»Prav do zadnjega je upala!«

Točili so si pijačo, lupili sadje, kadili, se hihitali, gledali Bibo, se drezali, šepetali, se hahljali in si nazdravljali.

Vojak z zlatimi gumbi je mirno sedel, kadil in zamišljeno opazoval Bibo. Videti je bil zadovoljen, kakor nekdo, ki po veliki zmagi pričakuje pohvalo in laskanje.

Zdelo se je, da ga je prešinila ideja. Potrkal je s kozarcem, da bi pritegnil pozornost drugih, in ko so utihnili, je tiho in premišljeno rekel: »Jaz pa stavim, da še vedno upa.«

»Ah, beži no!«

»Po vsem tem?«

»Ne verjamem.«

»Jaz pa!«

»Tudi jaz verjamem!«

»Pridite sem!« je zaklical Vojak z zlatimi gumbi.

Stoli so zaškripali, ko so vstajali in se šepetaje primikali.

Biba je ostala sama na čelu mize, z očmi, povešenimi v tla, in v solzah, ki so kapljale na prazen krožnik pred njo.

Njihov šepet je prodril skozi šumenje v njenih ušesih, a ni uspela razbrati, kaj govorijo. Zdaj je mislila le na eno: na pol skodelice vode, ki jo čaka v baraki. Kako dolgo jo bodo še zadrževali? Zakaj je vsaj zdaj ne spustijo? Kaj čakajo? Zakaj ji ne pustijo oditi?

Oficirji so končali posvet, se vrnili na svoja mesta k mizi in se postavili za stole, kakor prej, ko so čakali, da Biba prva sede. Poklicali so vojaka, ki jim je stregel, ta pa je zapustil sobo in se vrnil s pladnjem. Vojak z zlatimi gumbi je s pladnja vzel stvari in jih razporedil po mizi. Stopil je korak nazaj, ocenil videz, nato pa prestavil kako stvar ali dve, kot da želi, da je vse popolno. Nazadnje se je obrnil k Bibi.

»Pridi, mala naša. Pridi!«

Njegov glas je prihajal do nje kot iz daljave, globok in bučen, kot iz vodnjaka. Zdelo se je, da zadnja beseda odmeva in odmeva. Dvignila je pogled in v glavi se ji je zavrtelo. Vse pred njenimi očmi se je premikalo – dolga miza, debele postave za njo, velike roke, ki so se stegovale po njej, vse večje in večje, kot roke tistega ljudožerskega velikana, ki je iz postelj pograbil palčke in jih pojedel. Zamežikala je, da bi izostrila sliko. Roke so bile še vedno tam. Pripadale so Vojaku z zlatimi gumbi.

»Sem pridi, Biba,« jo je poklical.

Hotela se je premakniti, a ni mogla. Stopil je korak bliže in začutila ga je kot grožnjo. Spet je poskusila vstati, a je bil njen stol preblizu mize.

Nekdo ji ga je odmaknil. Vstala je.

»Pridi sem,« je rekel, tokrat strožje, a še vedno vljudno.

Počasi je stopala po mehki preprogi in se ustavila, kjer ji je rekel.

Spet je bila obkrožena s škornji, z oficirji v uniformah s pasovi in puškami. Tako so bili videti, kadar so prišli k jutranjemu zboru. In na obrazih so imeli prav tak nasmešek, kakor takrat, ko so odpeljali Veliko deklico in tisto deklico, ki ni hotela tepsti svoje matere, ter truplo tistega dečka. Bila je pripravljena, da uboga vsak ukaz.

Oficir, ki je imel punčko po imenu Biba, je pristopil k njej in počepnil.

»Poglej, Biba,« je rekel, »vidiš te krožnike na mizi? Na vsakem krožniku je ena od jedi, ki smo jih danes imeli za večerjo.«

Govoril je počasi, si vzel čas, da se prepriča, da razume.

»Na vsakem krožniku je samo ena stvar – kos mesa, rezina kruha, malo solate in tako naprej. Vse si lahko ogledaš, potem pa izbereš eno samo jed.«

Biba je počakala, da je povedal do konca.

Vojak z zlatimi gumbi je vprašal: »Si razumela? Od vsega, kar vidiš tu na mizi, si lahko izbereš eno samo stvar – ampak samo eno! *Izbrati* moraš.«

Dvignila je glavo in ga počasi pogledala naravnost v oči. Ni umaknila pogleda. Prvič je stala pred njim vzravnano in z dvignjeno glavo, brez strahu. Gledala ga je mirno, dostojanstveno, z nasmehom na ustnicah – tako, kot jo je on gledal prvič. Zdelo se ji je, da je dolgo čakala na ta trenutek, in bila je vesela, da je končno napočil ter da ima pogum, da se sooči z izzivom.

Odsunil je z glavo, kot da bi si hotel s čela odmakniti pramen las, živec pri ustih pa mu je začel trzati. Nemirno se je ozrl naokoli, da bi preveril, ali so drugi opazili nenadno spremembo pri Bibi ali morda njegovo lastno živčnost. Pa vendar se ni kar tako vdal ...

Znova je spregovoril, pri tem pa nadzoroval glas: »Tisto, kar izbereš, lahko odneseš s seboj. Poglej, tudi voda je tu. Lahko popiješ cel kozarec!«

Biba je res ustavila pogled na kozarcu vode. Suhe, od žeje nabrekle ustnice so se razprle, a roka je mrtvo ležala ob telesu in se ni hotela stegniti. Negibno je gledala mizo, krožnike, hrano, vodo. Vse se ji je zdelo neresnično, kot slike v pesku, ki ob dotiku izginejo.

Pogledala je onkraj vseh teh krožnikov in zagledala vazo, polno marjetk z velikimi belimi cvetovi, ki so se dostojanstveno dvigali nad vrsto krožnikov kot edina stvarnost.

Njene oči so bile uprte v cvetje, ki je sijalo z vsem, česar v tej sobi ni bilo – s svetlobo, prostorom, toplino in lepoto. Navdale so jo s čudovitim občutkom, da ima nekaj, kar je samo njeno.

Prešinila jo je misel. Vzela bo marjetico. Da, vzela bo eno samo belo marjetico. Rekli so, da lahko z mize vzame, kar hoče, torej, zakaj ne marjetice? To je edina stvar, ki si jo resnično želi.

Pogledala je oficirje, nato spet vazo. Da, to je tisto, kar bo vzela. Gotovo bodo osupli. Gotovo mislijo, da se muči z izbiro jedi, ker bi rada vse, a bo pustila vse in vzela le eno belo marjetko. Z rožo v roki bo odkorakala mimo dolgega špalirja vseh teh škornjev, skozi vrt, mimo drevesa in čez vsa mala sonca v pesku. Hodila bo v soju svoje rože, šla skozi taborišče, mimo vseh barak in mimo vseh postelj, vse tja do mamine. Šele tam se bo ustavila. Stala bo pred mamo, ji podala rožo in rekla: »Vse najboljše, mami!« In mama bo vzela rožo in jo povonjala, njen vonj pa ji bo vrnil barvo na lica in moč v njene ude. Okrevala bo kot v tisti zgodbi o dečku in srcu ...

»No, kaj je zdaj?« jo je iz zamaknjenosti predramil glas Vojaka z zlatimi gumbi. Grobo jo je obrnil k sebi. »Boš kaj vzela ali ne?«

»Da, bom!« je odvrnila odločno.

Pogledala ga je brez strahu. Ni ji mogel ničesar več. Izgubil je moč nad njo in to je vedel. Pogledala je ostale, ki so ob njenem pogledu postali nemirni in odvrnili oči.

Biba je stopila k mizi, cvetje pa jo je kakor vabilo. Že si je predstavljala mamo, kako stoji tam, vesela in srečna, z dolgimi lasmi, razpuščenimi do ramen, z obrazom, ki žari od zadovoljstva, in neučakana, da Biba konča rojstnodnevno pesmico, da bosta lahko skupaj zaplesali po sobi.

Roka je že segla po cvetu, ko je pred njo zrasla druga podoba – podoba mame, kakršna je danes, ta hip, tam v pralnici, sključena, suha, njen obraz ves star, siv in brez življenja, s tresočimi rokami, ki držijo kos kruha in ga previdno, drobtino za drobtino, nosijo k ustom. Ta podoba je bila tu, živa in resnična pred njenimi očmi.

Spustila je pogled s cvetov in med krožniki poiskala kos kruha. Našla ga je, debel kos, velik kot trije dnevni obroki. Vedela je, da bo s tem storila točno to, kar oficirji pričakujejo, vedela je, da jim daje še en razlog za smeh, za zmago, a vedela je tudi, da mama potrebuje kruh. Stegnila je roko in ga vzela. Nato se je obrnila na petah in odšla proti vratom. Odkorakala je mimo dveh vrst črnih škornjev in zapustila sobo. Hodila je po beli prodnati stezi, mimo table z napisom, da je prehod strogo prepovedan. Spremljal jo je glasen krohot oficirjev, a ga ni slišala. Prišla je do pralnice in pokukala skozi ključavnico. In ko je videla, da je mama še vedno tam, se je pomirjeno naslonila na razbeljeno steno barake in čakala, s kruhom v roki kakor z rožo, ter šepetala: »Sem deklica mala ... deklica mala ...«

A naj se je še tako trudila, se ni mogla spomniti, kako gre naprej.

Spremna beseda

LITERATURA PO GAZI

»Ja sam mali miš, više ne znam niš«

Na vprašanje o poeziji po travmatičnih dogodkih se bo očitno treba navaditi. Tako kot so se nanj navadili sodobniki množičnega razčlovečenja od začetka kolonializma dalje. Razlika med iztrebljanjem južno- in severnoameriških ljudstev, plemen v Afriki in Aziji ter nacističnim in fašističnim rasizmom se skriva predvsem v Adornovem spoznanju, da je pisanje pesmi po Auschwitzu barbarsko početje ...

Ni se namreč zgodilo prvič, da so potomci žrtev za svojo sebično korist žrtvovali druge, verjetno pa se je v času pred in med drugo svetovno vojno prvič zgodilo, da so storilci to počeli vsem na očeh. Še huje je bilo slabih osemdeset let kasneje, ko se je svetovno občinstvo zganilo šele, ko je postalo kristalno jasno, da se to, kar je doživela Miriam Steiner Aviezer v ustaškem taborišču, dogaja palestinskim otrokom v Gazi; v senci te katastrofe pa tudi tistim v vaseh in krajih na Zahodnem bregu. Najprej so jim pokradli črede in zemljo, nato pa so jih pregnali z njihovih domov. In bili začudeni ...

Prav zato kot prvo podobnost izpostavljam *začudenje*.

Tako kot gostje očetove lekarne v Trebnjem niso mogli verjeti, da lahko preganjalci in plenilci premoženja njihovih sorodnikov v Berlinu in na Dunaju nekoč potrkajo tudi na njihova vrata, si tudi mi nismo mogli predstavljati, da bodo potomci žrtev holokavsta Gazo zravnali z zemljo in ... vanjo zakopali več kot 70.000 otrok ter njihovih staršev in starih staršev.

Začudenje je bilo tudi iztočnica pogovora z avtorico pričujoče knjige (2013), še preden smo v Založbi ZRC izdali ponatis že zdavnaj razprodanega slovenskega izvirnika. Sama je namreč poudarila, da se je kasneje v življenju čudila, »da vsega, kar so [odrasli] vedeli, da se dogaja, niso znali prevesti na svojo osebno usodo.« Da so se slepili s tem, da se »to« dogaja samo »tam nekje«.

Da bodo ustaši mamó in njo, skupaj z babičino družino, »vzeli« in ju v ločenih živinskih vagonih prepeljali v eno od ustaških taborišč. Da se je pri dobrih petih letih morala soočiti s sramom zaradi opravljanja potrebe pred drugimi. Da ob ponovnem srečanju mame najprej sploh ni prepoznala. Da podplutemu »monstrumu brez las« in v razcapani obleki ni mogla reči mama.

Da bo priča sežigu živih vrstnic in vrstnikov.

In da jo skupaj z drugimi »otroki holokavsta« čaka še veliko drugega *trpljenja*.

Prav trpljenje je drugi vidik primerjave, tako kot *spomin*. V času trajanja vojne si namreč niti v sanjah ni mogla predstavljati, da bo nekoč svoje in njihove izkušnje združila »v eno zgodbo«. In v njej je naslikala vrstnika Vlada, ki jo je naučil biti ptica, kar je pomenilo, da ji je pokazal, kako mora počasi, drobtino za drobtino, jesti edini kos kruha, ki so ga dobili na dan.

Obenem ji kljub vsej otroški modrosti ni znal odgovoriti na vprašanje, »kaj je to Jud«.

Edino, kar sta skupaj uspela ugotoviti, je bilo, da je eno »biti Jud« in drugo »biti imenovan kot Jud«. In da je ta beseda »kot en pečat, kot en žig«.

In prav *žigosanje drugih* je četrta in zadnja podobnost, ki jo želim poudariti. »Žigosanje« drugih kot manj vrednih, ne glede na izkušnjo s holokavstom. Žigosanje, ki kaže, da ni nobene razlike med zločinci, zaznamovanimi z izkušnjo žrtve, in storilci, ki te izkušnje nimajo. Še več, izkazalo se je nasprotno. Namesto empatije do ustreljenih, od bomb raztrganih in zažganih v Gazi, se večina izraelskih državljanek in državljanov še vedno krčevito oklepa prepričanja, da jim je kot potomcem nekdanjih žrtev to, kar njihova vojska in milice počnejo Palestincem, vsaj do neke mere dovoljeno. Da so pozabili, da je zločin zločin, ne glede na to, kdo in zakaj ga stori.

In da se obnašajo kot otroci v hrvaški pesmici »Ja sam mali miš, više ne znam niš«. Nanjo se je Miriam v najinem pogovoru pred 13 leti spomnila vsaj dvakrat, ko je želela povedati, da kot majhna deklica ni mogla razumeti večine tega, kar se ji je zgodilo ...

In, če zakaj, je (tudi) zato po genocidu v Gazi treba pisati pesmi ... in knjige. Da je to mogoče, dokazuje izjemno veliko mladih palestinskih pesnic in pesnikov, drugo pa Miriamino priznanje, da je šele potem, ko je sama postala mama in babica, lahko razumela, kaj je pomenilo »biti mama v taborišču, ko ne moreš otroku dati niti piti, ko je žejen, niti jesti, ko je lačen«.

Oto Luthar

VOJAK Z ZLATIMI GUMBI, prirejen za mladino, skozi otroške oči pripoveduje o holokavstu. Je zgodba judovskih otrok, iztrganih iz brezskrbnega otroštva in pahnjenih v brutalnost vojne, kjer se soočijo z lakoto, žejo, strahom pred smrtjo in grozo ločitve od mater. Zaprti v vagonu si med seboj pomagajo. Posebej ganljiv je odnos med šestletno Biba in triletno Nicole, opisan s toplo preprostostjo, tragična usoda Nicole pa se bralcu neizbrisno vtisne v misli in srce.

Le notranji svet otroške domišljije, sanj in pravljič jim lahko pomaga, da se soočijo z resničnostjo in obenem ohranijo svojo nedolžnost.

MIRIAM STEINER AVIEZER je učiteljica, ki je v povojni Jugoslaviji skrbela za mladinske in kulturne dejavnosti v judovskih skupnostih. Leta 1971 se je preselila v Izrael. Vojak z zlatimi gumbi je prvotno izšel v slovenščini leta 1964.

zalozba.zrc-sazu.si 12 €

9 789610 511588